

కావ్యాలు

ప్రభంధములు

గీతాగోవిందము

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కృష్ణ మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్షు

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాదే

గురు గౌరమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠలక్ష్మీంద్ర స్వామి

యోగి పరమహంస

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు శ్రీలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాబా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు చక్రవర్తి ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రకేశవర పరమారాధ్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2990100061807

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Author's Last Name																														
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Year																														
1850-1900					1901-1910					1911-1920					1921-1930					1931-1940					1941-1950					1951-
Subject																														
Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...																						
Language																														
Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu																						

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

శ్రీ గీతగోవిందము

శ్రీ జయదేవకవి విరచితము

గీతశంకరము

పంచరత్నకవి

అనంతనారాయణకవి కృతము

సంపాదన

సంగీతరచన

శ్రీ మంచాల జగన్నాథరావు

ఆకాశవాణి, హైదరాబాదు.

తొలి పలుకు

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష

డాక్టర్ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

“కళా-ప్రపూర్ణ”

ప్రచురణ

ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నమెంటు ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్టు

లైబ్రరీ అండ్ రీసర్చ్ ఇనిస్టిట్యూట్

(State Archives)

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం

హైదరాబాదు

తొలిపలుకు

ప్రసిద్ధాప్రసిద్ధాలైన రెండు సంస్కృత యక్షగానకావ్యాల సంపుటం యిది. తొలిది శ్రీ జయదేవరవి విరచితమై వివిధదేశ భాషానిపులలో ప్రచురితమై విస్తృత వ్యాప్తి నొందిన శ్రీ గీతగోవిందం-రెండవది పంచరత్నకవి అరవినారాయణుడు రచియింపగా అముద్రితమై తంజావూరు సరస్వతీ మహాలులో నిపురుగప్పిన నిప్పు వలె-ధూళి ధూసరితమైన రత్నంవలె-మేఘచ్ఛన్నమైన సూర్యునివలె ఉన్న “గీత శంకరం”-

శ్రీ జయదేవుని సుకృతి భారతదేశంలో వివిధ రాష్ట్రాలలో అముద్రితమై విస్తృత ప్రచారం పొందినా తిరిగి దీనిని అముద్రిత గీతశంకరంతో పాటు ప్రచురించడంలో ఒక వైశిష్ట్యం ఉన్నది. శ్రీ గీతగోవిందంలోని శ్లోకాలను అష్టపదులను అనేకమంది రసజ్ఞులు-రసవిపాసువులు-పాడుకొనడం కద్దు- వివిధ రాగలయ తాళాలతో హరికథలవలె నృత్తగానాలతో తెలుగు తాళపద్యాలతో కొలదిరోజులలో మొత్తం కృతిని రససంప్లావితంగా చెప్పేవారావున్నారు ఇంతగా సంగీత సమ్మిళితమైన శ్రీ గీతగోవింద కృతిని గీతశంకరంతోపాటు స్వరసంవలితమైన రాగతాళాన్నకాలుగా సార్ధకగాన కావ్యాలుగా ప్రకటించడమే యీ ప్రచురణ వైశిష్ట్యం.

తెలుగురచనలలో యక్షగాననాటకాలు ప్రాచుర్యం పొందినంతగా యక్షగాన కావ్యాలు పొందలేదు శ్రీ గీతగోవిందాది కృతులవలెనే తెలుగులో త్యాగరాజాదులు సీతారామవిజయం, నౌకాచరిత్ర, ప్రహ్లాదభక్తివిజయం మొదలైన యక్షగాన కావ్యాలు విరచించారు. తెలుగులో యక్షగాననాటకాలు బహుళప్రచారంలోకి వచ్చిన తరువాత నాటకభిన్నమై యక్షగాన కావ్యరూప ప్రక్రియాత్మకమైన రచన ఉన్నదన్న విషయాన్ని దేశం దాదాపు విస్మరించిందనే చెప్పవచ్చు. కారణం దృశ్య వినోదసంకలితమైన “నాటక”దర్శనాలోలుపత్యమే.

యక్షగాన కావ్య-నాటక-రచనా ప్రక్రియ కేవలాంధ్రదేశీయమైనదని యిటీవలివరకూ విమర్శకులు-సాహిత్యవేత్తలు భావించారు అయితే శ్రీ శాహజీవిరచితమైన సీతాకల్యాణము తెలుగు యక్షగాన నాటకానికి నేను రచించిన తొలిపలుకులో పేర్కొన్నట్లు “యక్షగానకావ్య” రచనా ప్రక్రియ తొలుత సంస్కృతంలో ప్రాదుర్భవమైనదే. వృత్త-పదాత్మకమై విశిష్ట విభిన్న శాఖగా భావింపబడడానికి అతిపూర్వకాలంలోనే సంస్కృతంలో గానాత్మక కావ్యాలవలెనవుచున్నాయి.

సంస్కృత యక్షగాన కావ్యాలు

అసలు సంస్కృతంలో తొట్టతొలి యక్షగాన కావ్య మనడానికి సమర్థమైన సుకృతి వాల్మీకి కృతరామాయణం-యక్షగాన కావ్యమంటే యక్షులు గానం చేసినట్లు గానం చెయ్యబడే కావ్యం అని అర్థం గానం గంధర్వమూలకం - యక్షుల

కంటే గానంలో అత్యధికులు గంధర్వులుగదా ! యక్షగానం కంటే గంధర్వగానం ఉత్కృష్టమైనదనడంలో సందేహం లేదు. గంధర్వగాన ప్రజ్ఞాసమన్వితమై పాడడానికి యోగ్యంగా రచించబడిన రామ యణం యక్షగాన కావ్యంగా భావింపబడడంలో పొరపాటుండదు వాల్మీకి రామాయణాన్ని గతంలో యక్షగానంగా యెవరూ గుర్తించకపోయినా గానకావ్యంగా కొందరు గుర్తించకపోలేదు రామాయణం బహుశాశ్రుగ్రంథం-ఆర్ష పద్ధతికి భిన్నంగా సవ్యగ్రంథమై అవతరించిన వ్యాస మహా భారతాన్నే అనేక శాస్త్ర గ్రంథాలకు ప్రతిబింబంగా కాదు-అసలు శాస్త్రసముచ్చయ స్వరూపంగానే ప్రాచీనులు భావింపగా వచ్చి ఆర్ష పద్ధతిలో అవసర్య గ్రంథమై అవ తరించిన వాల్మీకి రామాయణాన్ని లక్షలక్షణమహితమైన బహుశాస్త్రగ్రంథంగా భావించడంలో అనౌచిత్యం యేముంటుంది? వాల్మీకి అసలు తన రామాయణాన్ని షట్పాస్త్ర సమ్మతంగానేకాదు-షట్పాస్త్ర సమ్మతంగా కూడా రచించాడు ఈ రహస్యాన్ని యింతవరకూ సరిగా యెవరూ గుర్తించినట్లు కనపడదు సమ్మతమంటే కూడింది అనే యిక్కడ అర్థం కాగా రామాయణానికి కావ్యపరమైన కథాసంక లితమైన అర్థమేకాక షట్పాస్త్రస్తాలపరంగా ఆరు అర్థాలు కూడా వస్తాయన్నమాట. శాస్త్రీయాలైన యీ షడర్థాలూ వ్రాయాలంటే అసలు సరైన వాల్మీకి రామా యణాన్ని పునఃసంస్కారాలతో సంకలనాలతో సంపాదించి ప్రచురించవలసిన అవశ్య కత యెంతైనా ఉంటుంది. తర్క-ధర్మ-వైద్య-జ్యోతిష-వ్యాకరణ-గంధర్వ వేదార్థాలు* వాల్మీకి రామాయణానికున్నాయి*. సంగీత పరంగా శాస్త్రీయత ఉన్నట్లు విస్పష్టంగా అర్థమవుతున్నది.

పాత్యే గేయేచ మధురం ప్రమాణై స్త్రిభిరన్వితమ్ ।
 జాతిభి సృష్ట ర్భదంతంత్రిలయ సమన్వితమ్ ॥
 హాస్య శృంగార కారుణ్యరౌద్ర వీరభయానకైః
 భీభత్సాదుభృత సంయుక్తం కావ్యమే తదగాయతామ్ ॥
 తాతు గాంధర్వతత్వజ్ఞం
 మూర్ఖనా స్థాన కోవిదౌ
 భ్రాతరౌ స్వర సంపన్నౌ
 గంధర్వావివరూపిణౌ ॥

అని వాల్మీకి స్వయంగానే పేర్కొన్నాడు అసలు రామాయణ రచనకే మూలంగా యాదృచ్ఛికంగా అవతరించిన “మానిషాద” ఇత్యాది శ్లోకంకూడా “పాదబద్ధోఽక్షర సమస్తంత్రిలయ సమన్వితమ్” అని గాన యోగ్యమై అవతరించినట్లే వాల్మీకి స్పష్ట పరచాడు రామాయణమంతా మామూలుగా పరిచడానికి యోగ్యమైనది-అంతే కాదు. మధురంగా పాడడంలో త్రివిధాలైన ప్రమాణాలతోను లయసమన్వితమై స, రి, గ, మ, ప, ధ, ని, స అన్న సప్తజాతులతో బద్ధమై పాడడానికి యోగ్యం

* స్థలవిస్తర భీతిచేత మిగిలిన శాస్త్రీయ విషయ నిరూపణం మానివేసి ఒక సంగీతపర మైన (యక్షగాన కావ్య ప్రతిపత్తికై) విషయా లే యిక్కడ ప్రతిపాద్యాలవు తున్నాయి.

గానే రచించబడింది శబ్ద-అర్థ-రాగ ప్రమాణాలతో-వేద-ధర్మ-పురాణ ప్రమాణాలతో-తర్క-యోగ-వేదాంత ప్రమాణాలతో కూడి ఉన్నదట రామాయణం-మరి రామాయణమంతా ఒకే రాగంలో ఒకే తాళంతో ఒకే విధమైన లయతో పాడడానికి వీలుగా రచించబడిందా అంటే కాదని స్పష్టంగా అర్థమవుతున్నది హాస్యాది వివిధ రసాలతో నిండివున్న యీ కావ్యం గానయోగ్యమంటే ఒకే రాగంలోనని యెలా చెప్పగలం? ఏ రసఘట్టం వచ్చినా ఒకే రాగంలో గానం చెయ్యాలని సామాన్య సంగీతజ్ఞుడే కాదు-కేవల శ్రోతయై చూడు కూడా భావించడుగదా! - రసానుగుణంగా భావానుగుణంగా వివిధ రాగ తాళాలతో గానం చెయ్యాలన్నదే వాల్మీకి భావం-సప్తస్వరాల ఆరోహణ అవరోహణలకు మూర్ఛన అని పేరు-షడ్జ-మధ్యమ-గాంధార గ్రామాలకు మూడింటికి సప్తమూర్ఛనలవంతుర తెక్కిస్తే 21 మూర్ఛనలు యేర్పడతాయి. ప్రస్తుత వ్యవహారంలో చతుర్దశ మూర్ఛనలే గాంధర్వ రహితాలై ఉన్నా వాల్మీకి కాలంలో కూడా యివి మాత్రమే వ్యవహృతాలయ్యాయని చెప్పడానికి అవకాశం లేదుగదా! గాంధర్వ తత్వజ్ఞులు వివిధ మూర్ఛనా స్థానకోవిదులూ అయిన కుశలపులు ఒకే ఒక రాగతాళలయలతో రామాయణమంతా గానం చేశారని చెప్పలేము గదా! మహాశాస్త్రజ్ఞుడై త్రికాలజ్ఞుడైన మహర్షి గంధర్వ వేదతత్వజ్ఞుడైన రసజ్ఞ మహర్షి మహాకవి వాల్మీకి ఏకైక రాగతాళ లయబద్ధంగా రామాయణ కావ్యాన్ని రచించి ఉంటాడనడానికి అవకాశం బొత్తిగాలేదు. మనం ముఖ్యంగా గుర్తించవలసింది మరొక విషయం వున్నది-రామాయణం పట్టాశ్రు సమ్మితం అనుకున్నాము శాస్త్రీయమైన గ్రంథం యేదైనా కేవల లక్షణబద్ధమై మాత్రమే ఉండదు. లక్షణబద్ధంకూడా అయితీరుతుంది. [కొన్ని కొన్ని సందర్భాలలో అర్యాచీనులు పూర్తిగా యీ పద్ధతిని పాటించక పోవచ్చు-] కాగా వాల్మీకి రామాయణం గాంధర్వ (సంగీత) లక్షణ గ్రంథమేకాక లక్ష్యసంబద్ధమైన లక్షణ గ్రంథమన్నమాట-మరి అవకుశులు రామాయణాన్ని యెన్నెన్ని రాగ, లయ, తాళాలతో గానం చేశారో స్వయంగా కర్తయైన వాల్మీకి వారికెన్ని రాగాలు నేర్పాడో చెప్పలేముగదా. అసలు రామాయణాన్ని యక్ష గంధర్వ కిన్నరకింపురుషులే గానం చేశారంటే యెన్నెన్ని రాగాలతో యెంతెంత మధురాతిమధురంగా యెన్ని విధాలుగా గానం చేశారని చెప్పగలం?

కాగా వాల్మీకి రామాయణం కిన్నర గానకావ్యం-కింపురుష గానకావ్యం-గంధర్వ గానకావ్యం-యక్షగానకావ్యం అనడంలో అనౌచిత్యం లేదు. *రామాయణం తరువాత కావ్యాలు వ్రాసినవారు వాల్మీకివంటి మహర్షి మహాకవులూ కారు-వాల్మీకివంటి బహుళ శాస్త్రజ్ఞులూకారు-వాల్మీకివంటి బ్రహ్మజ్ఞులూకారు. కాబట్టే వాల్మీకి రామాయణానికి దీటురాగల కావ్యాన్ని-వాల్మీకి మహాకవి పేర్కొన్నట్లు “పాశ్చ్యేగేయేచ మధురం ప్రమాదైశ్చ భిరన్యితం-జాతిభిస్సప్తభిర్బద్ధం తంత్రీలయ సమన్వితమ్” కాగల కావ్యాన్ని మరొకదాన్ని ఇశరులెవరూ సృష్టించ లేకపోయారు వ్యాసమహాభారతం బహుశాస్త్ర సమ్మతమైనా గాంధర్వ (సంగీత) సమ్మతం-సమ్మితం-గా అవతరించనే లేదు-ఇతర రచనల గురించి చెప్పేదేముంది?

* “గంధర్వ యక్షవిద్యాధరాదులై పాడెడునాడెడువారు” అని పాల్కురికి సోమన పేర్కొనడంలో ఆంతర్యం యిదే.

శ్రీ జయదేవ కృతి

లభ్యంకాని అసంతకావ్యవాఙ్మయంలో యక్షగానంగా గాని మరోవిధంగా గాని గానం చెయ్యడానికి పీతల కావ్యాలు యెన్ని అవతరించి మరుగునపడి పున్నాయో చెప్పలేముగాని లభ్యమైన వాటిలో శ్రీ జయదేవకవి ప్రణీతమైన శ్రీ గీతగోవిందం సంస్కృతంలో అవతరించిన యక్షగాన కావ్యం-సంస్కృత కవి పండితులుగాని విమర్శకులుగాని గీతగోవిందాన్ని యక్షగానంగా పేర్కొనలేదు- వివిధ వృత్త గీతాలతో ఉన్న యీ యక్షగాన కావ్యం సర్గలుగా విభజింపబడిఉన్నా (యక్ష) గానకావ్యంగానే వ్యవహరింపబడుతున్నది-అయితే సంగీతజ్ఞులైన వారు శ్రీ గీతగోవిందంవంటి వాటిని యక్షగాన కావ్యాలుగా వ్యవహరించడం ఉన్నది- తెలుగు యక్షగాన కావ్యాలలో పద్యాలతోపాటు వివిధ కీర్తనలు-ధ్రువాలు- ధవళాలు- పదాలు విరచించబడే పద్ధతిలోనే శ్రీ గీతగోవిందం సంస్కృతంలో రచించబడింది.

శ్రీ గీతగోవిందంలో వివిధ స్తోత్రాలతోపాటు అక్కడక్కడా మొదట ఒక “ధవళం”, విదప “మంగళం”-అనంతరం “భ్రమరపదం”-రెండు గీతకలు-పదిపాడు ధ్రువాలు రచింపబడ్డాయి-మాత్రాచ్ఛందోబద్ధాలైన యీ ధవళ-భ్రమర-ధ్రువ-గీతకాదులన్నీ తెలుగు యక్షగానాలలోవలెనే వివిధ రాగతాళ యుక్తాలుగా రచియింపబడ్డాయి-ఈ శ్రీ గీతగోవిందం సుప్రసిద్ధమే అయినా ఇది సంస్కృతంలో పూర్వమే అపసరించిన-తెలుగు యక్షగాన కావ్యంవంటి యక్షగాన కావ్యమని మనవారు గుర్తించుకోవడం ఆశ్చర్యకరంగానేవున్నది. దీని ప్రణీత శ్రీ జయదేవకవి. 12 సర్గలన్న యీ కృతిలో తొలిపది సర్గలలోనూ రాధాచృష్ణుల విప్రలభ శృంగా రమూ పదకొండు-పన్నిండు సర్గలలో సభోగ శృంగారమూ సాంగంగా వర్ణించ బడ్డాయి మానుషమానుషశృంగార రసభావాభివ్యక్తితమై అవతరించిన యీ మధుర కృతికి అనేకమంది వ్యాఖ్యలు రచించారు రసికప్రియ-రసమంజరి-వ్యాఖ్యలు ప్రసిద్ధాలు. తిరుమలదేవరాయలు రచించిన “త్రుతిరంజని” వ్యాఖ్య కూడా ఉన్నది.

ఈ శ్రీ గీతగోవిందకృతిని తెలుగులో అనేకమంది రసలోలుపత్వంతో అనువదించారు కొన్ని సవత్సరాలక్రిందట శ్రీ యం ఆర్. అప్పారావుగారి కోరికపై “జయదేవకృతి” అన్న పేరుతో నేను మొత్తం పద్యకృతిగానే అనువదించాను ఈ కృతి 1963 లో వెలువడింది అప్పుడు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ న్యాయ-సమాచార శాఖమంత్రిగా ఉన్న బహుభాషావేత్తలు-నిమగ్నకులు-రచయితలు-రసవిపాసకులు-రసికజనవిధేయులు నాకు మిత్రులు అయిన శ్రీ పి. వి. నరసింహారావుగారు నా తెలుగు కవితారచనకు స్వహస్తంతో పీరికరచించారు. ఆ పీరికలో శ్రీ జయదేవకవి కవితామృతాస్వాదనం చేసిన శ్రీ నరసింహారావుగారు తత్కవితావైశిష్ట్యంగురించి తన్మయత్వంతో వ్రాసిన రసగుళికలనదగిన కోమలక్రాంతిపదాలివి-

—“భావసౌకుమార్యము, రసాత్మకత, సర్వజనప్రియత్వము—ఈ మూడు సులక్షణము లొకేచోట కానవచ్చునది కృష్ణ కావ్యమునందే ఆ నల్లనయ్య చరిత్రలో

ఒకవైపు సారశ్శము, మరొకవైపు గాంభీర్యము ; ఒకవైపు బాల్యచాపల్యము, మరొకవైపు కఠోరకర్తవ్యనిష్ఠ ; ఇట్టి ఖిన్నప్రవృత్తుల కళామయ సమన్వయము సాక్షాత్కరించుచున్నది. అవతారములన్నింటితోను సమగ్రవ్యక్తిత్వము, సర్వతోముఖ మాహాత్మ్యము కృష్ణునికే చెందినది. ప్రపంచ సాహిత్యములో ఇంతటి రమణీయోదాత్త కావ్యవస్తువు మరొకటి కలదనుట సందేహాస్పదమే.

కాని ఒకమాట. కృష్ణ కావ్యములో-శృంగారఘట్టములలో-రసికలోకమును రససింధువులో ముంచెత్తువారు గోపికలు-కృష్ణుడుకాదు. కృష్ణుడు లీలామానుష విగ్రహుడుమాత్రమే. గోపికల అనన్యప్రేమకాలంబము మాత్రమే. కృష్ణ చరిత్రకు వన్నె తెచ్చునది గోపికల వ్యక్తిత్వము. గోపికలులేని కృష్ణ చరిత్ర ఆత్మలేని కళిబరమేయగును. కృష్ణ పరబ్రహ్మతో వారు సాధించిన తాదాత్మ్యము, అనన్యత్వము అద్వితీయమైనవి. ఉద్ధవుని వంటి బ్రహ్మజ్ఞునిని కూడా విగతగర్వునిగా చేయజాలినవి.

గోపికలకు-తాము కృష్ణునంతగా ప్రేమించుచున్నామని తెలియనే తెలియదు కావున ప్రేమించుచున్నామనే అహంభావము వారిలోలేదు ఎందుకు ప్రేమించుచున్నది అసలేతెలియదు. వారి మనోభావమునకు “ప్రేమ” యను అభిధానమున్నది కూడా వారికి తెలియదు ! ఎందుకాప్రేమ ? వెన్నలు దొంగిలించినందుకా ? ఉట్టిమీది పాలనడవలను బిడ్డలుకొట్టిరందుకా ? జలకమాడు వారి చీరలు మాయముచేసి వారి పరువు తీసినందుకా ? ఈ చేష్టలలో ప్రేమించ వలసినదేమున్నది ? “ఓయమ్మ ! నీ కుమారుడు మా యిండ్లను పాలుపెరుగు మననియ డమ్మా ! పోయెద మెక్కడకైనను...” అని విసుగుతో అభియోగించు గోపికలు మరుసటిదినమే నందనందను డెప్పుడు తమయిండ్లకు వచ్చునా యని వేయి కండ్లతో నిరీక్షించి రనుట నిస్సందేహము. ఇదెక్కడి విపరీత మనస్తత్త్వము ? కృష్ణుని మూలమున గోకులములో పాలుపెరుగెంతవృథా అయియుండెనో ! అదంతయు అమ్మకున్నచో ఆనాటి ధరలచొప్పున ఎంతధనము వచ్చియుండెడిదో ! లెక్కలు వేసి చూచినచో ఆర్థికశాస్త్రవేత్తల గుండెలాగిపోకుండునా ? శిశుస్మృతి పండితులట్టి తుంటరిపిల్లలను సంస్కరణ శిక్షాకేంద్రములలో నుంచుమందురుకాని పంచప్రాణములకన్న మిన్నగా ప్రేమించమందురా ? ఇంతటి నిర్దైతుకమైన బహుశః హేతువిరుద్ధమైన-ప్రేమగాథ ప్రపంచసాహిత్యములో అద్వితీయస్థానము నాక్రమించి మానవజాతి ఉన్నంతవరకు, మానవ హృదయములో వికారక్షమత యనునది కేపించి యున్నంతకాలము, జనమానములను రసప్లుతమొనర్చుచుండుట యెంత అద్భుతము !

కృష్ణ కావ్యమందెన్ని రసములొలికినవి ? కృష్ణ చరిత్రతో తేని రసమనునది కలదా ? వీరరౌద్రాద్భుత భయానకము లున్నవి. శాంతరసమున్నది. హాస్య శృంగారము లుండనే ఉన్నవి. విప్రలంభ కరుణములలో తీవ్రతమములుగా నున్నవి. ఇంతటి సమగ్ర కావ్యవస్తువులు మరెన్నో లేవనుట నిర్వివాదము.

గోపికలప్రేమ అనన్య సామాన్యమైనది అది కేవల బుద్ధికందునది కాదనే నా విశ్వాసము. మారవ సంఘమునందెన్నెన్నో సంబంధ జాంధవ్యములు కుదురుచు వచ్చివి బహుశః అన్నింటితోను ఏదోఒక ప్రయోజనమో, ఆపేక్షయో, నైసర్గిక కారణమో మూలభూతమిది గా కాననగును తల్లిపిల్లలప్రేమ నివర్తనీయము దైవదీప వ్యవహారములలో కలుగుచుండు అనురాగము ప్రయోజన సిద్ధము భార్యాభర్తల ప్రేమ భౌతిక, మానసిక సంతృప్తివనవచ్చును మిత్రప్రేమతోను ఆయా పరిస్థితులనునుసరించి మూలాధారమేదో ఉండియుండును చివరకు భగవంతుని యెడ భక్తునిప్రేమ కూడా మోక్షప్రాప్త్యపేక్షా సమన్వితమగుటవలన ప్రయోజనాతీత మనుపించుకోదేమో !

కాని గోపికలప్రేమకు ప్రయోజన మేమనగలము? ఆపేక్ష యేదని నిర్దేశించగలము? నైసర్గిక కారణమేమని రూపగలము? అంతేకాక సాధారణముగా కొందరు వ్యక్తులవరకే పరస్పర పరిమితమై, వ్యక్తిగతమై, కాలాధీనమైయుండుటే మానసియ భావబంధముల స్వభావముగా కాననగును. కాని గోపికృష్ణులప్రేమలో ఈ పరిమితుల కాస్కారమేలేదు గోపికలచెరస సంఖ్య పదహారువేల నూటయైదిమిది అని అనుశ్రుతముగా తెలియుచున్నను ఆనాటి గోపికల జనాభాతెక్కలు మనకు లభ్యము కానందున గోకులప్రాంతములో నివసించిన గోపికలందరును, రూపవర్గ వయో వివక్షలేకుండ, నందనందనుని లోకోత్తరప్రేమతో ముగరలు వేయుచు ధర్మక్షన్మృతైరనుటయే యుక్తియుక్తమగును కావున వ్యక్తిపరిమితుల సద్ధిగ మించిన ఈ ప్రేమను తెలిసికొనవలెనన్నచో ఒక విశిష్టదృష్టము కావలెనని నా సమ్మతము ఒకవైపు గోపికృష్ణులప్రేమను అందరికిని అర్థమయ్యే వచ్చి మనోవికారమిది గా చిత్రించినవారు పలువురున్నారు మీదుమిక్కిలి ఈనాడు అతి కాముకుడైన, స్త్రీలోలుడైన వ్యక్తిని వర్ణింపవలెనన్నచో “గోపాలకృష్ణుడు” అని యాదనిని నుట్టించుట పరిపాటి. మరొకవైపు కృష్ణుని పరమాత్మగాను, గోపికలను జీవాత్మలుగాను, ఆరోపించి కృష్ణచరిత్రచంద్రానికి ఆధ్యాత్మపరముగా తుంచ నప్పకుండ నిరూపించు వ్యాఖ్యానటువలె నందన్నలకును కొదువలేదు. వైరెండు వ్యాఖ్యలలో ఏది సత్యమో ఏదసత్యమో తేల్చి చెప్పుజోలికి నేను పోదలచలేదు రెంటికిని క్రియా ప్రతిక్రియాభావము (Action and Reaction) కలదని నా బుద్ధికి తోచుచున్నది ఉభయవ్యాఖ్యలును “అతిసులభీకరణము” (Over simplification) వై ఆధారపడినవనియే నా సందేహము.

ప్రేమకు శరీరమే పరమావధియనుట ఎంత అవచారమో ప్రేమ సర్వదా శరీర నిరపేక్షమనుటయు నంతే వాస్తవికమగును రాసక్రీడలో ఒక్కొక్కగోపిక ఒక్కొక్క కృష్ణుడు జురగూడవలసి వచ్చినది మరి ఇన్ని వేలమంది కృష్ణులున్నారని గోపికలు చలించిరందుమా? కాదు—ఎవరి రసస్వయంభవము వారిదే ఒక గోపిక తానెవ్వరో విస్మరించి తానే కృష్ణుడని నమ్మి తదనుగుణ్యమగు చేష్టల సప్రయత్నము గానే చేయుచు, ఆ చేష్టల సందర్భములో కృష్ణుడైన తాను గోపికగా మారు వేషము వేసికొన్నట్లు అనుభూతి పొందినదట! ఈ అనుభూతి అస్వాభావికము కాదు దీనిని సమర్థించుటకు ఆధ్యాత్మిక ప్రతీకాధార మనసరములేదు దీనిలో శారీరికాంశ

మున్నది ; శరీరాతీతమైన యంశమున్నది దీనికి ముక్కు నిరుపవలసినపనిలేదు నిక్కి నీలగలసిన పనిలేదు ఒక వ్యక్తి కష్టపు అణుపణువులో మరొక వ్యక్తి కష్టము లీనమగుట యను అనుభూతి గర్వాతీతులైన ప్రేమికులకు సుస్పష్టము, సుగ్రాహ్యము, సులభము.

ఇట్టి అమృతప్రేమను వర్ణించి మానవజాతికి మహోపకారము చేసినవారు చిరస్మరణీయులు వ్యాసుడు. సూరదాసు, చందదాసు, చండీదాసు, విద్యావతి, జయదేవుడు, పోలన, మీరాబాయి, శ్రీశయ్య మొదలగు అనేకుల ఋణము మానవజాతి తలమై ఆచంద్రాదార్కముగా నిలిచియుండగలదనుట నిస్సందేహము కృష్ణ కావ్యములన్నింటికిని “కోమలకాంచనదావళి” పట్టుగొమ్మ ఈ సాహిత్యములో ఏ వ్యక్తి చదివినను ఆ వెన్నెదొంగ, ఆ గోపిమనోహరుడు, ఆ లీలామానుష విగ్రహుడు మనశ్శుశువుల యెదుట సాక్షాత్కరించును “భ్రమరగీతి” లోని గోపికలనూహించిచో మానస మేలకో మరొక మనోహర భావప్రపంచమున విహరించి పునీతమగును పానకతోరసకర్మములను నిర్వికారిముగా పెదుర్కొను నూతనశక్తి ఉదయించును. మనమేమిచేయుచున్నామో ఎందుకు జీనించుచున్నామో తెలియరాని ఈనాడు జీవితమునకొక పరమ లక్ష్యమును దిద్దితీర్చి, ఒక సమర్థనియత (Justification) ను ప్రసాదించుటతో ఈ మనోహర భావమే నాకు సర్వదా సర్వధా ఉపకరించుచు వచ్చినది. నావలెనే అనేకుల కుపకరించినదని నా విశ్వాసము.

కృష్ణసాహిత్యములో జయదేవుని “గీతగోవిందము” దానిక దేసాటి ఆంధ్రదేశమున “చందర చచ్చిత నీలకేబర పీఠనన వసమాలి !” “సావిరహే తవదీనా” మొదలగు అష్టనదులు ఆబాల గోపాలముగల తెలియును అని ప్రవాసిన దెవ్వరో అందరికి తెలియకున్నను అవిమాత్రము తెలియనివారులేరు. చలన చిత్రములవలన కూడ కొన్ని అష్టపదులు విశేషప్రచారమునకు వచ్చినవి ”*

ఇంతకంటేమిన్నగా-మిన్నులకెక్కువంతగా శ్రీ జయదేవుని కవితగురించి మనం యేమని పేర్కొనగలం? క్రీస్తుశకం 14 వ శతాబ్దిలో వంగదేశంలో విస్తృతకీర్తినార్జించి సాహిత్యదర్పణం రచించిన విశ్వనాథుడు దశమపరిచ్ఛేదంలో వృత్తానుప్రసాదంకారానికి ఉదాహరణంగా శ్రీ గీతగోవిందంలోని “ఉన్మీల నృధుగంధ” (5 పుట.) ఇత్యాది శ్లోకాన్ని పరిగ్రహించాడంటే యీ కవితచనా ప్రామాణికత యంతప్రచారమైనదో యెంతటిదో పేరే చెప్పనవసరంలేదు.

“గోపికలులేని కృష్ణ చరిత్ర ఆత్మలేని కళేబరమేయగును కృష్ణపరబ్రహ్మతో వారు సాధించిన తాదాత్మ్యము, అనన్యత్వము అద్వితీయమైనవి.” అని శ్రీ నరసింహారావుగారు పేర్కొన్నమాటలు సత్యసమృతాలు—ఈ గోపికలలో “రాధ” అంతర్లీనయైవున్నది—“రాధ”లో గోపికలు అంతర్గతలైవున్నారు.

* ఈ తొలిపలుకుకర్త గీతగోవిందానువాదకృతిగా రచించిన “జయదేవకృతి” తెలుగుపద్యకావ్యానికి శ్రీ పి. వి. నరసింహారావుగారు కి-కి-1963 న రచించిన పీఠికనుంచి యీ భాగం సముద్భవమైనది.

రాధలేనిదే అసలు గోపికలేరను ఆమె రోమకూపాలనుంచి ఆవిర్భవించిన రాధా ప్రతిరూపాలే గోపికలు ప్రత్యక్షరూపాలే అనురూపాలే గోపికలు.

రాధ యెవరు? సామాన్యకాదు-అతొకశక్తియుక్తురాలైన అసామాన్య ప్రేమామృతమూర్తి. లక్ష్మీదేవ్యంశతో పరమేశ్వర్యంశతో సంజనితురాలైన “శ్రీ” స్వరూపిణి. రాధ తొలిజన్మలో శచీదేవి. శచి మహావిష్ణువును ప్రేమించగా కృష్ణావతారకాలంలో తప్రేమ సుమించి ఫలిస్తుందని వరమిస్తాడు లక్ష్మీపరమైన శ్రీ అంశతో శచి విష్ణువును ప్రేమించింది అయితే అనంతరం శాపవశాత్తు మానవస్త్రిగా జన్మించినా అతిలోకశక్తిస్వరూపిణిగా కన్యకాపరమేశ్వరిగా గాయత్రీపరమైన “శ్రీ” అంశతో విలసిల్లింది. తేజస్వరూపంలో లీనమైనది ఈ శచి రాధగా అవతరించి మహావిష్ణువును కృష్ణరూపంలో ప్రేమించి భరించింది శ్రీ రూపమైన లక్ష్మీపరమేశ్వరుల అంశలతో అసాధారణశక్తితో జనించిన “రాధ” శ్రీ స్వరూపిణి అందువల్లనే శ్రీ జయదేవకవి రాధాప్రేమామృతమైన తన యీ సుకృతికి “శ్రీ గీతగోవిందమే” అని పేరు పెట్టినట్లు కనిపిస్తున్నది

శ్రీ గీతగోవిందం

“గీతగోవింద”మని యీ మృతిపేరుగా దేశంలో సుప్రతిష్టమైనది. కాని శ్రీ గీతగోవిందమనే పేరు తొలుత పేరు పెట్టినట్లు స్పష్టపడుతున్నది. గోవిందుడు గానం చేయబడినందువల్ల యీ కృతి “గీతగోవిందం”గా పేర్కొనబడిందని విమర్శకులు కావ్యనామసార్థకాన్ని పక్కాచించారు గోవిందుని గానం చేసిన వారెవరో “గీతగోవింద” నామంలో నిర్దిష్టం కాదు త్రికరణాలలో యేదో ఒక రూపంగా గోవిందుని గానం చేసినవారు రాధ-గోపికలు-లక్ష్మీపరమేశ్వర్యంశలుకల రాధా, రాధ మూలంగానే రూపుగొన్న గోపికలూ “శ్రీ” స్వరూపిణులు. వారు గోవిందుణ్ణి భమ హృదయాల్లో ప్రతిష్ఠాపించుకొని గానం చేశారు ఈ గానంలో గాత్రగానం-మూలగానం-హృదయగానం వంటి గానాలెన్నైనా అంతర్భూతాలే కాగా యీ రహస్యాన్ని గుర్తించిన శ్రీ జయదేవకవి తన కృతికి “రాధాకృత-గోపికాకృత-గీతగోవిందం” అని అర్థం వచ్చేట్లుగానే “శ్రీ గీతగోవిందం” అని పేరు పెట్టినట్లు స్పష్టపడుతున్నది ద్వైదశస్సర్గలోని “యద్గాంధర్వ” (47-పుట) ఇత్యాదిశ్లోకంలో

“సానందాః పరిశోధయంతు సుధియ శ్రీ గీతగోవిందతః” అనీ “శ్రీభోజదేవ” ఇత్యాది శ్లోకంలో

“పరాశరాది ప్రియవర్గకంఠే శ్రీ గీతగోవింద కవిత్వమస్తు”

అనీ స్పష్టంగాశ్రీ శబ్దంతోసహా “శ్రీ గీతగోవిందం”గా నిబంధించబడింది కాగా అసలు కృతిపేరు “శ్రీ గీతగోవిందం” అని ధ్రువపడుతున్నది. “శ్రీమదాంధ్రమహాభారత” నామం “ఆంధ్రమహాభారతం-మహాభారతం-భారతంగా సంక్షిప్త నామంతో వ్యవహృతమైనట్లు-స్వారోచిషమనుసంభవమని పెద్దనయే పేరు పెట్టిన కృతి ఆ కృతిరచన పూర్తి కాక పూర్వమే “మనుచరిత్ర”గా సుప్రసిద్ధమై సుప్రతిష్ఠితమైనట్లు

“శ్రీ గీతగోవింద” నామం సంక్షిప్తమై శ్రీ రహశ్యమై “గీతగోవిందం”గా వెలసి నట్లు కనిపిస్తున్నది కావ్యాంశర్థ శ్లోకాలలో “శ్రీగీతగోవింద” నామాన్ని బహుళి రెండుసార్లు పేర్కొన్న కృతికర్త సర్వాంశర్థ గర్వతః “శ్రీ గీతగోవింద” శబ్దాన్నే ప్రయోగించి వుంటాడు అయితే శ్రీ గీతగోవిందాన్ని “గీతగోవిందం”గా భావించి ప్రతులు వ్రాసినవారు గర్వతః వైరం శ్రీ రహస్య “గీతగోవింద” శబ్దాన్నే వ్రాసివుంటారు-కాగా అసలు పేరు మహాగుప్తడి “గీతగోవింద” నామం అతివ్యాప్తి నొందినట్లు స్పష్టపడుతున్నది కృతి రచయితగారిని కృతినామసాధకమను-కృతికర్త హృదయాన్ని గుర్తించి “గీతగోవింద” నామాన్ని “శ్రీ గీతగోవిందం”గా పునః ప్రతిష్ఠించడం జరిగింది

శ్రీజయదేవకవి

శ్రీ గీతగోవిందం-గీతగోవిందమైతే “శ్రీ జయదేవ” నామంపైరం “జయ దేవ” నామంగా మారినట్లు కనిపిస్తున్నది అనే అప్తమతులలో చివరి చరణంలో “శ్రీజయదేవ” శబ్దమే ప్రయోగితమై వున్నది “శ్రీజయదేవశ్లోకసభవ” (44-పుట) “శ్రీభోజదేవప్రభవస్యరామాదేవీసురశ్రీజయదేవస్య” అని (47-పుట) శ్లోకాల్లో పైరం శ్రీజయదేవశబ్దమే ప్రయుక్తమై వున్నది వాస్తవం పరిశీలిస్తే శ్రీ రహశంగా “జయదేవ” శబ్దాన్ని నామంగా పెట్టివుంటారు దానికి అవకాశం ఏమదను “శ్రీ జయదేవ” శబ్దంచేత శ్రీ ని జయించే-లక్ష్మినిగాని పరమేశ్వరినిగాని జయించే దేవుడు నిర్దేశితుడవుతాడు శ్రీ రహస్య “జయదేవ” శబ్దంచేత సామాన్య దృష్టితో “జయించేదేవుడు” నిర్దేశితుడై-మహానమ్మ-మహేశ్వరులవరంగా మూలమేకార మామూలు జయశక్తిల ఇంద్రాదులేకాదు మరియే ఇతరదేవతల అయినా పరి గృహీతుడవుతాడు కాగా అతిసామాన్య దృష్టంతో “జయదేవ” నామం అతని తల్లిదండ్రులు పెట్టారవలసినప్పుడు ఇంతతేలికగా భావించినా బహుళంగా శ్రీ గీతగోవిందంలోనే ప్రయుక్తమైన “శ్రీజయదేవ” శబ్దంలో శ్రీశబ్ద ప్రయోగాన్ని నామభాగంగా పరిగ్రహించకపోతే అర్థభా సమర్థించలేము-సోపార్థవగా తనకై తాను గౌరవనూచరంగా శ్రీశబ్దం చేర్చుకొన్నాడనిలేవలె. అందువల్ల “పద్యావతీ చరణాచరణచక్రవర్తి”గా వెలిగిన జయదేవుడు “శ్రీ జయదేవ” నామకుడేనడం అత్యంశసముచితంగా ఉంటుంది అసలు పేరు శ్రీజయదేవుడే అయినా అగని కాలంలోనే శ్రీ రహశంగా నామం సంక్షిప్తమై జయదేవుడుగా వ్యవ హృతమైనట్లు కనిపిస్తున్నది శ్రీహర్షుడు హర్షుడైనట్లు-శ్రీకాళహస్తి-కాళహస్తి అయినట్లు శ్రీజయదేవుడు జయదేవుడయ్యాడు. ఈ నామసంక్షిప్తీకరణం సౌలభ్యం పేరుతోనూ కావచ్చు-లేదా శ్రీ సర్వసామాన్యంగా సర్వులకూ గౌరవ నూచకమైనందువల్ల శ్రీ శబ్దనామకులను సర్వగౌరవ నూచకంగా వేరొక శ్రీశబ్దం చేర్చవలసి రావడం కాగా - “శ్రీ శ్రీజయదేవు” డుగా వ్యవహరించవలసి రావడం - యేదో యెత్తెట్టుగానూ - పొనరుక్త్యంగానూ భాసించి తత్రు భావంతో సౌలభ్యం పేరుతో శ్రీశబ్దరాహిత్యంవల్ల జయదేవుడుగా వ్యవహృతం కావచ్చు-నామసంక్షిప్తీకరణ మన్నది లోకంలోకంటే ముందు గృహంలోనే తల్లి దండ్రులవద్దనే బంధువులలోనే జరుగుతుంది పెద్దపేరు పెట్టిన బిడ్డలను పిలవాలంటే పూర్తి పేరుతో పిలవడం సర్వసాధారణంగా జరుగనే జరుగదు. గోపాలకృష్ణుడు-

గోపాలమో చృష్ణుడో-అవుతాడు శివురామప్రసాద్-శివడనో-రాముడనో-ప్రసాద్ అనో పిలవబడతాడు వెంకటరమణ-రమణగా వెలుస్తాడు వెంకుగానో ఈరోజుల్లో అయితే వెంకట్ గానో నిలుస్తాడు నిత్యసన్నిహితులుగా తరచుగా పిలచే బంధువులు మరీ త్వరగా సౌలభ్యాపేక్షతోనో, ప్రేమతోనో, ముద్దుగానో యీ నామ సంక్షిప్తీ కరణకు పూనుకుంటారు ఇదేవిధంగా “శ్రీజయదేవ” నామం “జయదేవ” నామంగా సంగ్రహించబడినట్లు కనిపిస్తున్నది

గోవర్ధనశృశరణోజయదేవఉమాపత్తిః

కవిరాజశృరత్నానిసమితౌ లక్ష్మణస్యచ॥

అని లక్ష్మణ సేనమహారాజు సభాగృహద్వారంమీద ఉన్న శిలాశాసనశ్లోకం చూస్తే లోకంలో శ్రీజయదేవుడు జయదేవుడుగా సంగృహితు డయ్యాడని స్పష్టపడుతుంది శ్రీ గీతగోవిందంలోనే కృత్యాదిలోనూ అంశంలోనూ విరళంగా అష్టపదుల్లోనైతం “జయదేవ” శబ్దం ప్రయుక్తమైనది

“ఏతం కరోతి జయదేవకవిః ప్రబంధమ్” —

“శృణుతదా జయదేవ సరస్వతీమ్” —

“జానీతే జయదేవ ఏవ శరణశ్లాఘో” —

[1. పుట]

“యావచ్ఛృంగారసారం శుభమివ జయదేవస్య వై దగ్ధ్యవాచకః” —

(48. పుట)

అని నాలుగుచోట్ల శ్లోకాలలో జయదేవశబ్దం ప్రయుక్తమైనది అష్టపదుల్లో నైతం “వర్ణితం జయదేవకేళ - (12-పుట) భవాతికవి జయదేవే - (20-పుట) కవినృపజయదేవకే - (23-పుట) అని మూడుచోట్ల దృశ్యమానమవుతున్నది 120 సంఖ్యకు పరిమితమైనట్లు శ్లోకాష్టపదుల్లో యీ శ్రీ గీతగోవిందరచనలోనే మొత్తం యిరవై నాలుగుసార్లు “శ్రీజయదేవ” శబ్దం ప్రయుక్తంగా “జయదేవ” శబ్దం యేడుసార్లుమాత్రమే ప్రయుక్తమైనది. కాగా నామస్వభావాన్ని సార్థకతను వాస్తవిక స్వరూపాలనేకాక భౌతిత్వాన్నినైతం దృష్టిలోపెట్టుకొని కవిసేరు పూర్ణనామంగా “శ్రీజయదేవ” కవిగా పేర్కొనడం జరిగింది.

శ్రీ గీతగోవిందంలో మొత్తం 12 సర్గాలు-95 వివిధ వృత్తరచనలు-24 అష్టపదులు వున్నాయి. వృత్తాల్లో శార్దూలవిక్రీడితం-వసంతతిలకం-ద్రుతవిలంబిత-శిఖరిణి-మాళిని-వంశస్థ-హరిణి మొనలైనవివిధ వృత్తాలు తదితరశ్లోకాలు విరచించబడినాయి “ప్రళయ పయోధిజలే” ఇత్యాదిగీతం పల్లవికాక 10 చరణాలతో ఉన్న ధవళమేఅయినా. (1-పుట)-ప్రాచీనకాలంనుంచి ధవళంగానే పేర్కొనబడుతున్నా-అష్టపది కాకపోయినా-అష్టపదిగానే పేర్కొనబడుతున్నది. “శితకమలాకుచమండల” (3-పుట) మంగళమే అయినా పల్లవికాక యేనిమిది చరణాలేవున్నా అష్టపదిగానూ-చందనచర్చిత (8-పుట) పల్లవితోకలిపి మొత్తం యేనిమిది చరణాలున్నా భ్రమరపదంగా పేర్కొనబడినా అష్టపదిగానూ పేర్కొనబడింది అసలు నామందృష్టితో అన్నీ అష్టపదులే అయినా తొలిపల్లవితోకలిపే అష్టపదిత్వం రూపొందినట్లు కనిపిస్తున్నది.

శ్లోకాలకు అష్టపదులకు చృతికర్తయే యే రాగాలను నిర్దిష్టంపేశాడో చెప్పలేముగాని అత్యంతప్రచారంపొందిన యీ రచనలోని అష్టపదులు ప్రత్యేకంగా వివిధ రాగాలలో యిచ్చవచ్చినట్లు చిరకాలంగా ఆలాపన చేయబడుతున్నాయి. సంగీతరచనాకర్తలైన శ్రీ మంచాల జగన్నాథరావుగారిచ్చిన రాగతాళాలతోపాటు భారతదేశంలో గానరూపంగా విస్తృతప్రచారంలో ఉన్న యితర రాగతాళాలను సైతం సంగీతజ్ఞులసౌకర్యాద్ధం ప్రత్యేకించి పట్టికగా ప్రకటించడం జరుగుతున్నది.

కృతికర్త—కాలం

రామాంబా భోజదేవుల అనుంగుపుత్రుడుగా యీ అమృతకవి అమరకవి శ్రీ జయదేవుడవతరించినట్లు

శ్రీ భోజదేవ ప్రభవస్యరామాదేవీసుత శ్రీ జయదేవకస్య
పరాశరాది ప్రియవర్గకంతే శ్రీ గీతగోవింద కవిత్యమస్తు॥
(12 సర్గ-47 పుట)

అని తానై కవి పేర్కొన్నాడు. పరాశరాదులు తన మిత్రులైనట్లు కూడ పక్కాచించాడు.

పద్మావతీ చరణ చారణ చక్రవర్తి (1 పుట-2 శ్లో)
జయతి పద్మావతీ రమణ జయదేవకవి
భారతీ భణితమతిశాతమ్ (31 పుట)
("వదసియదికించిదసి" ఇత్యాద్యష్టపది చివరిచరణానికిది పాతాంతరంగా కొన్ని ప్రతుల్లో వున్నది.)

అన్న నుడులాధారంగా శ్రీ జయదేవుని అర్ధాంగి పద్మావతిగా భావింపబడుతున్నది.

ఈ శ్రీ జయదేవకవి క్రీస్తుశకం 11 వ శతాబ్దిలో వంగదేశంపాలించిన లక్షణ సేనమహారాజు (వల్లాల సేనుని కుమారుడు) ఆస్థానంలో ఉన్నట్లు చరిత్ర కారులభిప్రాయపడుతున్నారు

"వాచాపల్లవయత్యుమాపతిధరః" (1 పుట) ఇత్యాది శ్రీ గీతగోవింద శ్లోకంవల్ల శ్రీ జయదేవకవితోపాటు - ఉమాపతిధరుడు - శరణకవి - గోవర్ధనాచార్యుడు-ఛోయికవి ప్రభృతులు లక్షణసేనుని ఆస్థానంలో కొంతకాలం ఉన్నట్లు తెటపడుతున్నది-అయితే శ్రీ జయదేవకవి ఉత్కళదేశీయుడు. జగన్నాథక్షేత్ర సమీప "కిందుబిల్వ" గ్రామంలో పుట్టిపెరిగాడు కాబట్టి కళింగాంధ్రజాలైన తెలుగు యక్షగానకావ్యాలవలె సంస్కృతంలో యక్షగానకావ్యంగా శ్రీ గీతగోవిందాన్ని రచించడంలో వైచిత్ర్యలేదు. క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్దికే తెలుగులో యక్షగానకృతులు అవతరించాయని సీతాకల్యాణం తొలిపలుకులో పేర్కొన్నాను. యక్షగాన కావ్యరచనకు మూలం సంస్కృతరచనలేనని భావించినా

వచ్చే విప్రతిపత్తి యేమిలేదు-ఈ దృష్ట్యా శ్రీ జయదేవుడు ప్రాచీనసంప్రదాయానుగుణంగానే సై సర్గికంగానే యీ సంస్కృతయతగానకావ్యరచనకు దొరకొన్నాడని చెప్పవచ్చును.

శ్రీ గీతగోవిందమేకాక యీసంస్కృతి చంద్రాలోకం-రతిమంజరి-కారకవాదం-తత్త్వచింతామణి అన్న గ్రంథాలనుపైతం విరచించాడు-ప్రసన్నరాఘవనాటకకర్త జయదేవుడని కొందరు భావించారుగాని ఆ జయదేవుడు కాండిన్యగోత్రుడై సుమిత్రామహాదేవులకు కుమారుడు కాగా వీ రభిన్నులుకారన్నమాట. కష్టదాస నామాంతరమున్న వేరొక జయదేవుడు శృంగారమాధవీయచంపువును రచించాడు గాని శ్రీ జయదేవకవి యీ కవి విభిన్నులే-క్రి. శ. 15 వ శతాబ్దిలో చంద్రదత్త కవి విరచితమైన “భక్తిమాల” అన్న గ్రంథంలో మూడు సర్గలలో (39-40-41) శ్రీ గీతగోవిందకర్త అయిన యీ శ్రీ జయదేవకవిచరిత్ర అతివిపులంగా వర్ణించబడింది.

గీతశంకరం

శ్రీ జయదేవుని శ్రీ గీతగోవిందానుకృతులై అవతరించిన కృతులలో గీతగోవింద-గీతశంకరాలు రెండు ముఖ్యమైనవి గీతగోవిందకర్త కవిచక్రవర్తి భానుదత్తుడు—గీతగోవిందంలో పది సర్గలున్నాయి గీతగోవిందంలో శార్దూలాది వివిధ వృత్తాలున్నట్లే యిందులోనూఉన్నాయి అయితే అష్టపదులకుమారుగా యిందులో త్రిపదులన్నాయి రచన లలితమై సరసంగాఉన్నది. రెండవది ప్రస్తుతం ముద్రితమవుతున్న గీతశంకరకృతి. శ్లోకాష్టపదుల రచనావిషయంలో శ్రీ జయదేవుని శ్రీ గీతగోవిందాన్నే అనుసరించినా యిది అనేక సగ్రాతృకంగా వెలయలేదు 22 శ్లోకాలు 24 అష్టపదులతో అవతరించిన యీ సుకృతి పక్షైక సగ్రాతృకంకాదు సర్గరహితం గీతశంకరం శ్రీ గీతగోవిందమంతటి బృహద్గ్రంథం కాకపోయినా చనాస్థాయిలో దానితో దీటురాగలదే - లక్ష్మీపరమేశ్వరుల స్వరూపిణి అయిన రాధతో సంకలితమైన కృష్ణప్రేమ విచిత్రమైనది-విశిష్టమైనది-ఆధ్యాత్మికతామయమైనదైనను శృంగారరసైకైక ప్రాణపదమైనది-మరి గోరీ పరమేశ్వరుల ప్రేమ కేవల శృంగారరసైకైక జీవనసంధాయిని కాదు-ఈ ప్రేమలో అర్ధనారీశ్వరుని అపూర్వసృష్టి-స్థితి-లయపాల అంశగ్లీనమై ఉన్నది. జగన్మాత జగత్పితలుగా పవిత్ర భక్తిప్రపత్తుల నలవరచగలది - శ్రీ గీతగోవింద-గీతశంకరముల మధ్య శృంగారరసపరంగా యింతటి అంతరమున్నా ఏతత్కృతికర్త పంచరత్నకవి అనంతనారాయణుడు చేయితిరిగిన తన మధురకవితారచనతో పదార్థభావరసగుణాలంకార సంప్లవంగా పరవళ్ళు తొక్కించి ఉరకలు పెట్టించాడు అష్టపదులరచనలో ప్రస్తుతమయ్యే అనంతనారాయణుని శబ్దనేతృత్వం శ్లోకరచనలో అంతగా కానరాదు మూలప్రతిలో గ్రంథాంతంలో గద్య తరువాత అనంతనారాయణుని రచనా సౌలభ్యాన్ని పాటవాన్ని ప్రతిబింబిస్తున్న యీ క్రింది శ్లోకం వున్నది. ఇది అనంతనారాయణ కవికృతమో కాదో యిళరు లెవరైనా రచించారో చెప్పలేము.

రచితం శంకరచరితం

బృహదంశాగర్భసంభవేనేదం

మోదాయభవతుసుదృశా

మనురణితం.... శుకజాలకేనై వః

గీతశంకరం తాళపత్రప్రతులు తంజావూరు సరస్వతీమహాలలో ఉన్నాయి. దేవనాగరిలిపిలోనే యీ ప్రతులున్నట్లు కేటలాగులో పేర్కొనబడింది. 6661 నెంబరుగల కేటలాగు 61వ పేజీలో యీ క్రిందివిధంగా గీతశంకరం గురించి ఉటంకించబడింది దీనివల్ల అనంతనారాయణుడు ఆత్రేయ గోరక్షాడనీ అనంతయజ్ఞ ప్రసాద్రుడు—కృష్ణదీక్షితప్రసాద్రుడు—బృహదంశామృత్యుంజయుల పుత్రుడనీ స్పష్టపడుతున్నది.

Catalogue No. 6661

Page No. 61

Right column

Substance - paper size $6\frac{5}{8}$ x $3\frac{7}{8}$ inches. Sheets 44.

Lines - 6 to a page. Script - Devanagari No. of Granthas - 340

Author - Ananta Narayana. Complete.

Subject :- Geetasankaram

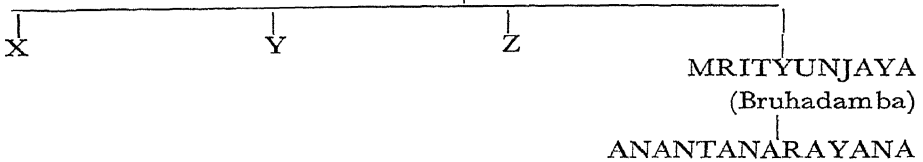
Remarks :- The manuscript is in a fairly good condition.

This is also a work on the model of "GEETAGOVINDA" dealing with the praise of Sankara.

The Author belongs to Atreya Gotra and gives his genealogy thus.

A N A N T A Y A J V A N A

K R I S H N A D I K S H I T A

He is also called "PANCH RATNA KAVI"

గీతశంకరకర్తయైన అనంతనారాయణునికి పంచరత్నకవి అని ఖిరుదున్నది. ఇది యీ కవితల్లజుని కెవ్వరైనా సంభావించి యిచ్చిన ఖిరుదమో ఆనువంశికమో చెప్పలేము. ఈ అనంతనారాయణుని పూర్వులలో రత్నభేట నామాంకితుడైన శ్రీనివాసదీక్షితుడున్నాడు అనంతనారాయణుని తాత-మృత్యుంజయుని తండ్రి అయిన కృష్ణదీక్షితునికి అయ్యదీక్షితుడని నామాంతరమున్నట్లు కొందరు భావించారు. ఇతడు ఘటికాశతగ్రంథకర్తగా కీర్తి నార్జించాడు. అనంతనారాయణుని తండ్రి

మృత్యుంజయకవితచిత్రమై దశనగ్రాహకమైన “ప్రద్యుమోత్తరచరిత్ర” అముద్రితమై పడివున్నది ఆంధ్రదేశేమో ననిపిస్తున్న యీ అనంతనారాయణకవి యెప్పటివాడో యిదమిత్థంగా చెప్పలేముగాని క్రీ. శ. 17వ శతాబ్దిలో ఉండి వుండవచ్చును.

రాగతాళాలు

అనంతనారాయణు డీ కృతిలో రచించిన 22 శ్లోకాలలోనూ నాలుగే నాలుగు భిన్నవృత్తాలు. మిగిలినవి అనుష్టుప్ శ్లోకాలు మాత్రమే—కాగా భిన్నవృత్తాలకు మాత్రమే రాగాలు ఉటంకించబడినాయి. సాధారణంగా మిగిలిన అనుష్టుప్ లన్ని రసభావానుగుణాలైన రాగాలలో యేరాగాలలోనైనా పాడుకొనవచ్చును వివిధవృత్తగానాలలో చూపవలసిన రాగాలాపనం అల్పతర శ్లోకాలైన అనుష్టుప్ లవంటి వాటి గానంలో చూపవలసిన ఆవశ్యకతలేదు. అంతటి దీర్ఘరాగాలాపన అసహజం, ఔచిత్యరహితం కూడా అవుతుంది కాబట్టి గీతశంకరంలోని వృత్తభిన్నాలయిన శ్లోకాలకు రాగాలివ్వలేదు

ఈ శ్రీ గీతగోవింద-గీతశంకరాలలోవున్న శ్లోకాలకు అష్టపదులకు సమకూర్చబడిన రాగ స్వరూపాలు నిర్బంధ బంధితాలు కావు ఇవి సమర్థాలుగా ఉంటాయని సూచించడానికి మాత్రమే రూపకల్పన చేయబడ్డాయి రసభావానుగుణంగా యధేచ్ఛగా రాగాలాపనలతో యెవరియిష్టం వచ్చినట్లు వారు తదభిజ్ఞులు సంగీతం సమకూర్చుకొనవచ్చును. ఈ రెండు కావ్యాలకూ ఆకాశవాణి హైదరాబాదు కేంద్రంలో కర్ణాటక సంగీతం ప్రొడ్యూసరుగా ఉన్న శ్రీ మంచాల జగన్నాధరావు గారు తమకున్న విశేష సంగీతానుభవంతో రాగతాళస్వరకల్పనం చేశారు గంగా యముచల సంగమంవలె సంగీత సాహిత్యాల సంగమసాహిత్యం మూర్తిభవించినట్లు అవతరించిన శ్రీ గీతగోవింద-గీతశంకర కావ్యాలు సంగీత స్వరూప సంకలితాలై స్వరతాళరాగమయాలగా వెలువడడం యిదే తొట్టతొలిసారి. శ్రీ గీతగోవింద-గీతశంకరాలలోని అష్టపదులకున్న విభిన్న రాగతాళాలు విడివిడిగా అనుబంధాలుగా ప్రకటించడం జరుగుతున్నది

సంగీతసాహిత్యసరస్వతీ ప్రతిమూర్తులైన యీ సత్కృతులు పఠించి-గానా మృత రసాస్వాదనంచేసి రసజ్ఞులనందింతురుగాక.

భారతదేశమంతటా అత్యంతవిపుల ప్రచారంలోఉన్న శ్రీ జయదేవుని శ్రీ గీతగోవిందానికి సంగీతరచనచెయ్యడమే కాక-తంజావూరు సరస్వతీమహాలులో అముద్రితమై పడివున్న గీతశంకరం ప్రతిని సంపాదించి సంగీతరచనచేశారు శ్రీ జగన్నాధరావుగారు. ఆకాశవాణికేంద్రంనుంచి ప్రసారనిమిత్తమై అధికారుల పనువుపై హైదరాబాద్ నుంచి శ్రీ వారణాసి రామమూర్తి “రేణు” గారితో కలిసి శ్రీ జగన్నాధరావుగారు తంజావూరు వెళ్ళినప్పుడు దీని పూర్తిప్రతిని కాపీచేశారు.

ఈ శ్రీ గీతగోవింద-గీతశంకరకృతులను సంగీతరచనతోపాటు ముద్రించాలని గతంలో డ్రైట్ ఆర్కివ్సు డైరెక్టర్ గాఉన్న శ్రీ P. సీతాపతి I. A. S గారు ప్రభుత్వా

నుమతిపొందారు. కాగా శ్రీ గీరగోవింద-గీరశంకరములు సంగీతరచనతోసహా పూర్తి గ్రంథాలు శ్రీ లగన్నాధరావుగారి సంపాదకత్వాన ముద్రితమై వెలువడుతున్నవి.

అమూల్య ప్రాచీనగ్రంథాల ప్రచురణకై మన సంస్కృతీసంపదల పునరుద్ధరణకై అత్యంత శ్రద్ధాభక్తులతో అమరశాసక్తి చూపిస్తూ సారధ్యంపహిస్తున్న ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ముఖ్యమంత్రి గౌరవనీయులైన శ్రీ పి. వి. నరసింహారావు గారికి - విద్యాశాఖకార్యదర్శి శ్రీ యస్. ఆర్. రామమూర్తి I. A. S గారికి ఉపకార్యదర్శి శ్రీ డి కామయ్య సహాయకార్యదర్శి శ్రీ ఐ. రఘునాథరావు గార్లకు మా కృతజ్ఞతలు. ప్రభుత్వం ప్రచురిస్తున్న యీ గ్రంథాలను ఓర్వితో శ్రద్ధతో సుందరతరంగా ముద్రిస్తున్న ఆంధ్రప్రదేశ్ లెక్స్ ట్రబుక్ ప్రెస్ డైరెక్టర్ శ్రీ నారాయణరావుగారికి - అడుగడుగునా సహకరించి తోడ్పడుతున్న డిప్యూటీ డైరెక్టర్ శ్రీ జి రామకృష్ణారావుగారికి ఛదితర ఉద్యోగులకు మా హృదయ పూర్వక అభినందనలు.

వాఙ్మయమహాధ్యక్ష

వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్య

పరీధావి, తెలుగుఉగాది

కళా - ప్రపూర్ణ

16 - 3 - 1972

Joint - Director

హైదరాబాదు.

Andhra Pradesh Government

Oriental Manuscripts Library and

Research Institute

Afzalgunj.

ఉపోద్ఘాతము

సంగీత సాహిత్యములతో సృత్యాభినయములను మేళవించినపుడు కలుగు పరమానందము అనుభవైక పేద్యము. ఇటువంటి ఆనందము మనకు యక్షగానముల వలన కలుగును. యక్షగానములు మనోజ్ఞమైన కథాసంవిధానము కలిగియుండుట వలన ప్రజారంజకములై యెక్కువ ప్రజాకర్షణాని రాభిమానములు పొందుచున్నవి. తంజావూరులోగల ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారములో తెలుగు, సంస్కృత, కన్నడ, మలయాళ, హిందీ భాషలలో పెక్కు యక్షగానములున్నవి. వీనిలో తెలుగు సంస్కృతములలోని యక్షగానములు కొన్ని పరిష్కరింపించి ముద్రింపించబడినవి. సంగీత ప్రాధాన్యములైన ఈ యక్షగానములు స్వరసహితముగా సక్రమముగా ముద్రితమైనవి. నాకు తెలిసినంతలో స్వరసహితముగా ముద్రితమైనవి రెండు మూడు మాత్రమే కలవు.

ఒకసారి తంజావూరులో నున్న ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమునకు నేను మిత్రులతో కలిసి వెళ్లవలసి వచ్చినది వెళ్లినతరువాత సంగీత సాహిత్య విషయములలో గల క్రొత్త గ్రంథములనంతవరకు వెలుగుచూడనివానిని పరిశీలించుటకు ప్రారంభించితిని. గ్రంథాలయమునందలి తాళపత్ర గ్రంథములలో చాలవరకు తెలుగు లిపిలోను, గ్రంథలిపిలోను వ్రాయబడియున్నవి వీనిలో హిందీ, సంస్కృత భాషలలో గల రెండు గ్రంథములు మా దృష్టిని విశేషముగా నాకర్షించినవి.

మొదటిది రాధా వంశీధర విలాస నాటకము ఇది హిందీ ప్రజభాషలో రచించబడిన యక్షగానము రెండవది గీతశంకరమను సంస్కృత యక్షగానము.

గీతగోవిందము జయదేవ మహాకవిరచించిన నాటినుండియు నటువంటి రచనలను పెక్కురు తరువాతి రచయితలు వ్రాసియున్నారు అటువంటివానిలోనిదే యీ గీతశంకరమను సంస్కృత యక్షగానము. ఇది యష్టపదులలో శ్లోకములలో గీతగోవిందమునకు యనుకృతిగా యవరచించినట్లు స్పష్టముగా బోధపడుచున్నది దీనిని వంచనకవియను బిరుదుగల అనంతనారాయణుడు రచించినాడు

గీతగోవిందము పఠనపారాయణాదులలో అందరును నెరిగినదేకదా ! అయినను రెండు మూడు చూటలు ఈ సంగర్భములో వ్రాయకతప్పదు ఇందలి యష్టపదులకు గల రాగతాళముల నెవరికి తోచినట్లు వారు మార్చి భిన్నరీతులలో పాడుచున్నారు. తాళములకు సంబంధించి ప్రత్యేకించి యొక విషయమిక్కడ గుర్తింపవలయును. ఆరు మాత్రలుగల “శ్రీతకమలా కుచమండల” యను అష్టపది రూపక తాళమును “రదసి యది కించిదపి” అను సప్తపది యైదు మాత్రలుగల జంపె తాళమునను పాడవలయును. “మామియంచలితా విలోక్య వృతం” అను సప్తపది యేడు మాత్రలుగల త్రిపుట లేదా సాకు తాళమునను “లిత లవంగ లతాపరిశీలన”

అను నష్టపది ఆది తాళమునను పాడుకొనవలయును. ఇదేవిధముగ సాహిత్యము నందలి పదముల పొందిక గమనించినచో వాని ఛందస్సుల ననుసరించి యష్టపదులన్నింటికిని తాళములు స్పష్టముగా తెలుసుకొనవచ్చును. సంస్కృతమున—“రామ—రమ” యను పదములకు అర్థములో నెంత భేదమున్నదో ఒక నడకలోగల సాహిత్యమును వేరొక నడకగల తాళముతో పాడినచో నంతటి యర్థభేదమువచ్చి, సొగసు చెడి సంగీతార్థము మాసిపోవును ముద్రణలో వచ్చిన యిబ్బందుల వలన ప్రైస్థాయిని సూచించు చుక్కలు సరిగమలవై పెట్టలేక పోయినాము. కొన్ని యెడల నడ్డగీతలు నైతము సరిగా నుంచలేక పోయినాము. సంగీత శాస్త్రజ్ఞులైనవారి పట్టులను సులభముగా గుర్తించి పాడుకొనగలరు.

ఈ యక్షగానములను ప్రజారంజకముగ పాడించుట జరిగినది. స్వరబద్ధముగా వెలువడిన ఈ గ్రంథమునందు చిన్న చిన్న దోషములేమైన కనపడినచో వానిని రాగ తాళ భాగములను దృష్టిలో నుంచుకొని, సాహిత్యము నెఱిగి దిద్దుబాటులు జేసి కొని పాడుకొనవలయునని నా ప్రార్థన.

మైద్రాబాదు,
1-11-1971.

ఇట్లు
విధేయుడు
మంచాల జగన్నాథరావు.

శ్రీ గీతగోవిందము

శ్రీజయదేవకవి విరచితము

శ్రీ గీత గోవిందము

ప్రథమ సర్గము

శ్లోకము :- మియామల్లాఁ రాగం
మేమైర్యేదుర మంబరం వన భువశ్శ్యామా న్నమాలద్రుమైః
నక్తం భీరురయం తప్తమేవ తదిమంరాథే గృహప్రావయః
ఇత్థం నందనిదేశ తశ్చలితయోః ప్రత్యర్థ కుంజద్రుమం
రాధామాధవయోర్జయంతి యమునాకూలే రహః కేలయః ॥

శ్లో :- శ్యామ్ శ్యామ్ రాగం
వాగ్దేవతా చరిత చిత్రిత చిత్తవద్మా
వద్మావతీ చరణ చారణ చక్రవర్తీ
శ్రీ వాసుదేవ రతికేశి కథానమేత
మేతం కరోతి జయదేవ కవిః ప్రబంధమ్ ॥

శ్లో :- శ్శ్యామ్
యది హరిస్మరణే సరసంమనో
యది పిలాస కలాసు కుతూహలం
మధుర కోమల కాంత పదావళిం
శృణుతదా జయదేవ సరస్వరీమ్ ॥

శ్లో :- మోహన
వాచః పల్లవ యత్యుమాపతి ధరన్సందర్భ శుద్ధిం గిరాం
జానీతే జయదేవ ఏవ శరణశ్లాఘ్యా దురూహద్రుతేః
శృంగారోత్తర సత్ప్రమేయ రచనైరాచార్య గోవర్ధనః
స్పర్ధికోపేనవిబ్రుతశ్శ్పృతిధరో ధోయికవిశ్మావతిః ॥

అష్టపది :- మియామల్లాఁ ఏకతాశం
(ధవళము) ప్రళయ పయోధిజలే ధృతవానసివేదం
విహిత విహిత చరిత్రమఖేదం
కేశవధృత మీనశరీర జయజగదీశహరే ॥ 1
క్షితిరతి విపులతరేతవతితిష్ఠతివృష్టే
ధరణి ధరణిణ చక్ర గరిష్ఠే
కేశవః ధృత కచ్చవరూపః జయజగదీశహరే ॥ 2
వనతి దశనశిఖరే ధరణీతల లగ్నా

- శశిని కళ జ్ఞకలేవ నిమగ్నా
కేశవః ధృత సూకర రూపః జయజగదీశహరే ॥ 3
- తవకర కమలే నఖమద్భుత శృంగం
దళిత హిరణ్యకశిపువర భృంగం
కేశవః ధృత నరహరిరూపః జయజగదీశహరే ॥ 4
- ఛలయసి విక్రమణే బలిమద్భుత వామనః
వదనఖ నీరజనిత జనపావన
కేశవః ధృత వామనరూపః జయజగదీశహరే ॥ 5
- క్షత్రియ రుధిరమయే జగ దవగతపాపం
న్నవయసి వయసి శమితభవ తాపం
కేశవః ధృత భృగువతిరూపః జయజగదీశహరే ॥ 6
- వితరసి దిక్షురణే దిక్పతి కమనీయం
దశముఖ మౌళి బలిం రమణీయం
కేశవః ధృత రామశరీరః జయజగదీశహరే ॥ 7
- వహసివపుషి విశదీ వసనం జలదాభం
హలహతిభీతి మిళిత యమునాభం
కేశవః ధృతహలధర రూపః జయజగదీశహరే ॥ 8
- నిందతి యజ్ఞవిధే రహహ శృతి జాతం
నదయ హృదయదర్శిత పశు ఘాతం
కేశవః ధృత బుద్ధశరీరః జయజగదీశహరే ॥ 9
- ఘ్రేచ్ఛనివహనిధనే కలయసి కరవాలం
ధూమకేతు మివ కిమపి కరాలం
కేశవః ధృత కల్కిశరీరః జయజగదీశహరే ॥ 10
- శ్రీ జయదేవ కవేరిదముదిత ముదారం
శృణు శుభదం సుఖదం భవసారం
కేశవః ధృతదశవిధరూపః జయజగదీశహరే ॥ 11
- సససస మమగ ॥ పా మప దసదప ॥
ప్రళయప యోధిజ ॥ లేధృత వా-నసి ॥
ప మ దప మ --- ॥
వే --- దం --- ॥
సససస సదదప ॥ పమదప మారిస ॥
విహితవ హి - తచ ॥ రి - త్రమ ఖేదం - ॥

పాపపఁ దపసా ॥ నసనిరి సాదా ॥

కేశవఁ ధృతమీ ॥ నశతి - ॥ ౪ - ॥

వపవపఁ మపదపఁ మా - గఁ సీసా ॥

జయజగఁ దీ - శహ ॥ రే - - ॥

(రక్తిని చరణములస్పృశి ఇట్లే పాదవలెను)

శ్లోకము :-

వసంతరాగం

దేదానుద్ధరతే జగన్నివహతే ధూగోల ముచ్చిభ్రతే
దైత్యాన్ దారయతే బలిం ఫలయతే శ్మశ్రక్షయం కుర్వతే
పౌలస్త్యం జయతే హలంకలయతే కాట్యాయనానంతరే
ప్లేచ్చాన్ మూర్ఛయతే దశాకృతికృతే కృష్ణాయతుభ్యంనమః ॥

అష్ట పది :-

భీంపలాసీరాగం

రూపకలాశం

(మంగళము)

శ్రితకమలా కుచమండల : ధృతకుండల : ఏ
కలితలలితవనమాల : జయజయ దేవ : హరే : ॥ 1
దినమణి మండల మండన : భవఖండన : ఏ
మునిజన మానస హంస : జయజయ దేవ : హరే : ॥ 2
కాళియ విషధరగంజన : జనరంజన : ఏ
యదుకుల నలినదినేశ : జయజయ దేవ : హరే : ॥ 3
మధుమర నరకవినాశన : గరుడాసన : ఏ
సురకులకేశినిదాన : జయజయ దేవ : హరే : ॥ 4
అమల కమల దళలోచన : భవమోచన : ఏ
త్రిభువన భవననిదాన : జయజయ దేవ : హరే : ॥ 5
జనక సుతాకుచ భూషణ : జితమాషణ : ఏ
సమరశ మిత దళకంఠ : జయజయ దేవ : హరే : ॥ 6
అభినవజలధరసుందర : ధృతమందర : ఏ
శ్రీముఖ చంద్ర చకోర : జయజయ దేవ : హరే : ॥ 7
తప చరణే ప్రణతావయమితి భావయ ఏ
కురు కుశలం ప్రణతేషు జయజయ దేవ : హరే : ॥ 8
శ్రీజయదేవ కవేరిదం కురుతేముదం ఏ
మంగళముజ్జ్వల గీతి జయజయ దేవ : హరే : ॥ 9
పమ । వససా ॥ నిని । నగరిన ॥
శ్రిత । కమలా ॥ కుచ । మం - డల ॥
నిని । నగరిన ॥ నిసా । నిదపా ॥

ధృత । కుం - డల ॥ ఏ - । - - - - ॥

నగ । మవనిద ॥ వమ - । గరిసా ॥

కలి । తలలిత ॥ వన । మా - లీ ॥

రినసి । సవపా ॥ మగ । మా - - ॥ గరి । సా - - ॥

జ-య । జయదే ॥ వహ । రే - - ॥ - - । - - ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :-

ముఖారి

పద్మావయోధరతటి పరిరంభ లగ్న

కాశ్మీర ముద్రిత మురో మధుసూదనస్య

వ్యక్తానురాగ మివ భేదనంగ భేద

స్వేదాంబుపూర మనుపూరయతుప్రియమ్ ॥

శ్లో :-

కశ్యాణి

వన నే వాసంతి కుసుమకుమారై రవయవై

ర్భ్రమంతి కాంతారే బహువిహిత కృష్ణానుసరణాం

అమంద కందర్ప జ్వర జనిత చింతాకులతయా

నలద్బాధాం రాధాంసరసమిద మూచే సహచరీ ॥

అష్ట పది :-

బసంతో బహారో రాగం

ఏకతాళం

లలిత లవంగ లతాపరిశీలన కోమల మలయసమీరే

మధుకర నికరక రంభిత కోకిల కూజితకుంజకుటీరే

విహరతి హరిరిహ సరసవసంతే నృత్యతి

యువతిజనేనసమంసఖి : విరహజనన్యదురన్తే ॥ 1

ఉన్నద మదన మనోరథ పథికవధూజన జనితవిలాపే

అలికుల సంకులకుసుమ సమూహ నిరాకుల వకుల కలాపే ॥ 2

మృగమద సౌరభ రభసవళంపదనపదళ మాల తమాలే

యువజన హృదయవిదారణ మనసిజనఖరుచికింకుకజాలే ॥ 3

మదన మహిపతి కనకదండరుచికిసర కుసుమ వికాసే

మిళితశిలీముఖ పాటల పటల కృతన్మరతూణ విలాసే ॥ 4

విగళితలజ్జితజగదవలోకనతరుణ కరుణ కృతహాసే

విరహిని కృతనకుంత ముఖాకృతి కేతక దంతురితాశే ॥ 5

మాధవికాపరిమళలలితే నవమాలతి జాతిసుగంధో

మునిమనసామవి మోహనకారిణి తరుణా కారణబంధో ॥ 6

స్ఫురదతి ముక్తలతావరి రంభణ ముకుళిత పులకితచూడే

బృందావన వివినే పరిసర పరిగత యమునా జలపూతే ॥ 7

శ్రీ జయదేవ భణిత మిద ముదయతి హరిచరణ స్మృతిసారం
సరసవసంత నమయవన వర్ణన మనుగత మదనవికారమ్ ॥ 8

నిసనివ! మవగమ ॥ నిదసని! రీసాస ॥
లలితల! వం-గల ॥ తా-వరి! శీలన ॥
పనినిని! స నిరిననివ ॥ మవనిద! నీసా ॥
కో-మల! మ-ల-యస ॥ మీ- - - - -రే ॥
మపనిస! నిసనివ ॥ మగగమ! రీసన ॥
మధుకర! నికరక ॥ రం-బిత! కోకిల ॥
సమమమ! మవగమ ॥ నిదసని! రీసా ॥
కూ-జిత! కుం-జకు ॥ టీ- - - - -రే ॥
మపనిద! నిసరిన ॥ గమరిస! సనిరిస నివ ॥
విహరతి! హరిరిహ ॥ సరసవ! స- - - - -నే ॥
పనినిని! నిసనివ ॥ మగగమ! రీసన ॥
న్య-త్యతి! యువతిజ ॥ నే-నస! మంసఖ ॥
సమమమ! మవగమ ॥ నిదసని! రీసా ॥
విరహిజ! ని-స్యదు ॥ ర- - - - -నే ॥
(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను.)

శ్లోకము:—

కశ్యాణి
దరవిదళిత మల్లీవల్లి చంచత్పరాగ
ప్రకటిత వటవానై ర్వానయ న్కాననాని ।
ఇహహి దహతి చేతః కేతకి గంధబంధుః
ప్రసర దసమబాణప్రాణవ ద్గంధవాహః ॥

శ్లో:—

అతాణి
ఉస్మీలన్ మధుగంధ లుబ్ధ మధువవ్యాధూత చూతాంకుర
క్రీడతోకిల కాకలీకలరవైరు ధీర కర్ణజ్వరాః
నీయంతే ఫతికైః కథం కథమపి ధ్యానావధానక్షణ
ప్రాప్తప్రాణ సమాసమాగమరసోల్లాసై రమీ వాసరః ॥

శ్లో:—

వసంత
అనేకనారీ పరిరంభ సంభ్రమ
స్ఫురన్మనోహారి విలాసలాలసం
మురారి మారాదువదర్శయంత్యసౌ
సఖీసమక్షం పునరాధి రాధికా ॥

అష్టపది :-

తిలంగై రాగం

ఏకతాళం

(భ్రమరము)

చందనచర్చిత నీలకళేబర పీతవసన వనమాలీ
 కేళిచలన్మణికుండల మండిత గండ యుగస్మితశాలీ।
 హరిరిహముగ్ధవధూ నికరే-విలాసిని విలసతి కేళివరే ॥ 1

పీనవయోధర భారభరేణహరిం పరిరభ్యసరాగం
 గోపవధూరనుగాయతికాచి దుదంచిత పంచమరాగం ॥ 2

కాపివిలాసవిలోలవిలోచన ఫేలన జనిత మనోజం
 ధ్యాయతి ముగ్ధవధూరధికం మథునూదన వదననరోజం ॥ 3

కాపి కప్టోలతలే మిలితా లపితుం కిమపి శ్రుతిమూలే
 కాపిచుచుంబం నితంబవతీ దయితంపులకై రనుకూలే ॥ 4

కేళి కళాకుతుకేనచకాచదముం యమునా జలకూలే
 మంజులవంజుల కుంజగతం విచక్షణకరేణ దుకూలే ॥ 5

కరతలతాళ తరళ వలయావళి కలిత కలస్వనవంశే
 రాసర సేనహ నృత్యపరాహరిణా యువతిః ప్రశంసే ॥ 6

శ్లిష్యతికా మపిచుంబతి కామపి రమయతి కామపిరామాం
 పశ్యతి నస్మిత చారుతరామపరామనుగచ్ఛతిహమామ్ ॥ 7

శ్రీ జయదేవ భణితమిద మద్భుత కేశవకేళి రహస్యం
 బృందావన వివినే లలితం వితనోతు శుభానియస్యమ్ ॥ 8

గమవస। నివవమ ॥ గమవమ। గమమమ ॥
 చం-దన। చ-ర్చిత ॥ నీ-లక। కే-బర ॥
 నగ మవ। హానివమగమా ॥ నివనీ। సా-- ॥
 పీ-తవ। సన-వన ॥ మా - -। లీ - - ॥
 పనిసగ। గమరిస ॥ నిసరిస। నిసనివ ॥
 కే - శిచ। ల - న్మణి ॥ కుం-డల। ము-డిత ॥
 మామమ। గమనివ ॥ సానివ మా। గా-- ॥
 గండయు। గ - స్మిత ॥ శా--లీ। --- ॥
 గగగమ। రీసన ॥ రిసనీసమ। గా-- గ ॥
 హరి రిహ। ముగ్ధవ ॥ ధూ--నిక। రే-- వి ॥
 మాగమ। నగమవ ॥ వసనివ। మా వమగా ॥ సా--।
 లాసిని। విలసతి ॥ కే-శివ। రే--- ॥ ---।

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను.)

శ్లోకము :— ఖై ర వి
 విశ్వేషా మనురంజనేవ జనయ న్నానంద మిందీవర
 శ్రేణీ శ్యామల కోమలై రువనయన్మంగై రనంగోత్సవం
 స్వచ్ఛందం ప్రజసుందరీభి రభితః ప్రత్యంగ మాలింగితశ్
 శృంగారస్సఖి మూర్తి మానివ మథేముగ్ధోహరిః క్రిడతి ॥

శ్లో :— తిలంగ రాగం
 నిత్యోత్సంగవ నద్భుజంగ కబల క్షేణాదివేశాచలం
 ప్రాలేయప్లవ నేచ్ఛయానునరతి శ్రీఖండ శైలానిలః
 కించన్నిగ్ధరసాల మౌళి ముకుళా న్యాలోక్యహర్షోదయా
 ఉస్మిల నికుహళాః కుహారితికలోత్తాలాః వికనాంగిరః ॥

శ్లో :— శ్యామక శ్యామో
 రాసోల్లాసభరేణ విభ్రమ భృతా మాభీరవామ భ్రువా
 మభ్యర్థం పరిరభ్య నిర్భర మురఃప్రేమాన్దయా రాధయా :
 సాధు త్వద్వదనం సుధామయ మితి వ్యాహృత్య గీతస్తుతి
 వ్యాఙ్మదుత్కట చుంబితస్మిత మనోహరీ హరిఃపాతువః ॥

ఇతి శ్రీజయదేవ కవికృతా శ్రీగీతగోవిందే
 సామోద దామోదరోనామ
 ప్రథమస్సర్గః

శ్రీ గీతగోవిందము

ద్వితీయ సర్గము

శ్లోకము :-

కావీ

విహరతి వనేరాధా సాధారణ ప్రణయే హరౌ
విగళిత నిజోత్కర్షా దీర్ఘా వశేన గతాన్యతః
క్వచిదపి లతాకుంజే గుంజన్మథుప్రతమండలీ
ముఖర శిఖరే లీనా దీనా ప్యువాచ రహసభీమ్ ॥

అష్టపది :-

తోడి

త్రిపుటతాళం

సంచరదధరసుధా మధురధ్వని ముఖరిత మోహనవంశం
చలిత దృగంచలచంచల మౌళికపొలవిలోల వతంసం
రాసే హరిమిహ విహిత విలాసం

స్మరతి మనోమమ కృత పరిహాసం ॥

1

చంద్రక చారుమయూర శిఖండ కమండల వలయిత కేశం
ప్రచుర పురందర ధనురనురంజిత మేదుర ముదిర

సువేషం ॥

2

గోవ కదంబ నితంబవతీముఖచుంబనలంబిత లోభం

బంధుజీవ మధురాధర పల్లవ కలిత దరస్మిత శోభం ॥

3

జలదపటల చలదిందు వినిందక చందన బిందులలాటం

పీనపయోధర పరిసర మర్దన నిర్దయహృదయ కవాటం ॥

4

విపులపులక భుజపల్లవ వలయిత వల్లవ యువతి సహస్రం

కరచరణోరసి మణిగణ భూషణ కిరణ విభిన్నతమిశ్రం ॥

5

మణిమయమకర మనోహర కుండల మండిత గండముదారం

పీతవనన మనుగత మునిమనుజ సురాసుర వరపరివారం ॥

6

విశద కదంబతలే మిళితం కలికలుషభయం శమయంతం

మామపి కిమపి తరంగదనం దృశామన సారమయంతం ॥

7

శ్రీ జయదేవ భణిత మతిసుందర మోహన మధురిపురూపం

హరిచరణస్మరణం ప్రతినంప్రతిపుణ్యవతా మనురూపం ॥

8

నరిగ । మదదవ ॥ దామగ । మాదద ॥

సంచర । ధరరసు ॥ ధామధు । రధ్వని ॥

మమదద । మగరిరి ॥ గా-- । రీసా ॥

ముఖరిత । మో-హన ॥ వం--1-శం ॥

మగమద । నిసనస ॥ సాసన । నిదదదని ॥
 చలితధృ । గం-చల ॥ చంచల । మౌ-శిక- ॥
 మదదద । మదనిస ॥ నిద మ । గ । రిగ । రీసా ॥
 పో-లవి । లో---॥ లవ తం । -।-। నం- ॥
 సాసా । నిదదద ॥ మగమద । మదనిస సా ॥
 రాసే । హరిమిహ ॥ విహితవి । లా---సం ॥
 రిగరిస । నిదమద ॥ నిదమగ । రిరిసా ॥
 స్మరతిస । నో-మమ ॥ కృతపరి । హ-సం ॥
 (తక్కిన చరణములన్ని ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- ఆహిర్ భై రవ్

గణయతి గుణగ్రామం భామం భ్రమాదపినేహతే
 వహతిచపరితోషం దోషంవిముంచతి దూరతః
 యువతిషువలత్ప్రజ్ఞే కృష్ణేవిహారిణి మాం వినా
 పునరపి మనోవామం కామం కరోతి కరోమికిమ్ ॥

అష్టపది :-

ఆహిర్ భై రవ్

ఏకతాళం

నిభృతనికుంజ గృహం గతయా నిశిరహసి నిలీయ వసంతం
 చకితవిలోకిత సకల దిశారతి రభసభరేణ హసంతం
 నఖిహేకేశి మథన ముదారంరమయమయాసహ
 మదన మనోరథ భావిత యాస వికారం ॥ 1
 ప్రథమ సమాగమ లజ్జితయా పటుచాటు శతైర నుకూలం
 మృదుమధురస్మిత భాషితయాశిథిలీకృత జఘనదుకూలం ॥ 2
 కిసలయశయన నివేశిత యాచిర మురసి మమైవశయానం
 కృతపరి రంభణ చుంబనయా పరిరభ్య కృతాధర పానం ॥ 3
 అలన నిమిలిత లోచనయా పులకావలి లలిత కపోలం
 శ్రమ జల సకల కళేబరయా వరమదనమదాదతిలోలం ॥ 4
 కోకిల కలరవ కూజితయా జితమనసిజ తంత్ర విచారం
 శ్లథ కుసుమాకుల కుంతలయా నఖలిఖిత ఘనస్తన భారం ॥ 5
 చరణ రణితమణి నూపురయా పరిపూరిత సురత వితానం
 ముఖర విశృంఖల మేఖలయా సకచగ్రహమంబన దానం ॥ 6

రతి సుఖ సమయరసాల సయాదర ముకుళిత నయన సరోజం
నిస్సహనివృత్తి తనులతయా మధుసూదనముదితమనోజం ॥ 7
శ్రీ జయదేవ భణిత మిద మతిశయ మధురిపు నిధువన శీలం
సుఖ ముత్కంఠిత గోపవధూ కథితం వితనోతు సలీలమ్ ॥ 8

నగమ ప దాదద ॥ పనిదప మమ గమమగ రిరి ॥
నిభృత ని కుంజగృ ॥ హం -- గత యా --- నిశి ॥
ససరిస సీసరి ॥ గా మదపద మ్మా -- ॥
రహసిని శీయవ ॥ సం ---- తం -- ॥
మదనిస సారిస నిద ॥ మదనిస సారిస నిని ॥
చకితవి లో -- కిత ॥ సకలది శా -- రతి ॥
నిరిసని దపమగ మాపమగరి గా -- ॥
రభనభ రే --- ణహ ॥ సం ---- తం -- ॥
మదదనిసా -- నిదప ॥ మగరిరి గమపారీ ॥
సఖిహే -- కే శి మథనము దా -- రం ॥
ససరిస సరిమాగమ మదనిస సారిస నిని ॥
రమయమ యా -- సహ మదనమ నో -- రభ ॥
నిరిసని దపమప మ్మాపమగరి సా -- ॥
భా -- విత యా-సవి ॥ కా ---- రం -- ॥
(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- దేశకార్ రాగం

హస్తస్రస్త విలాసవంశ మన్మజు భూవల్లి మద్వల్లవీ
బృందోత్సారి దృగంతవిక్షిత మతి స్వేదార్ద్ర గండస్థలం
మాము ద్వీక్ష్య విలజ్జితం స్మిత సుధాముగ్ధా ననం కాననే
గోవిందం వ్రజసుందరీ గణవృతం పశ్యామి హృష్యామిచ ॥

శ్లో :- తోడి

దురాలోక స్తోకస్తబకనవకాశోక తిలకా
వికాసః కాసారో పవన పవనోపి వ్యథయతి
అపిభ్రామ్యద్భృంగీ రణిత రమణీయా నముకుశ
వ్రసూతి శ్చూతానాం సఖి శిఖరిణీం సుఖయతి ॥

శ్లో :-

మోహన

సాకూతస్మిత మాకులాకుల గళధమ్మిల్ల ముల్లాసిత
భూవల్లీ కమళీక దర్శిత భుజామూర్తోర్ధ్వ హస్తస్తనమ్
గోపీనాం నిభృతం నిరీక్ష్య గమితాకాంక్షశ్చిరం చింతయ
న్నంతర్ముగ్ధ మనోహరం హరతువః క్షేకం నవః కేశవః ॥

ఇతి శ్రీజయదేవ కవికృతా శ్రీగీతగోవిందే
అక్షేపకేశవోనామ
ద్వితీయస్కంధః

శ్రీ గీతగోవిందము

తృతీయ సర్గము

శ్లోకము :-

కళ్యాణి

కంసారపి సంసార వాసనాబంధ శృంఖలాం
రాధామాధాయహృదయే తత్త్వాజ వ్రజసుందరీ ॥

శ్లో :-

భేగడ

ఇతస్తతస్తా మనుస్మత్య రాధికా
మనంగ బాణవ్రణ భిన్నమానసః
కృతానుతాప స్సకళిందనందినీ
తటాంతకుంజే విషసాద మాధవః ॥

అష్టపది :-

భూపాల తోడిరాగం

త్రిపుటతాళం

మా మియం చలితా విలోక్య వృతం వధూనిచయేన
సావరాధతయా మయాపి నివారితాతిభయేన
హరిహరి హతాదరతయా సాగతా కుపితేవ ॥

1

కిం కరిష్యతి కిం వదిష్యతి సాచిరం విరహేణ
కిం ధనేన జనేన కిం మమ జీవితేనగృహేణ ॥

2

చింతయామి తదాననం కుటిలభ్రుకోపరేణ
శోణవద్మ మి వోపరి భ్రమతా కులం భ్రమరేణ ॥

3

తామహం హృది నంగతా మనిశం భృశం రమయామి
కిం వనేన నునరామి తామిహ కింవృథా విలపామి ॥

4

తన్విభిన్నమ సూయయా హృదయం తవాకలయామి
తన్నవేద్మికుతో గతాసి నతేన తేననునయామి ॥

5

దృశ్య సేపురతో గతాగత మేవయే విధ దాసి
కిం పురేవ నసంభ్రమం పరిరంభణం నదదాసి ॥

6

క్షమ్యతా మవరం కదాపి తవేదృశ్యం న కరోమి
దేహిసుందరి దర్శనం మమ మన్మథేనదునోమి ॥

7

వర్జితం జయదేవకేన హరే రిదం ప్రవణేన
బింద్వి బిల్వ సముద్ర సంభవ రోహిణీ రమణేన ॥

8

పాద । పాపగ ॥ గారి । సాసరి ॥

మామి । యంచలి ॥ తావి । లోక్యన్య ॥

గాగ । పాపద ॥ దసరి । సా-స ॥

తంవ । ధూనిచ ॥ యే -- । --- న ॥

సారి । సానద ॥ సారి । సానద ॥
 సాప । రాధత ॥ యామ । యాపి న ॥
 పాద । దపపగ ॥ గరిగ । రీసన ॥
 వారి । తా-తిభ ॥ యే -- । -- న ॥
 సరిగ । పపపా ॥ దపద । దసా -- ॥
 హరిహ । రిహతా ॥ దరత । యా -- ॥
 రిగరి । సాదప ॥ పగద । పగరిస ॥
 సా-గ । తాకుపి ॥ తే -- । -- ॥

(తక్కిన చరణములన్ని ఇట్లే పాడవలెను.)

శ్లోకము :-

కశ్యాణి

హృది బినల తాహారో నాయం భుజంగమనాయకః
 కువలయ దశశ్రేణీ కంఠేన సాగరశద్యుతిః
 మలయజ రజోవేదం భస్మప్రియా రహితేమయి
 ప్రహరసి హర భ్రాంత్యానంగ కృధాకి ముధావసి ॥

శ్లో :-

మోహన

ప్రాణామాకురు చూ తసాయకమముం మాచాపమారోపయ
 క్రిడా నిర్జిత విశ్వమూర్ఛిత జనాఘాతేన కింపౌరుషం
 తస్యావీవ మృగీదృశో మనసిజప్రేంఖత్కటా శుగ
 శ్రేణీ జర్జరతం మనా గపి మనో నాద్యాపి సందుక్షతే ॥

శ్లో :-

భైరవి

భూ పల్లవం ధను రపాంగతరంగితాని
 బాణా గుణశ్రవణపాళి రితి స్మరేణ
 తస్యా మనంగ జయ జంగమ దేవతాయ
 మస్త్రాణి నిర్జిత జగంతి కి మర్పితాని ॥

శ్లో :-

మోహన

భూచాపే నిహితః కటాక్ష విశిభో నిర్మాతు మర్మవ్యథాం
 శ్యామాత్మా కుటిలః కరోతుకబరీ భారోఽపి మారోద్యమం
 మోహంతావదయంచ తన్వి తనుతాం బింబాధరో రాగవాన్
 నద్వృత్తః స్తనమండలస్తవ కథంప్రాజైర్మమక్రీడతి ॥

శ్లో :-

కశ్యాబో

తానిస్పర్శ సుఖానితేచ సరళాః స్నిగ్ధా దృశ్యో విభ్రమాః
తద్వక్త్రాంబుజ సౌరభం సచ సుధాన్యంద గిరాం వక్రిమా
సా బింబాధర మాధురీతి విషయోనం గేఽపిచే న్మానసం
తస్యాం లగ్న నమాధి హంత విరహవ్యాధిః కథం వర్థతే ॥

శ్లో :-

భైరవి

తిర్యక్గ్రంథ విలోల మాశితరళోత్తంసన్య వంశోచ్చర
దీప్తిస్తాన కృతావధానలలనాలక్ష్మైర్ననంలక్ష్మితాః
సం ముగ్ధే మధుసూధనన్య మధురే రాధాముఖేందౌ సుధా
సారే కందళితాశ్చిరం దదతువః క్షేమం కటాక్షోర్మయః ॥

ఇతి శ్రీజయదేవ కవికృతా శ్రీగీతగోవిందే

ముగ్ధ మధుసూదనోనామ

తృతీయస్సర్గః

శ్రీ గీతగోవిందము

చతుర్థ సర్గము

శ్లోకము:—

వసంత

యమునాతీర వాసీర నికుంజే మందమాస్మితం
పాహ ప్రేమ భరో ద్రాంతం మాధవం రాధికా సఖీ

అష్ట పదీ:—

భాగేశ్వరిరాగం ఏకతాళం

నిందతి చందన మిందుకిరణమనువిందతి భేదమధీరం
వ్యాళనిలయ మిశనేనగరళమిన కలయతి మిలయ సమీరం
మాధవ మనసిజ విశిఖ భయాదివభావన యాత్వయినీనా

సావిరహే తవ దీనా ॥ 1

అవిరళ నిపతిత మదనశరా దివ భవదవనాయ విశాలం
స్వహృదయ మర్మణి వర్మకరోతి సజల నళిసీదళ జాలం ॥ 2

కుసుమవిశిఖళరత్న మనల్పవిలాసకలా కమనీయం
ప్రతమివ తవపరిరంభ నుఖాయ కరోతి కుసుమశయనీయం ॥ 3

వహతివ వలితవిలోచన జలధరమానసకమలముదారం
విధుమివ వికటవిధుం తుద దంతదళనగలితామృతధారం ॥ 4

విలిఖతి రహసికురంగమదేన భవంత మనమశరభూతం
ప్రణమతి మకర మధోవిని ధాయకరేచశరం నవచూతం ॥ 5

ధ్యానబలేన పురః పరికల్ప్య భవంత మతీత దురాపం
విలసతి హసతి విషీదతి రోదితి చంచతి ముంచతి తాపం ॥ 6

ప్రతి పదమిదమపి నిగదతిమాదవ తవచరణే పతితాహం
త్వయి విముఖేమయి సవదినుధానిధి రపితనుతేతనుదాహం ॥ 7

శ్రీజయదేవ భణిత మిదమధికం యదిమనసానటనీయం
హరి విరహాకుల వల్లవ యువతి సఖీవచనం వతనీయమ్ ॥ 8

—మదని. సానన ॥—నినరి. నినిదపి ॥

—నిందతి. చందన ॥ మిం—దుకి. రణమను ॥

—దదదని. పదనని దమ ॥ మా దపదవ. మగమగ రిన ॥

—విందతి—। భే—దమ ॥ ధీ—రం— ॥

సీనన. మమమమ ॥ గారిగ. రిమమమ ॥

వ్యాళని. లయమిళ ॥ నేనగ. రళమివ ॥

మదనిన. సనరిసనీ ॥ దమమదనిన. సా— ॥

కలయతి మలయ-స ॥మీ-----రం-- ॥

నీనమ గారిన ॥ నిననీ దా-- ॥

సావిర హేతవ ॥దీ--నా-- ॥

మదనిన నీదమ ॥ గగరిననీ-- ॥

సా-విర హేతవ ॥దీ-నా-- ॥

సనినిని సనసన ॥ నినమమ గారిమ ॥

మాధవ మనసిజ ॥ విశిఖభ యాదివ ॥

మదదద మదనిన సన ॥ రిసనీ సా ---- ॥

భా-వన యా---త్వము ॥ లీ--నా --- ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- తశ్శాణి

ఆవాసో వివినాయతే ప్రీయసఖీ మాలాపి జాలాయతే
తాపోపి శ్వసితేన దావదహన జ్వాలా కలాపాయతే
సాపి త్వద్విరహేణ హంత హరిణీరూపాయతే హా : కథం
కందర్పోపి యమాయతే విరచయన్ శార్దూల విక్రీడితమ్ ॥

అష్టపది :- పటోదీప్ రాగం

వేతతాశం

స్తనవిహిత మవిహార ముదారం

సామనుతే కృశతను రివ భారం

రాధికాకృష్ణ : రాధికా

రాధికాతవ విరహేకేశవ ॥

1

సరస మస్మణమపి మలయజవంకం

వశ్యతి విషమివ వపుషి స శంకం ॥

2

శ్వసితవవనమనుపమ పరిణాహం

మదనదహనమివ వహతి సదాహం ॥

3

దిశిదిశి కిరతినజలకణ జాలం

నయన నశినమివ విగళిత నాశం ॥

4

నయన విషయమపి కిసలయతల్పం

కలయతి విహితహతాశన కల్పం ॥

5

త్యజతినపాణితలేన కప్రోలం

బాల శశినమివ సాయమలోకం ॥

6

హరిరితి హరిరితి జపతిన కామం

విరహ విహితమర జేవ నికామం ॥

7

శ్రీ జయదేవభణిత మితిగీతం
 సుఖయతు కేశవ పదముపనీతమ్ ॥
 నవవప, పమపా మగమా ॥ పనినిన, దాపా ॥
 సనవిని, హి—త మ—పి ॥ హ—రము, దారం ॥
 పనినగ, రిసనిన ॥ నిదవప, గగరిన ॥
 సా—మను, తే—కృశ ॥ తనురివ, భా—రం— ॥
 సాన, రిస నీన ॥ నగమప, —పనిని ॥
 రాధికా—కృ ॥ ప్ల—, రా—ధి ॥
 సెనగరి సెరినీ, సానిన ॥ దదపామ, గ గరిన ॥
 కా—, —తవ ॥ విరహి—, కేశవ ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- శ్వామీకల్యాణ్
 సారోమాంచతి నీతక్కరోతి విల సత్యత్కంవతే తామ్యతి
 ధ్యాయత్యుభ్రమతి ప్రమీలతి పత త్యుద్యాతి మూర్ఛత్యపి
 ఏతావత్యతనుజ్వరే వరతనుర్జీవేన్న కింతే రసాత్
 స్వరైద్యప్రతిమ ప్రసీదసి యతిత్యక్తోఽన్యథా హస్తకః ॥

శ్లో :- కశ్యాణి
 స్మరాతు రాందైవతవై ద్యహృద్య
 త్వదంగ సంగామృతమాత్ర సాధ్యాం
 విముక్త బాధాం కురుషే న రాధాం
 ఉపేంద్ర వజ్రాధిక దారుణోఽసి॥

శ్లో :- మోహన
 కందర్ప జ్వరసం జ్వరాకులతనో రాశ్చర్య మస్యాశ్చిరం
 చేతశ్చందన చంద్రమః కమలి నీచింతాసు సంతామ్యతి
 కింతు క్లాంతివశేన శీతలతరం త్యామేక మేవ క్షణం
 ధ్యాయంతీ రహసి స్థితాకథ మవిక్షిణా క్షణం ప్రాణితి ॥

శ్లో :- కావీ
 క్షణ మవివిరహః పురాన సేషే
 నయననిమిలిత భిన్నయా యయాతే
 శ్వనితి కథ మసౌ రసాల శాఖాం
 చిర విరహేణ విలోక్య పుష్పితాగ్రామ్ ॥

శ్లోకము :-

తాడి

పృష్టి వ్యాకుల గోకులా వనరసా దుద్భ్రత్య గోవర్ధనం
 బిభ్ర ద్వల్లవ వల్లభాభి రధికానందాచ్చిరం చుంబితః
 దర్పేణేవ తదర్పితాధరతటి సిందూరముద్రాంకితో
 బాహుగోపతనోస్తనోతు భవతాం శ్రేయాంసి కంనద్విషః ॥

ఇతి శ్రీజయదేవ కవికృతా శ్రీగీతగోవిందే
 స్నిగ్ధ మథునూదనోనామ
 చతుర్థస్సర్గః

శ్రీ గీతగోవిందము

పంచమ సర్గము

శ్లోకము :- మోహన

అహమిహ నివసామి యాహిరాధాం
అనునయ మద్వచనేనచానయేధాః
ఇతి మదురిపు జానఫి నియుక్తాః
స్వయ మిదమే త్యవునర్జగాద రాధామ్ ॥

అష్ట పది :- వీలూరాగం రూపకలాశం

వహతి మలయ నమిరే మదనముపనిధాయ
స్ఫుటతి కుసుమనికరే విరహి హృదయదశనాయ
తవవిరహే వనమాలీ
సఖి సీదతి రాధే ॥

1

దహతి శిశిరమయూఖే మరణ మనుకరోతి
వతతి మదన విశిఖే విలపతి వికల తరోతి
తవవిరహే వనమాలీ : సఖిసీదతి రాధే ॥

2

ధ్వనతి చుధువ నమూహే శ్రవణమపి దధాతి
మనసి చలితవిరహే నిశినిశిరుజమువయాతి ॥

3

వనతి విపినవితానే త్యజతి లలితధామ
లుతతి ధరణి శయనే బహువిలపతి తవనామ ॥

4

రణతిపిక సమవాయే ప్రతిదిశ మనుయాతి
హసతి మనుజ నిచయే విరహ మపలపతినేతి ॥

5

స్ఫురతి కలరవరావే స్మరతి మణిత మేవ
తవరతి సుఖవిభవే గుణయతి సుగుణ మతీవ ॥

6

త్వదభిధశుభద మా సం వదతి సరిశృణోతి
తమపి జపతి సరసం యువతిషు నరతి మువైతి ॥

7

భణతి కవి జయదేవే విరహ విలసితేన
మనసి రభస విభవే హరి రుదయతు సుకృతేన ॥

8

ససరి రిగమ॥ మపా దపమో ॥ రిమమ మపనివ ॥

వహతి మలయ॥ నమి రే--॥ మదన మపని--

మగగరి గరిసన॥ మపని నిసన॥ నిసగరిసరి నిసా ॥

ధా--య॥ స్ఫుటతి కుసుమ॥ ని-క-రే-1---

నినిస నివప॥ మప నివమగ గరిస॥ మమప వసి ॥

విరహా హృదయ ॥ ద-శ-నా-1--య॥ తవవి రహే ॥
 నిసన నిసా ॥ రి రిసని నివప మగ గరి--- ॥
 వనమా-1-లీ ॥ సఖిసీ-1-దతి॥ రా--దే-1--- ॥
 నిసనరి గమగమ రిమమగ గరిసా ॥
 సఖిసీ-1-దతి రా-దే-1- --- ॥
 (తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :-

కళ్యాణి

పూర్వం యత్ర నమం త్వయారతిపతే రాసాదితా స్సిద్ధయః
 తస్మిన్నేవ నికుంజ మన్మథ మహాతీర్థే పున రాధవః
 ద్యాయం స్వామనిశం జపన్నపి తవైవాలాప మంత్రావలీం
 భూయస్త్యత్తుచకుంభ నిర్భర పరీరంభామృతం వాంఛతి ॥

అష్టపది :-

భైరవి

ఏకతాళం

రతి సుఖసారే గతమభిసారే మదన మనోహర వేశం
 నకురునితంబిని గమన విశంబన మనుసరతం హృదయేశం
 ధీరసమేరే యమునాతీరే వసతివనే వనమాలీ
 గోపీప్రేమ పయోధర మర్దన చంచల కరయుగళాలీ ॥ 1

నామనమేతం కృతనంకేతం వాదయతే మృదువేణుం
 బహుమనుతే ననుతేతను సంగత పవనచలితమపిరేణుం ॥ 2

వతిత పతత్రే విచలతి పత్రే శంకిత ధవదుపయానం
 రచయతి శయనం సచకితనయనం వశ్యతి తవపంధానం ॥ 3

ముఖర మధీరం త్యజమంజీరం రిపుమివ కేశిపులోలం
 చలనఖి కుంజం సతిమిరవుంజం శీలయ నీలనిచోళం ॥ 4

ఉరసి మురారే రుపహితహారే ఘనఇవ తరళ బలాకే
 తటి దివ పీతే రతివిపరీతే రాజసి సుకృత విపాకే ॥ 5

విగళిత వననం పరిహృత రసనం ఘటయజుఘన మపిధానం
 కిసలయశయనే పంకజనయనే నిధిమివ హర్షనిదానం ॥ 6

హరి రభిమాసీ రజసి రిదాసీ నియమవియాతి విరామం
 కురుమమ వచనం సత్త్వర రచనం పూరయ మధురిపుకామం ॥ 7

శ్రీ జయదేవే కృతహరినేవే భణతి పరమ రమణీయం
 ప్రముదిత హృదయం హరిమతి నదయం నమత సుకృత
 కమనీయమ్ ॥ 8

నవవప! పదమప॥ మపగా! గరిసరి నిసగమ ॥
 ధీ-రన! మీ-రే॥ యమునా! తీ-రే-రే-రే ॥
 నదపద! మపగమ॥ గరిసీ సగ! గరిసీ సా ॥
 వసతివ! నే-వగ॥ మా-రే-రే-రే ॥
 పనిసీ! నిదపద దపమా ॥ మాపమ పాసని॥ దాపవ ॥
 గో-పీ పీ-న-ప॥ యో-ధర-! మర్ధన ॥
 సవపవ! పద దపవమ ॥ మపపమగా! గామగ మప ॥
 చం-చల! కదయుగ- ॥ శా-రే-రే-రే ॥
 పదసా నిధనీ! పానిద దపవమ ॥ గరిసరి నిసగమ!
 మే-తం-! కృత-నం- ॥ కీ-తం-!
 పదపద! మపగరి ॥ సనిసని సామగ! గరిసని సా ॥
 వా-దయ! తే-ప్పదు ॥ వే-రే-రే-రే-రే-రే ॥
 పనినిని! నిదపదమా ॥ మపమా పసనిస! నిదపద ॥
 బహుమను! రే-న-ను! తే-త-ను-! నంగత ॥
 నవవప! పదపమ ॥ మపపమగమ! గామగ మప ॥
 పవనచ! లితమపి ॥ రే-రే-రే-రే-రే ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- అసావేరి

వికిరతి ముహూర్తాసాన్దిశాః పురోముహూర్తిక్షతే
 ప్రవిశతిముహూఃకుంజంగుంజన్ ముహూర్బహు తామ్యతి
 రచయతి ముహూశ్శయ్యాం పర్వాకులం ముహూర్తిక్షతే
 మదన కదన క్లాంతః కాంతే : ప్రియస్తవ వర్తతే ॥

శ్లో :- కశ్యాణి

త్వద్వాప్యేన సమం సమగ్ర మధునా తిగ్మాంశు రస్తంగతో
 గోవిందస్యమనోరథేనచసమప్రాప్తం తమ స్సాంద్రతాం
 కౌకానాం కరుణ స్వరేణ సదృశీ దీర్ఘామదభ్యర్థనా
 తస్మగ్ధే విఫలం విలంబన మసౌ రమ్యైశ్చ సారక్షణః ॥

శ్లోకము:—

శ్రీరాగం

సామాంద్రక్ష్యతి వక్ష్యతి స్మరకథాః ప్రత్యంగ మాలింగనైః
ప్రీతిం యాన్యతి రన్యతేనఖి సమాగత్యేతిచింతాకులః
సత్త్వాం వశ్యతి వేపతే పులకయత్యానందతి సేందతి
ప్రత్యుద్గచ్ఛతి మూర్ఛతి స్థిరతమః పుంజే నికుంజేస్థితః ॥

శ్లో :—

మోహన

ఆశ్లేషా దనుచుంబనాదను సఖోల్లేఖాదను స్వాంతజ
ప్రోద్బోధాదనుసంభ్రమాదనురతారంభాదని ప్రీతియోః
అన్యార్దంగత యోర్భ్రమాన్మిశితయోస్సంభాషణైర్జ్ఞానతోః
దంపత్యోరిహ కోనకోన తమసి ప్రీడావిమిశ్రోరసః ॥

శ్లో :—

కాంభోజి

సభయచకితం విన్యస్యం తిందృశౌ తిమిరే పథి
ప్రతి తరుముహుఃస్థిత్యామాదం పదాని వితన్వతి
కథమపి రహః ప్రాప్తామంగై రనంగతరంగిభిః
సుముఖి సుభగః పశ్యన్ సత్త్వాముపైతుకృతార్థతాం ॥

శ్లో :—

ముఖారి

రాధాముగ్ధ ముఖారవింద మధువస్త్రిలోక్య మాశ్నిస్తతి
నేపథ్యోచిత నీలరత్న మవసీ భారావతారాంతకః
స్వచ్ఛందం ప్రజ సుందరీ జన మనస్తోషప్రదోషోదయః
కంసధ్వంసనధూమకేతు రవతు త్వాం దేవకినందనః ॥

ఇతి శ్రీజయదేవకవి విరచితే శ్రీగీతగోవిందే
అఖిసారికావర్ణనే సాకాంక్షపుండరీకాక్షోనామ
పంచమస్సర్గః

శ్రీ గీతగోవిందము

సప్తసర్గము

శ్లోకము :-

మోహన

అథతాం గంతుమశ రక్తాంచరమను రక్తాలతాగృహేదృష్ట్యా
తచ్చరితం గోవిందే మనసిజ మందే సఖీప్రాహ ॥

అష్టపది :-

బృందావన్ సారంగే ఏకతాళం

పశ్యతి దిశి దిశి రహసి భవంతం

త్వదధర మధుర మధూని పింబతం

నాథహరేః జగన్నాథహరే

సీదతి రాధా వానగృహే

త్వదభినరణరథసే నవలంతీ

పతతి వదానికియంతి చలంతీ

విహిత విశద భింకినలయవలయా

జీవతి పరమిహ తవరతి కలయా

ముహురవలోకిత మండన శీలా

మధురిపురహ మితిభావన శీలా

త్వరితముపైతి న కథ మభిసారం

హరిరితి వదతి సఖీమనువారం

శ్లిష్యతిచుంబంతి జలధరకల్పం

హరిరువగత ఇతి తిమిర మనల్పం

భవతి విలంబిని విగళిత లజ్జా

విలపతి రోదితి వానక సజ్జా

శ్రీ జయదేవ కవేరిద ముదితం

రసికజనం తనుతామితి ముదితమ్

రిమప మరిసన నిసరిస రిససా॥

పశ్యతి దిశిదిశి రహసి భ వంతం॥

నినిసన రిమరిస రిమపమ పాసి॥

త్వదధర మధురమ ధూనిపి బంతం॥

నిసరిస రీస నిప నిస రీపమ రీసా॥

నాథహరే--- జగన్నాథహరే॥

ప నినిని నిరిసన నిప మాపనిపమ రీసా॥

సీదతి రాధా వానగృహే హే॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

1

2

3

4

5

6

7

8

శ్లోకము :- మోహన

విపుల పులకపాళిః స్పృత సీతాగృ మంత
ర్జనిత జడిమ కాకు వ్యాకులం వ్యాహరంతీ
తవకితవ విధతేమంద కందర్ప చింతాం
రసజలధిని మగ్నాధ్యానలగ్నా మృగాక్షి ॥

శ్లో :- కాదీ

అంగే ష్వాభరణం కరోతి బహుశః పత్రేవి సంచారిణీ
ప్రాప్తం త్వాం పరిశంకతే వితనుతే శయ్యాం చిరంధ్యాయతి
ఇత్యా కల్ప వికల్ప తల్పరచనా సంకల్పలీలాశత
వ్యాస కావీ వినాత్వయావరతసురైర్న షానిశానేష్యతి ॥

శ్లో :- కళ్యాణి

కిం విశ్రామ్యసి కృష్ణభోగి భవనే భాండిర భూమీరుహిః
త్రాత ర్యాహి నదృష్టిగోచర మిత స్సానంద నందా స్పదం
రాధాయా వచనం తదధ్వగముఖాన్నం దాంతికే గోపతో
గోవిందస్య జయంతి సాయమ తిథి ప్రాశస్త్య గర్భాగిరః ॥

ఇతి శ్రీజయదేవకవి విరచితే శ్రీగీతగోవిందే

ధన్య (ధృష్ట) వైకుంఠోనామ
షష్ఠస్సర్గః

శ్రీ గీతగోవిందము

సప్తమ సర్గము

శ్లోకము :-

తోడి

అత్రాం తరే చ కులటాకులవర్తపాత
సంజాత పాతక ఇవ స్ఫుటలాంఘన శ్రీః
బృందావనాంతర మదీవయ వంశజాలైః
దిక్కుందరీవదన చందన బిందు రిందుః

శ్లో :-

కావీ

ప్రసరతి శశధర బింబే
విహిత విలంబే చ మాధవే విధురా
విరచిత వివిధ విలాపం
సావరితం చకా రోచ్చైః ॥

అష్టపది :-

అహిర్ అరవ్

ధృంపెతాళం

కథిత నమయేపి హరి రహహ! నయయావనం
మమలరూప

యామిహే! కమిహ శరణం

సఖీజనవచన వంచితాహం

1

యదనుగమనాయ నిశి గహన మపి శీలితం

తేనమమ హృదయ మిద మనమశరకీలితం

2

మమ మరణమేవ వరమతి వితథకేతనా

కిమితి విషహామి విరహానల మచేతనా

3

మామహహ! విధురయతి మధుర మధుయామిసీ

కాపిల హరి మనుభవతి కృత సుకృతకామిసీ

4

అహహ! కలయామి వలయాదినమణి భూషణం

హరి విరిహదహన వహనేన బహదూషణం

5

కుసుమ కుసుమారతను మతనుశరలీలయా

స్రగవి హృది హంతి మా మతి విషమ శీలయా

6

అహమిహ హి నివసామి నవిగణిత వేతసా

స్మరతి మధుసూదనో మా మపి నచేతసా

7

హరిచరణ శరణ శ్రీజయదేవ కవిభారతి

వసతు హృది యువతి రివ కౌమల కలావతీ ॥

8

దని! సనిద ॥ పద దపపమ మ ॥

కథి! తనమ ॥ యే- వి- హ- రి ॥

గమప! మగరి ॥ సని ద! ని రీ ॥
 ర- హ! హనయ ॥ యో--! వ నం ॥
 సగ! మదద! దపదప! వమ మమ ॥
 మమ! విఫల ॥ మ- ద-! మ- మల ॥
 గరి! రి గమపా ॥ గమ! రిసా ॥
 రూ-! వమ- పి ॥ -యో! వనం ॥
 మద! నిసా ॥ సరిస! సనిసిరి ॥ సా- !--- ॥
 యా-! మిపే ॥ కమి-! హ- శర ॥ ఇం- !--- ॥
 నిసరి! గమ గరి ॥ నిస! నిదప ॥ మగ! రిగమ ॥
 సఖీ- ! జన ॥ వచ! నవం ॥ చితా! -హం ॥

(తక్కిన చరణములన్ని ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- శ్రీరాగము

తత్కిం కామవి కామినీ మభిస్మతః కిం వా కలాకేళిభిః
 బద్ధో బందుభి రంధకారిణి పనాభ్యర్థే కి ముద్బ్రామ్యతి
 కాంతః క్లాంతమనా మనాగతి పథిప్రస్థాతుమేవా ఙ్గమః
 సంకేతీ కృత మంజువంజుల లతాకుంజేఽపి యన్నాగతః ॥

శ్లో :- కావీ

అథాగతాం మాధవ మంతరేణ
 సఖీ మియం వీక్ష్య విషాద మూకాం
 విశంకమానా రమితం కయాపి
 జనార్దనం దృష్టవ దేత దాహ ॥

అష్టపది :- సారంగ

త్రిపుటతాళం

స్మరసమరోచిత విరచితవేశా
 గలిత కుసుమధర విలులితకేశా
 కాపి మధు రిపుణా
 విలసతి యువతి రత్యధిక గుణా
 హరివరిరంభణ పలిత వికారా
 కుచకలశోపరి తరళితహారా
 విచల దలకలలితానన చంద్రా
 తదధర పాన రభసకృత తంద్రా
 చంచల కుండల దలిత కపోలా
 ముఖరిత రశన జఘనగతి తోలా

1

2

3

4

దయిత విలోకిత లజ్జిత హసితా
బహువిధ కూజిత రతి సరసితా 5
విపుల పులక ప్రృథువేపథు భంగా
శ్వసిత నిమీలిత వికస దనంగా 6
శ్రమ జలకణభరసుభగశరీరా
పరిపతి తోరసి రతి రణధీరా 7
శ్రీ జయదేవ భణిత హరి రమితం
కలి కలుషం జనయతు పరిశమితమ్ 8
రిమపని, దనిరిస నిద ॥ పదమప, రిమరిన ॥
న్మర నమ, రో---చిత ॥ విరచిత, వే--శా ॥
రిమమమ పదమప ॥ రిమరిన, నిధనని రీ ॥
గలితకు సుమదర ॥ విలులిత, కే---శా ॥
దప మమప పనసన ॥ రిస నిసీ పనిసమ ॥
కా---పి మధురిపు ॥ జా--- విలసతి ॥
రిసనిద పమమరి ॥
యువతిర త్యధికగు ॥
రిమపని సాని దపమమ రిస ॥
జా----- - ---- ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :-

తై రవి

విరహ పాండు మురారి ముఖాంబుజ
ద్యుతి రయం తిరయన్నపి వేదనామ్
విధురతీవ తనోతి మనోభువః
సు హృదయే హృదయే మదన వ్యథామ్ ॥

అష్టపది :-

సావేరి

చావుతాళం

సముదిత మదనే, రమణీ వదనే. చుంబన వలితాధరే
మృగమద తిలకం: లిఖతి నపులకం, మృగమివ రజనీకరే
రమతే యమునా పులినవనే
విజయీ మురారి రధునా 1

ఘనచయ రుచిరే, రచయతిచికురే, తరళిత తరుణాననే
కురవక కుసుమం, చపలాసుషమం, రతిపతి మృగకాననే 2

ఘటయతి సుఘనే, కుచయుగ గగనే, మృగమద రుచిరూషితే
 మణివర మమలం, తారక పటలం, నఖపద శశిభూషితే 3
 జితబిస శకలే, మృదుభుజ యుగళే, కరతల నళినిదళే
 మరకత వలయం, మధుకరనిచయం, వితరతి హిమశీతలే 4
 రతిగృహజఘనే, విపులాపఘనే, మనసిజ కనకాసనే
 మణిమయి రసనం, తోరణ హసనం, వికిరతి కృతవాసనే 5
 చరణ కిసలయే, కమలానిలయే, నఖమణి గణపూజితే
 బహిరవ వరణం, యావక భరణం, జనయతి హృదియోజితేరి
 రమయతి సుదృశం, కామపి సుభృశం, ఖలహలధరసోదరే
 కిమఫల మవసం, చిరమిహ విరసం, వదనఖిల సోదరే 7
 ఇహ రసభణనే, కృతహరి గుణనే, మధురిపు పదసేవతే
 కలియుగ చరితం, నవనతు దురితం, కవిన్మప జయదేవతే 8
 మమ పాసని దదపా ॥ పదమప మగరీ మప ॥
 సముదిత- మదనే ॥ రమణీ -వ ద -నే- ॥
 రిమ మమ పమపా ॥ సనినిద పా మగరీ మప ॥
 చుం-బన పలితా ॥ --ద-రే!----- ॥
 మప దన రినిసా ॥ సరిమగ రినిసా ॥
 మృగ మద తిలకం ॥ లిఖతిన పులకం ॥
 సరి నిన నిదపా పదమా ॥ పాసని దాపా-- ॥
 మృగమివ ర-జ నీ-- ॥- క-రే ॥ -- ॥
 సరి మపదా పమపా మగ ॥ రిమపని దాపా ॥
 రమతే--య-మునా- ॥ పులినవనే - ॥
 మప దన సనిసరి మగరీ ॥ నిన నిదపా మగరీ సా ॥
 విజయీ-ము-రా---రి ॥-రథ-నా!---- ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- మోహన

నాయా తస్సఖి నిర్దయో యదిశతస్త్యందూతిః కిందూయసేః
 స్వచ్ఛందం బహువల్లభ స్సరమతే కిం తత్రతే దూషణం
 వశ్యా ద్యప్రియ సంగమాయదయితస్యా కృష్యమాణం గుణైః
 ఉత్కంఠార్తి భరాదివ స్ఫుటదిదంచేత స్వయం యాస్యతి ॥

అష్టపది :-

వీలూరాగం

ఆదితాళం

అనిల తరళ కువలయ నయనేన
 తపతి నసాకినలయ శయనేన
 నఖీ! యారమితా వనమాలినా
 నఖీ! యారమితా వనమాలి నా 1
 వికసిత సరసిజ లలితముఖేన
 స్ఫుటతి నసా మనసిజ విశిఖేన 2
 అమృత మధుర మృదుతర వచనేన
 జ్వలతి నసా మలయజ వవనేన 3
 స్థల జలరుహ రుచి కరచరణేన
 లుఠతి న సా హిమకర కిరణేన 4
 సజల జలద నముదయ రుచిరేణ
 దళతి న సా హృది విరహభరేణ 5
 కనక నికష రుచి శుచి వసనేన
 శ్వసితి నసా పరిజన హసనేన 6
 సకలి భువన జన వన తరుణేన
 వహతి నసారుజ మతి కరుణేన 7
 శ్రీ జయదేవ భణిత వచనేన
 ప్రవిశతు హరిరపి హృదయమనేన 8

సవవప పాడవ మగమా ॥ పదనిస నిసదని పదమా ॥
 అనిలత రళ-కు-వ లయనయ నే-----న ॥
 పసనిస పదమప ॥ మగరీ గమపమ గరిమగ రిస ॥
 తపతిన సా-కిన ॥ ల-యశ-య- నే-----న ॥
 మాపా పనిసీ సని ॥ సాగరి గస రిని ॥
 నఖీ యా-- రమి ॥ తావ నమా--లి ॥
 సా--సాగమ ॥ గరిసరి నిసాని దవ ॥ పదమప మగరీ సా ॥
 నా-- సఖీ ॥ యా-రమి తా--వన ॥ మా--లినా--- ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :-

బృందావనసారంగ
 మనోభవానందన చందనానిల
 ప్రసీదరే దక్షిణ ముంచవామతాం
 క్షణం జగత్ప్రాణ నిధాయ మాధవం
 పురోమమా ప్రాణహరో భవిష్యసి ॥

శ్లోకము:—

బృందావని

రిపురివ సఖీ సంవాసోయం శిఖీవ హిమానిలో
విషమివ సుధారశ్మి ర్యస్మిన్ దునోతి మనోగతే
హృదయ మదయే తస్మిన్నేవం పునర్వలతే బలాత్
కువలయ దృశాం వామః కామోనికామ నిరంకుశః ॥

శ్లో:—

సోహిని

బాధాం విదేహి మలయానిల : పంచబాణ
ప్రాణాన్ గృహాణ న గృహంపునరాశ్రయిష్యే
కింతే కృతాంతభగిని : శ్చమయా తరంగై
రంగాని సింహమమ శామ్యతు దేహదాహ ॥

శ్లో:—

వసంత

ప్రాతర్నిలనిచోల మచ్యుత మురస్సంపీత పీతాంబరం
రాధాయాశ్చక్రితం విలోక్యహసతిస్వైరం సఖీమండలే
ప్రీడాచంచల మంచలం నయనయోరాదాయ రాధాననే
స్వాదుస్వైర ముఖోయ మస్తుజగదానందాయనం దాత్మజః ॥

ఇతి శ్రీజయదేవకవికృతా శ్రీ గీతగోవిందే
విప్రలబ్ధా వర్ణవేనాగరనారాయణోనామ
సప్తమస్సర్గః

శ్రీ గీతగోవిందము

అష్టమ సర్గము

శ్లోకము :-

భీంష్లానే

అథ కథమపి యామిసిం విసియ
స్మరశర జర్జరితాపి సా ప్రభాతే
అనునయవచనం వందత మగ్రే
ప్రణతమప్రియ మాహ సాభ్యసూయమ్ ॥

అష్టపది :-

భీంపలానే

అదితాశం

రజని జనిత గురుజారాగకషాయిత మలననిమేషం
వహతి నయనమనురాగ మివస్ఫుట ముదిత రసాభినివేశం
యాపి మాధవ : యాపికేశవ : మావదత్తైతవ వాదం
తా మనునర సరసీరుహలోచన : యాతవ హరతి విషాదం 1
కజ్జల మలినవిలోచన చుంబనవిరచిత నీలిమరూపం
దశనవనన మరుణం తవకృష్ణ : తనోతి తనోతనురూపం 2
నవ్వురనుహరతి తవస్మర సంగర ఖరన ఖరక్షత రేఖం
మరకత శకలకలితకల ధౌతలిపేరివ రతి జయలేఖం 3
చరణ కమల గళదల క్తసి క్తమిదం తవహృదయముదారం
దర్శయ తీవబహిర్బదనద్రుమనవకిసలయ పరివారం 4
దశపదం భవదధరగతం మమ జనయతి చేతసిభేదం
కథయతి కథమధునాపిమయాసహతవవపురేతద ఖేదం 5
బహిరివ మలినతరం తవకృష్ణ : మనోఽవిభవిష్యతి నూనం
కథ మథ వంశయసే జన మనుగత మనమశరజ్వరదూనం 6
భ్రమతి భవానబలా కబళాయవనేషు కి మత్ర విచిత్రం
ప్రథయతి పూతనికైవ వధూవధ నిర్దయ బాలచరిత్రం 7
శ్రీజయదేవ భణితరతివంచితఖండితయువతి విలాపం
శ్రుణుత సుధామధురం విబుధాలయ తోఽవిదురాపమ్ ॥ 8
నవవప పావని నివపమ ॥ మపవపగా గమమగ ॥
రజనిజ నిత-స-రు- ॥ జా-గ-ర- రా-జక ॥
మపవప వనివప ॥ గగరిన సా-గ- నిసగమపా ॥
పాయిత మలనని ॥ మే-షం- - ॥
వనినిని సగరిన ॥ సగగమ మపగా మగ మమ ॥
వహతిన యనమను ॥ రా-గమి వ-స్ఫుట ॥

పనినగ, గరిస ననినని ॥ నిదదప పా, నినిపమ గనగమ ॥
 ముదితర, సా---భ-ని ॥ వే---శం!----- ॥
 .పా.ని నిద, పనిపమ గగ ॥ మనిపమగన, గామగ మవ ॥
 -యా--హి- మా---భవ ॥ యా---హి! కే---శవ ॥
 పనినిని, నినమగ రిస ॥ నిసనిరిసా, నినదని వదమా ॥
 మా-వద, కై---తవ ॥ వా---దం!----- ॥
 పనినిని, నినమగ రిస ॥ నిసనిరి సా, ---- ॥
 మా-వద, కై---తవ ॥ వా---దం!----- ॥
 పనిని, నినినిని ॥ పనినగ రిస, ననిసని దవ ॥
 తా-మను, సర సర ॥ సీ---రుహ, తో---చన ॥
 పాసని దవ, పమపమ మగమగ ॥ రిసనమగప, మనిపసనిస ॥
 యా-తవ, హ-ర-తి-వి- ॥ మో-దం---!----- ॥
 (తక్కిన చరణములన్ని ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :— మోహన

తవేదం పశ్యం త్యాః ప్రసరదనురాగం బహి రివ
 ప్రియాపాదాల క్తచ్ఛురితమరుణచ్ఛాయహృదయం
 మమాద్య ప్రఖ్యాత ప్రణయభర భంగేన కితవః
 త్వదాలోక శ్శోకాదసి కి మవి లజ్ఞాం జనయతి ॥

శ్లో :— కళ్యాణి

అంతర్మోహన మౌళిఘూర్ణ చల స్మందార విభ్రంశన
 స్తంభా కర్షణదృప్తి హర్షణ మహామంత్రః కురంగీదృశాం
 దృ ప్యద్దానవ దూయమానదివిషద్ధుం ర్వారదుఖాః పదాం
 భ్రంశః కంసరిపో న్నమర్పయతు వశ్రేయాంసి వంశీరవః ॥

ఇతి శ్రీజయదేవకవికృతా శ్రీ గీతగోవిందే

విలక్షలక్ష్మీపతినామ

అష్టమస్కంధః

శ్రీ గీతగోవిందము

నవమ సర్గము

శ్లోకము :- కావీ

తామథ మన్మథ భిన్నాం
రతిరస భిన్నాంవిషాద సంపన్నాం
అనుచింతిత హరిచరితాం
కలహంతరితా మువాచరహసిసఖీ ॥

అష్టపది :-

సింధు ఖైరవి ఆదితాశం

హరిరభినరతి వహతి మధువవనే
కిమవర మధిక సుఖం సఖీభవనే
మాధవే

మా కురు మానిని మానమయే

1

తాళ ఫలా దపి గరు మతి సరసం

కిము విఫలీ కురుషే కుచకలశం

2

కతి నకధిత మిద మనుపద మచిరం

మా పరిహర హరి మతిశయ రుచిరం

3

కిమితి విషీదసి రోదిషి వికలా

విహసతి యువతినఖా తవనకలా

4

మృదు నళినిదళ శీతలశయనే

హరి మవ లోకయ సఫలయ నయనే

5

జనయసి మనసికిమితి గురుభేదం

శ్రుణు మమ పచన మసిహిత భేదం

6

హరిరుపయాతు పదతు బహుమధురం

కి మితి కరోషి హృదయ మతివిధురం

7

శ్రీ జయదేవ భణిత మతిలలితం

సుఖయతు రసిక జనం హరిచరితమ్ ॥

8

పదనన నిరినని దప మప వమమగ నగపా ॥

హరిరభి న-ర-తివ ॥ హతి మ-ధు- పవనే ॥

పనిదని పదపమ గన ॥ గవమగ సనిసా ॥

కిమవర మ-ధి-కను ॥ ఖం-సఖి భవనే ॥

-పాద గారి-నరినిస ॥-సరీ నిసి నిదపద దపమా ॥

-మాధ వే----- ॥ .మా కురు-మా---ని-ని ॥

పద నిస నిసనిద పదపమ॥ గమ పాద దగారి సా ॥
మా నమయే ॥ మాధవే ॥

(తక్కిన చరణములన్ని ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- మోహిని

స్నిగ్ధేయత్పరుషాని యత్ప్రణమతిస్తభాని యద్రాగిణి
ద్వేషస్థాని యదున్ముఖే విముఖతాం యాతాని తస్మిన్ప్రియే
త ద్యుక్తం విపరీత కారిణిః తవశ్రీ ఖండ చర్చావిషం
శీతాంశు స్తవనోహిమం హుతవహః క్రీడాముదోయాతనాః ॥

శ్లో :- దేశరాగం

సాంద్రానంద పురందరాది విషద్రుంధై రమందాదరాత్
ఆనమైర్మకు రేంద్ర సీలమణిభి స్సందర్శితేందిం దిరం
స్వచ్ఛందం మకరంద సుందర మిశన్మందాకినీ మేదురం
శ్రీ గోవింద పదారవింద మశుభస్కందాయ వందామహే ॥

ఇతి శ్రీజయదేవకవికృతా శ్రీగీతగోవిందే
కలహంతరితావర్ణనే ముగ్ధముకుందోనామ
నవమస్సర్గః

శ్రీ గీతగోవిందము

దశమ స్కంధము

శ్లోకము :- సావేరి

అత్రాంతరే మన్మథ రోష వశాదసీమ
నిశ్వాస నిస్సహ ముఖే సుముఖే ముపేత్య
సప్రీడ మిక్షిత సఖీవదనాం దినాంతే
సానంద గద్గదవదం హరి రిత్యువాచ

అష్టపది :-

దేశో

అదితాశం

వదసి యది కించి దపి దంచరుచి కౌముదీ
హరతి దర తిమిర మతి ఘోరం
స్ఫురదధరశీధవే తవ వదన చంద్రమా
రోచయతు తోచనచకోరం
ప్రియే చారు శీలే : ప్రియే : చారుశీలే :
ముంచ మయి మాన మనిదానం
నవది మదనానలో దహతిమమ మానసం
దేహిముఖ కమల మధుపానం ॥

1

నత్య మే వాసి యది సుదతి మయికోపిసి
దేహి ఖర నఖర శరఘాతం
ఘటయ భుజ బంధనం జనయ రదఖండనం
యేన వాభవతి సుఖజాతం ॥

2

త్వమసి మమభూషణం త్వమసి మమ జీవనం
త్వమసి మమ భవ జలధిరత్నం
భవతు భవతీహమయి సతత మనురోధిసి
తత్రమమ హృదయ మతి యత్నం ॥
సీలనశినాభ మపి తన్నిః తవ తోచనం
ధారయతి కోకనదరూపం

3

కుసుమ శరభాణ భావేనయది రంజయసి
కృష్ణ మిద మేత దనురూపం ॥

4

స్ఫురతు కుచకుంభయో రుపరి మణి మంజరీ
రంజయతు తవ హృదయదేశం

రసతు రశనాపి తవ ఘన జఘన మండలే
ఘోషయతు మన్మథనిదేశం ॥

5

స్థల కమల గంజనం మమహృదయరంజనం
జనితరతి రింగవరభాగం
భణ మన్మథవాణి కరవాణి చరణద్వయం
సరస సదలక్త కనరాగం ॥

6

స్మర గరళ ఖండనం మమ శిరశి మండనం
దేహి పదవల్లవ ముదారం
జ్వలతి మయి దారుణో మదన కదనానలో
హరతు తదుపాహిత వికారం ॥

7

ఇతిచటుల చాటు పటుచారుముర వై రిణో
రాధికాపథి వచన జాతం
జయతి శ్రీజయదేవ కవి భారతీ భూషితం
మానినీ జన జనిత శాతమ్ ॥

8

రిమ! పనిని ॥ నిస! ననిస ॥ పనిసరి! సరిసని ని ॥ దసనిద! దపా ॥
వద! సియది ॥ కి--! చిదపి ॥ దం---! త-రు-చి ॥ కౌ----! ముదీ ॥
రిరి! నిదవ ॥ పదపద! మగరి ॥ రిగరిగ! సాస ॥ --! --- ॥
హర! తిదర ॥ తి-మి-! రమతి ॥ ఘా--! రం- ॥ --! --- ॥
పని! సరిరి ॥ గరిగ! గగరిగరి ॥ రిమ! ప నిని ॥ నిస! నిసా ॥
స్మర! దధర ॥ శీ--! ధవే--- ॥ తవ! వదన ॥ చం-! ద్రమా ॥
పని! సరిరి ॥ గరిగమ! గరిరిగ ॥ సని! సా- ॥ --! --- ॥
రో-! చయతు ॥ లో--! చనచ- ॥ కో-! రం- ॥ --! --- ॥
.ని! సా- ॥ సవ! పవదపద ॥ మా-గ! రి- ॥ -రి! గా-రి స ॥
.ప్రి! యే- ॥ చా- -చా-రు- ॥ శీ--! లే- ॥ -ప్రి! యే--- ॥
-ని! సరిగవమ ॥ గరి! .సా ॥ పని! దవప ॥ దవదా! మగరి ॥
-చా! రుశీ--- ॥ లే-! -- ॥ ముం-! చమయి ॥ మా--! నమని ॥
గరిగా! సా- ॥ పని! సరిరి ॥ గరిగమ! గరి ॥ రిమ! పనిని ॥
దా--! నం- ॥ సవ! దిమద ॥ న---! నలో ॥ దహ! తియమ ॥
నిస! నిసా ॥ పని! సరిరి ॥ గరిగమ! గరి రిగ ॥
మా-! ననం ॥ దే-! హిముఖ ॥ క-మ ॥ లమధు- ॥

సని సా- ॥ పని సా- ॥ -ని సా- ॥

పా- ॥ నం- ॥ -- ॥ -- ॥ -ప్రి యే- ॥

(తక్కిన చరణములన్ని ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- కశ్యాజీ
పరి హర కృతాంతకేః శంకాః త్వయానతతుం ఘన
స్తన జఘన యాక్రాం స్వాంతే వవన రాకాశిని
విశతి వితనో రన్యో ధన్యోన కోపి మ మాంతరం
ప్రణయిని : పరీరం భారంభే విధేహి విధేయతామ్ ॥

శ్లో :- మోహిని
ముగ్ధే విదేహిమయి నిర్దయదంత దంశం
దోర్వల్లీ బంధనిబిడ స్తనపీడ నాని
చండి : త్వమేవ ముద ముద్వహ పంచబాణ
చండాల కాండ దశనా దననః ప్రయాంతి ॥

శ్లో :- శ్యామకశ్యాజీ
శశిముఖి తన భాతి భంగరక్షాః
యువజన మోహకరాశ కాశసర్పీ
తదుదిత విషభంజనాయ యూనాం
త్వదధర శీఘ్రసుదైవ సిద్ధమంత్రః ॥

శ్లో :- కాపీ
వ్యధయతి వృథామౌనం తన్వి ప్రపంచయ పంచమం
తరుణీ మదురాలాపై స్థాపం వినోదయ దృష్టిభిః
సుముఖి విముఖీ భావంతావ ద్విముంచ నముంచ మాం
స్వయ మతిశయస్నిగ్ధో ముగ్ధే : ప్రియాయ మువస్థితః ॥

శ్లో :- తోడే
బంధూక ద్యుతి బాంధవోయ మధరః స్నిగ్ధౌమధూకచ్ఛపిః
గండశృండిచకాస్తి సీలనశిన శ్రీమోచనం లోచనం
నాసాత్యేతి తిలప్రసూన వదపిం కుండాభదంతి ప్రియే
ప్రాయ స్త్యన్ముఖ సేవయా విజయతే విశ్వం న పుష్పాయుధః ॥

శ్లో :- వసంత
దృశౌ తవ ముదాలసే వదనమిందు మత్యుజ్జ్వలం
గతిర్జన మనోరమా విదుతరంభ మూరుద్వయం
రతిస్తవ కలావతి రుచిర చిత్ర లేఖేత్రు వౌ
అహో విబుధ యౌవతం వహసి తన్వి వృద్ధ్యగతా ॥

శ్లోకము :- మోహన

నప్రీతిం తను తాం హరిః కువలయాపీడేన సార్థం రణే
రాధా పీన పయోధర స్మరణ కృత్కుంభేన సంభేదవాన్
యత్ర స్విద్యతి మీలతి క్షణమపి క్షిప్రం తదాలోకనాత్
కంసస్థాల మభూ జ్జితం జితమితి వ్యామోహ కోలాహలః ॥

ఇతి శ్రీజయదేవకవికృతా శ్రీగీతగోవిందే
మానిసివర్ణనే చతురచతుర్భుజోనామ
దశమస్సర్గః

శ్రీ గీతగోవిందము

ఏకాదశ సర్గము

శ్లోకము :- మోహిని

సుచిర మనునయేన ప్రీణయిత్వా మృగాక్షిం
గతవతి కృతవేశే కేశవే కుంజ శయ్యాం
రచిత రుచిర భూషాం దృష్టిమోహే ప్రదోషే
స్ఫురతి నిరవ సాదాం కాపి రాధాం జగాద ॥

అష్టపది :-

యమన్

అదితాశం

విరచిత చాటువచనరచనం చరణే రచిత ప్రణిపాతం
నంప్రతి మంజుళ వంజుళ సీమనికేశికయన మనుయాతం
ముగ్ధే : మధు మథనం

అనుగత మనునర రాధే ॥

1

ఘన జఘన స్తనభారభరే దరమంధర చరణ విహారం

ముఖరిత మణిమంజీర ముపేహివిదేహి మరాళ నికారం

2

శృణు రమణీయతరం తరుణీ జనమోహనమధురిపురావం

కుసుమ శరాసన శాసన వందిని వికనికరే భజభావం

3

అనితరళ కిసలయ నికరేణ కరేణ లతానికురుంబం

ప్రేరణ మివ కర భోరు : కరోతి గతింప్రతిముంచ విశంబం

4

స్ఫురిత మనంగ తరంగవశా దివ సూచిత హరి పరిరంభం

వృచ్చ మనోహర హరవిమల జలధారమముం కుచకుంభం

5

అధిగత మఖిల సఖిభి రిదం తవ వపురపి రతిరణరజ్జం

చండి : రణి తరళ నారవడిండిమ మభినర సరస మలజ్జం

6

స్మరశరసుభగనఖేల సఖి మవలంబ్య కరేణ సలీలం

చల వలయక్వణితై రవబోధయ హరిమరి నిగదితశీలం

7

శ్రీ జయదేవ భణిత మధరికృతహార ముదాసితవామం

హరివిని హితమనసా మధితిష్ఠతు కంఠతటిమవిరామమ్

8

మదవమ గారిరి ॥ నననిద నిరిరి ॥

విరచిత చాటువ ॥ చనరచ నంచర ॥

రిగమవ మవ మగమద ॥ పా-- మగమద పా ॥

జే--- రచి త-ప్రణి ॥ పా-- -తం ॥

మదనిన నిద నిదవవ పామగా-రి సా-- ॥

కే---శిశ యనమను ॥ యా----- తం-- ॥

పాసా --నిరిసరి ॥ నిసదని పామగ ॥

ముద్ధే! ----- ॥ మధుమధ! నం-- ॥
 నిని రిరి! గగరిరి ॥ నిరిగమ పా-మ! రిగరిన ॥
 అనుగత! మనుసర ! రా-----దే--- ॥
 మగమద! మదనిన సస ॥ నిరినరి! నిసదని ॥
 సం-ప్రతి! మం--జుశ ॥ వం-జుశ! సీ-మతి ॥
 (తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :-

మోహన
 అక్షోర్నిక్షి వదజనం శ్రవణయోస్తాపింఛ గుచ్ఛావలీం
 మూర్ధ్నిశ్యామ సరోజదామ కుచయోః కస్తూరికాపత్రకం
 ధూర్తానా మభిసార సంభ్ర మజుషాం విష్వగ్ని కుంజేనఖి
 ధ్వాంతం నీలనిచోశచారు సుదృశాంప్రత్యంగ మాలింగతి ॥

శ్లో :-

కశ్యాణి
 కాశ్మీర గౌరవపుషా మభిసారికాణాం
 ఆ బద్ధరేఖ మభితో రుచిమంజరీభిః
 ఏతత్త మాలదళ నీలతమం తమిస్రం
 తత్రేమ హేమనికషోపలతాం తనోతి ॥

శ్లో :-

భైరవి
 హారావళి తరళ మంచన కాంచదామ
 మంజీర కంకణ మిణిద్యుతి దీపి తన్య
 ద్వారే నికుంజ నిలయన్య హరిం నీరీక్ష్య
 ప్రీడావతీ మథ సఖీ మియ మిత్తువాచ ॥

అష్టపది :-

కావీ ఆదితాశం
 మంజుతలకుంజతల కేళివసనే
 ఇహ విలస రతిరభస హసిత వదనే
 ప్రవిశరాధే మాధవ సమీప మిహ
 కురుమురారే మంగళ శతాని ॥
 నవభవదశోక దళ శయనసారే
 ఇహ విలస కుచకలశ తరళహారే ॥
 కుసుమాచయ రచిత శుచి వాసగేహే
 ఇహవిలస కుసుమ సుకుమారదేహే ॥
 చలమలయ వనపవన సురభిశితే
 ఇహవిలస మదన శరనికర భీతే ॥
 వితత బహువల్లి నవవల్లవ ఘనే
 ఇహవిలస పీనకుచ కుంభజఘనే ॥

1

2

3

4

5

మధు ముదిత మధుపకుల కలితరావే

ఇహవిలస కుసుమశర సరసభావే ॥

6

మధు తరళపిక నికరనినద ముఖరే

ఇహవిలస దశనరుచి రుచిరశిఖరే ॥

7

విహిత వద్మావతీ సుఖసమాజే

భణతి శ్రీజయదేవ కవి రాజరాజే ॥

8

పా॥ వసన ॥ సనినని॥ సరిగరి ॥ సా॥ ననిద ॥ నీ॥ పా-- ॥

మం॥ జుతర॥ కుం---॥ జత-ల ॥ కే॥ శినిద ॥ నే॥ --- ॥

మమ॥ వదని ॥ నన॥ నిదవ ॥ మమ॥ పమగగా ॥ రీ॥ --- ॥

ఇహ॥ విలస ॥ రతి॥ రభస ॥ హసి॥ తవ-ద ॥ నే॥ --- ॥

సరి॥ మపదసని ॥ దని॥ పా- ॥ మరి॥ మవ నివమగ ॥ రిగ॥ సరిస ॥

ప్రవి॥ శరా--- ॥ ధే- ॥ --- ॥ మా- ॥ ద-వ-న- ॥ మీ- ॥ వమిహ ॥

మవ॥ ని సరిమగ ॥ రిగ॥ సా- ॥ దనిరిస॥ నివపమ ॥ గా॥ రి॥ సాస ॥

కురు॥ మురా--- ॥ రే- ॥ --- ॥ మం--- ॥ గలశ- ॥ తా- ॥ -ని ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- మోహన

త్వాంచితైన చిరం వహన్నయమతిశ్రాంతో భృశంతాపితః

కందర్పేణ చ పాతుమిచ్ఛతి సుధా సంబాధ బింబాధరం

అస్యాంకం తదిదం కురు క్షణమిహ భూషే పలక్షీ లవ

క్రితే దాన ఇవోపనేవిత వదాంభోజేకుతస్సంభ్రమః ॥

శ్లో :- యమన్ రాగం

సా స సాధ్వస సానందం గోవిందే లోలలోచనా

శింజాన మంజుమంజీరం ప్రవివేశ నివేశనమ్ ॥

అష్టపది :- దుర్భారాగం

ఏకతాళం

రాధావదన విలోకన వికసిత వివిధ వికార భంగం

జలనిధి మివవిధు మండలదర్శన తరలిత తుంగతరంగం

హరిమేక రసం చిరమభిలషిత విలాసం

సాదదర్శ గురుహర్ష వశం వదన మనంగ నివాసం 1

హర మమలతర తారమురసి దధతం పరిరభ్య విదూరం

స్ఫుటతరపేన కదంబ కరంబిత మివ యమునా జలపూరం 2

శ్యామల మృదుశ కళేబర మండల మధిగత గౌరదుకూలం

నీల నళిన మివ వీతరాగ వటల భరవలయితమూలం 3

తరళ దృగంచల చలన మనోహర వదన జనిత రతిరాగం
 స్ఫుట కమలోదర భేలిత ఖంజనయుగ మివశరది తటాకం 4
 వదన కమల పరిశీలన మిళిత మిహారసమకుండల శోభం
 స్మిత రుచి రుచిరసముల్లసి తాధర పల్లవ కృతరతి లోభం 5
 శశి కిరణచ్ఛురితో దర జలధర సుందర సుకుమ కేశం
 తిమి రోదిత విదు మండల నిర్మల మలయజ తిలక నివేశం 6
 విపుల పులకభరదంతురితం రతికేశి కలాభి రధీరం
 మణిగణ కిరణ సమూహ సముజ్జ్వల భూషణ సుభగ శరీరం 7
 శ్రీ జయదేవ భణిత విభవ ద్విగుణీకృత భూషణ భారం
 ప్రణమతహృదివి నిదాయహరిం రుచిరం సుకృతోదయసారమ్ 8
 రివపవ! వదమవ || దనదవ! మమరిరి || దననన! రిమరిమ ||
 రా-ధా-! వదనవి || లో-కన! వికసిత || వివిధవి! కా-రవి ||
 పా-దపమవ! దా--||మమవద! ననరిరి || రిమరిన! రిదనన ||
 భం----|గం-- ||జలనిధి! మివవిధు || మం-డల! ద-ర్శన ||
 పపపట! దపమావద || మా-మగ || రీసా || సరి మపదా! సదపా ||
 తరలిత! తుం--గత || రం---| గం- || హరిమే--|కరసం ||
 --దమ! పదమమ || రిరిసా! సమరీ || సాసన! దదనన ||
 --చిర! మభిలషి || తవిలా! -.నం || సాదద! ర్శ-గురు ||
 రిమరిరి! సాదద|| పపపవ! దపమావద|| మవదనరినదవ! మారిస ||
 హ-ర్షన! శంవద || వదనమ! నం--గని! వా--|నం-- ||----
 (తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లో :-

క శ్లోణి

అతిక్రమ్యా పాంగం శ్రవణ పథ పర్యంతగమన
 ప్రయాసేనే వాక్ష్ణీ స్తరళతర భావం గమితయోః,
 ఇదాసిం రాధాయాః ప్రేయతమ సమాలోకసమయే
 పపాత స్వేదాంబు ప్రసర ఇవ హర్షాశ్రు నికరః ||

శ్లో :-

కావీ

భజంత్యా స్తల్పాంతం కృతకపట కంఠూతి విహిత
 స్మితం యాతే గేహద్భహి రవి హితాశీ పరిజనే
 ప్రేయాస్యం పశ్యంత్యాః స్మరపరవశాకూత సుభగం
 నలజ్ఞా లజ్జాఽపి వ్యరమ దివదూరం మృగదృశః ||

శ్లో:- శ్రామకశ్రామణీ
సానందం నందనూను ద్విశతు పరతరం సమ్ముదం మందమందం
రాధామాధాయబాహోర్వివరమనుదృఢంపీడయస్ప్రితియోగాత్
తుజ్ఞా తస్యాఊరోజావ తనువరతనోర్నిర్గతే మాస్మభూతాం
వృష్టం నిర్బిద్యతస్మా ద్భపిరితి వతితగ్రీవ మాలోకయం తః ॥

శ్లో:- మోహన
జయశ్రీ విన్యసైర్మహిత ఇవ మందార కుసుమైః
స్వయంసింధూరేణ ద్వివరణముదా ముద్రిత ఇవ
భుజాపీడక్రిడాహత కువలయాపీడ కరిణః
ప్రకిర్ణా సృగ్భిందు ర్జయతి భుజదండో మురజితః ॥

శ్లో:- శ్రీరాగం
సౌందర్యైకనిధే రనంగ లలనా లావణ్య బీలా జుషః
రాధాయా హృది పల్వలే మనసిజక్రిడైక రంగస్థలే,
రమ్యోరోజ సరోజ ఖేలనరసిత్వా దాత్మనః ఖ్యావయన్
ధ్యాతుర్మానస రాజహంస నిభతాందేయా న్ముకుందో ముదమ్ ॥

ఇతి శ్రీ జయదేవకవికృతా గీతగోవిందే
రాధికామిలనే సానంద దామోదరోనామ
ఏకాదశస్సర్గః

శ్రీ గీతగోవిందము

ద్వాదశ సర్గము

శ్లోకము :— తత్కాండో

గతవతి సఖీబృందేఽ మందత్రపాభర నిర్భర
స్మరపరవశా కూతస్పిత స్మితస్నపితాధరామ్
సరసమననం దృష్ట్వా హృష్టాం ముహుర్నవ పల్లవ
ప్రసవశయనే నిశ్చిప్తా క్షీమువాచహరిః ప్రియామ్ ॥

శ్లో:— మోహన

శ్యామల మృదుశకళేబర మండలమధిగత గౌరదుకూలం
నీలనళిన మివపీతపరాగపటల భరవలయితమాలం
శ్రీ జయదేవ భణిత విభవ ద్విగుణీకృత భూషణభారం
ప్రణమత హ్నిదివిని ధాయహరింరుచిరం సుకృతోదయసారమ్ ॥

అష్టపది :—

విభాసరాగం

ఏకతాళం

కినలయ శయన తలే కురు కామిని : చరణ నళిన వినివేశం
తవ పదవల్లవ వైరిపరాభవ మిద మను భవతు సువేశమ్ ॥

క్షణ మధునా నారాయణం

అనుగత యనునర రాధే

కరకమలేన కరోమి చరణమహమాగమితాఽసి విదూరం 1

క్షణమువకురుశయనో పరిమామివనూపుర మనుగతిశూరం 2

వదననుధానిధి గళిత మమృతమివరచయ వచనమనుకూలం

విరహమివాపనయామి పయోధర రోధక మురసిదుకూలం 3

ప్రియపరిరంభణ రభస వలిత మవపులకిత మతిదురవాపం

మదురసి కుచకలశం వినివేశయ శోషయ మనసిజతాపం 4

అధరసుధారస ముపనయభామిని : జీవయమృత మివదానం

త్వయి వినిహిత మసనం విరహానలదగ్ధవపుషమవిలాసం 5

శశిముఖి : ముఖరయమణి రసనాగుణమనుగుణకంతనినాదం

శ్రుతి యుగళే పికదుతవికలే మమ శమయ చిరాదవ సాదం 6

మామతివిఫల రుషా వికలీకృత మవలోకితు మధునేదం

మీలతి లజ్జిత మివ నయనం తవవిరమ విస్మజ రతిభేదం 7

శ్రీ జయదేవ భణిత మిదమనుపద నిగదిత మదురిపుమోదం

జనయతు రసికజనేషు మనోరమ రతిరస భావవిసోదమ్ 8

పగవప | దానని దద | పాదప | గా-రి నన ||
 కిసలయ | శయ-నత || వేకురు | కా--మిని ||
 నిరిగమ | గరిసన || పాగప | దా--- | పగవద | సాసన ||
 చరణన | లినవిని || వే--- | శం-- || తవవద | పల్లవ ||
 సరిగన | గరిసన || నిదనిద పమగగ || గావద సనిదా |
 వై-రిప | రా-భవ || మిదమను భవకును || వే----- |
 పమగమ గరిసా || సరిగవ | దాపా | గా-రి | సానద ||
 శం ----- || క్షణమధా | నానా || రా-య | ఇం---- ||
 సరిగవ | దసరిస || సానిదా | పా మ గరిసా ||
 అనుగత | మనుసర || రా--- | ధే----- ||
 (తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- మోహన

ప్రత్యూహః పులకాంకురేణ నిబిడోశ్లేషే నిమేషేణ చ
 క్రిడాకూత నిలోకితేఽ ధరసుధాపానే కథా నర్మభిః
 ఆనందాధిగమేన మన్మథకలాయుద్ధేఽ పి యస్మిన్న భూత్
 ఉద్భూతస్సతయోర్చభూవ సురతారంభః ప్రేయంభావుకః ||

శ్లో :-

కళ్యాణి

దోర్భ్యాం సంయమితః పయోధర భరేణాపీడితః పాణిజై
 రావిద్ధో దశనైః క్షతాధరపుటః శ్రోణితచేనాహతః
 హస్తే నానమితః కచేఽధర సుధాన్యందేన సమ్మోహితః
 కాంతః కామపి తృప్తి నూపతదహో! కామన్య వామాగతిః ||

శ్లో :-

బేగడ

వామాంకే రతికే? సంకులరణా రంభే తయా సాహస
 ప్రాయం కాంతజయాయ కించిదుపరి ప్రారంభియత్సంభ్రమాత్
 నిష్పందా జఘనస్థలీ శిథిలితా దోర్వల్లి రుత్కంపితం
 వక్షోమీలితి మక్షి పౌరుషరసః శ్రీణాం కుతస్సిద్ధ్యతి ? ||

శ్లో :-

తోడి

తస్యాః పాటల పాణిజాం కితమురో నిద్రాకషాయే దృశే
 నిర్ధాతోఽ ధరశ్రోణిత మావిలుళితాః స్రస్తాః స్రజోమూర్ధజాః
 కాంచీదామ దరశ్లథాంచల మితిప్రాతర్నిభాతైర్దృశో
 రేభిః కామశరై స్తదదృప్త మభూత్పత్యుర్మనః కిలిశమ్ ||

శ్లోకము :- శ్రీరాగం

వ్యాకోశః కేశపాశ స్తరశితమలకైః స్వేదమోక్షైకపోతా
క్లిష్టా బింబాధరశ్రీః కుచకలశరుచా హరితా హరయష్టిః,
కాంఠీకాంతి ర్హతాశాస్తన జఘనపదం పాణివాచ్ఛద్య సద్యః
పశ్యంతీ సత్రపామాంత దపి విలుళితా ముగ్ధకాంతిర్థిన్తోతి ॥

శ్లో :- మోహన

ఈషస్మిలిత దృష్టి ముగ్ధ విలసత్ప్రీత్యార్ధ ధారా వశాత్
అవ్యక్తాకుల కేశికాకువికసద్దంతాంశు ధౌతా ధరం,
శాంతస్తబ్ధ పయోధరం భృశ పరిష్వంగాత్కురంగీ దృశో
హర్షోత్కర్ష విముక్తి నిస్సహతనోర్థనోధయత్యాననమ్ ॥

శ్లో :- కావీ

అథ సహసాసు ప్రీతం సురతాంతే సానితాంత భిన్నాంగీ
రాధా జగాద సాదర మిద మానందేన గోవిందమ్ ॥

శ్లో :- కశ్యాణి

అధకాంత రతి శాంత మఖిమండన వాంఛయాం
జగధమాధవం రాధాముగ్ధాస్వాధీన భర్తృకా ॥

అష్టపది :- లలితరాగం

ఏకతాళం

నయనకురంగ తరంగ వికాస నిరాసకరే శ్రుతిమండలే
మనసిజపాన విలాస ధరే శుభవేశః నివేశయ కుండలే
నిజగాద సా యచునందనే

క్రీడతి హృదయా నందనే

1

కురుయదు నందనః చందల శిశిర తరేణ కరేణ పయోధరే

మృగమద పత్రకమత్ర మనోభవ మంగళ కలశ సహోదరే 2

అశికుల గంజన మంజన కంఠతి నాయక సాయక మోచనే

త్వదధర చుంబనలంబిత కజ్జల ఉజ్జ్వలయప్రియ లోచనే 3

భ్రమరచయం రచయంతముపరిరుచిరం సుచిరంమమనమ్ముఖే

జితకములే విమలే పరికర్మయ నర్మజనక మలకం ముఖే 4

మృగమదరస పలితం లలితం కురుతిలక మళికరజినీ కరే

విహిత కళంక కళం కమలానన విశ్రమితశ్రమ శికరే 5

మమరుచిరే చికురే కురుమానదః మనసిజ ధ్వజచామరే

రతిగలితే లలితే కుసుమాని శిఖండి శిఖండకడామరే 6

సరస ఘనే జఘనే మమశంబర దారణ వారణ కందరే

మణి రశనా వసనా భరణానిశుభాశయః వాసయసుందరే 7

శ్రీజయదేవ వచసి రుచిరే హృదయం నదయం కురుమండనే
హరి చరణ స్మరణామృత నిర్మిత కలికలుష జ్వరఖండనే ॥ 8
మమదమదననన ॥ ననిసరి సానని ॥ దా-- మామా ॥
నయనకు రం-గని ॥ కా-సని రాసక ॥ రే-- --- ॥
గరిమగ మమమా ॥ గరిగగ మామమ ॥ మదదమ మమమమ ॥
శృతిమం డ-లే ॥ మనసిజ పా-శవి ॥ లా-నధ రే-శుభ ॥
గరిగగ మమమమ ॥ గారి సా-- ॥ మమదన రిరినద ॥
వే-శని వే-శయ ॥ కుం-డ రే-- ॥ నిజగా- దసా-- ॥
దనసా రిసా ॥ సారిన దద మమమా ॥ గామగరి గమమా ॥
యదునం -దనే ॥ క్రి--డతి హృదయా ॥ నం-దన నే-- ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- మోహన

రచయ కుచయోః పత్రం చిత్రం పురుషృ కపోలయోః
ఘటయ జఘనే కాంచీ మంచ స్రజం కబరీ భరే
కలయ వలయశ్రేణీం పాణౌ పదే కురు నూపురౌ
ఇతినిగదితః ప్రీతః పీతాంబరోఽ పితథాఽ కరోత్ ॥

శ్లో :- కశ్యాణి

యద్గాంధర్వ కలాసు కౌశలమనుధ్యానంచయద్వైష్ణవం
యచ్ఛృంగార వివేక తత్త్వరచనా కావ్యేషు లీలాయితం
తత్సర్వంజయదేవ పండిత కచేః కృష్ణైకతానాత్మనః
సానందాః పురోధయంతు సుధియః శ్రీ గీతగోవిందతః ॥

శ్లో :- మోహన

శ్రీ భోజదేవ ప్రభవస్య రామాదేవినుత శ్రీ జయదేవకస్య
పరాశరాది ప్రియవర్గకంఠే శ్రీ గీతగోవింద కవిత్యమస్తు ॥

శ్లో :- కశ్యాణి

స్వాధీః మాధీకః చింతానభవతిభవతశ్శర్కరేః కర్కశాఽసి
ద్రాక్షేః ద్రక్ష్యంతికేత్వా మమృత మృతమసిక్షిరః నీరంరసస్తే
మాకందః క్రందకాంతా ధరధరః నతులాంగ చ్చయచ్ఛన్తిభావం
యావచ్ఛృంగారసారంశుభమివ జయదేవస్య వైదగ్ధ్యవాచః ॥

శ్లోకము :-

ఇత్థంకేళితతి రిప్సహృత్య యమునాకూలే సమం రాధయా
తద్రోమావళి మాక్తికావలియుగే వేణీభ్రమం బిభ్రతి
తత్రాహ్లాది కుచప్రయాగ ఫలయో ర్దిష్టావతోర్హస్తయోః
వ్యాపారాః పురుషోత్తమస్య దదతు, స్థితాంముదాం సంపదమ్ ॥

ఇతి శ్రీజయదేవకవికృతా శ్రీగీతగోవిందే
సుప్రీత పీఠాంబరో నామ
ద్వాదశస్కంధః

గీతశంకరము

కృతీకర్త :
పంచరత్న కవి
అనంతనారాయణుడు

గీతశంకరిము

శ్లోకము :- ప్రాసిరిప్పితస్య గ్రంథస్య నిర్విఘ్నేన సమాప్తయే
మంగళాయతనం శంభుం వందే వాగ్గీశ్వరం హరమ్ ॥

అష్టపది :- మాయామాశవగౌళదాగం : ఆదితాశం :

శమిత జగత్రితయే త్వయి మాయానీనా
గర్భగతాఖిల జగదతిదీనా
నిర్మల నిగమాగమ వేద్య జయజయ దేవవిభో ॥ 1
త్వయినతి సృష్టివరే భగవతి సా మాయా
విక్షిపతీశ జగత్త్రయకాయా ॥ నిర్మల ॥ 2
మాయిక వపుషిచభే విశనియదీశ్వరతా
కలుషిత వపుషితు లే మానుషతా ॥ నిర్మల ॥ 3
విధిముఖ విబుధగణే తవమహిమా బహుధా
త్వయినతి నివసతి లనతిచ వసుధా ॥ నిర్మల ॥ 4
జగతితు భేదమితే తరతమతా విశదా
తనుతేతాంశా పిభిదావశదా ॥ నిర్మల ॥ 5
పాపయ పరమకవే వంచరత్న వచనం
మణిమివ విమలం కనకం కాచమ్ ॥ నిర్మల ॥ 6
ప్రవిశతి వేదనిధే భవతి జగత్కృధునా చేతన
తా యది భవతా విభునా ॥ నిర్మల ॥ 7
తిర్యగ్గంతుకులే జీవనతాముపయాసి
తటజవ జలధే లీనతాంయాసి ॥ నిర్మల ॥ 8
వదనినః సిదమః పదపమః గనరీ ॥
శమితజః గత్రితః యే-త్వయిః మా-యా ॥
గామాః మగమదః పాపమః మగపమ ॥
లీ నాః గ-ర్భగః తాఖిలః జగదతి ॥
గరిసాః సాననిః సరిగమః పదనీ ॥
లీ-నాః నిర్మలః నిగమా-ః గమవే ॥
సా. . నిననిదః పమగరిః సా. . ॥
ద్యా. . జయజయః దే-వవిః భో. . ॥
(తక్కిన చరణములుకూడ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- జగజ్జన్మాది కార్యస్య కారణం వస్తు శాశ్వతం
సంకీర్త్య నగుణం రూపం తస్మైవ ప్రతిపాద్యతే ॥

అష్టపది :- ఖై ర వి రూపకతాశం
దనుకుల మాన విభంజన బుధరంజన
జగదానందన భాన జయజగదేక విభో ॥ 1
చింతామణి కృతమండన పురభండన
ప్రణత జనోన్నతిదాన జయజగదేక విభో ॥ 2
చంద్రకళాధర శంకర అభయంకర
నయనానల హతమార జయజగదేక విభో ॥ 3
శశిధర దినకరలోచన భవమోచన
భక్తజనోదితగాన జయజగదేకవిభో ॥ 4
కమల భవం తేవ పదకమల కవిత సకల
శారదసీరద ధవళ జయ జగదేకవిభో ॥ 5
గిరిజాకుచగిరి చందన గుహనందన
జనతారాధిత చరణ జయ జగదేక విభో ॥ 6
భూరి భుజంగమభూషణ గతదూషణ
అగణిత ముక్తాభరణ జయ జగదేక విభో ॥ 7
పంచరత్న వచనగేయ ఉచితదేయ
మునిజన మానసధ్యేయ జయ జగదేకవిభో ॥ 8
రి గరి సనసా ॥ సని రిస నిదవ ॥ పమ పాదని ॥ సా...॥
దను-కులమా ॥ సవి భం. .జన ॥ బుధ రంజన ॥--... ॥
పప సనిదవ మ గ ॥ రిస రీగరి సన ॥ సన గరిగమ ॥
జగదా...నం- ॥దన భా...న ॥ జయ జగదే- ॥
పద పా మవదని ॥ సని దవమగ ॥ రిరి సా. . ॥
కవి. భో...- ॥జయ జగదే ॥కవిభో- ॥

(తక్కిన చరణములుకూడ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- పాణిగ్రహణ మాంగల్యం ప్రస్తుత్య శివయోర్ద్వయోః
భావి కార్యాయమదనః ప్రాదుర్భావః ప్రసజ్యతే ॥
అకాలకృతనన్నా హమాకల్య మనోభవం
చింతయా పరమాత్మానం ప్రాప్తేదంనందికేశ్వరః ॥

అష్టపది :-

వసంత

అదితాశం

- అవిహిత దోహల మృదుశమనోహర సురభిలవకుశ తమాలే
ద్విజకుల కలకల మిలతశుకారవ పూరిత బహువిధసాలే
స్మరమవలోకయ సమయోయంతే, సహచరధర్మా బహవో
వివినే తేన వినానవలంతే... ॥ 1
- మధుకరకలరవ మిలనర్పురీకృత, కూజిత కోకిల జాలే
కురవక కుసుమ పరాగకరంచిత మలయసమీరణ బాలే ॥ 2
- వికసితకైతక దలమిషనుమశర తరణ పధిక సమాజే
ధృతకనకాకృతి కుడ్మల సంతతి గుచ్ఛనిరంతర రాజే ॥ 3
- లలిత రసాల విశాల సుమాంకురజాల మనోభవబాణే
సంకుచదంబుజనికర నిశానక వర్తుల దలిమిష శాణే ॥ 4
- అవిరత విస్మయ సౌరభమేదుర మల్లిమతల్లి వికాసే
ముక్తాఫలనిభముకుశవిరాజిత వాసంతీకృతి వాసే ॥ 5
- శుకతుండాకృతి సుమనోభాసితకింకుక పాటలితాశే
కుంకుమసుమరసయోజితశ్రితపట శోచాశోక హృతాశే ॥ 6
- వివిధ విహంగమ పక్షవిధూనన జనితపరాగవయోదే
అనవసరాగతమనసిజ సహచర సౌరభ సమయ వినోదే ॥ 7
- ప్రసవకర వనవర్ణన వరపద పంచరత్న కవిగీతే
తవకరుణాకర హిమగిరి దుహిరుశ్చంద్ర కలాకరశీతే ॥ 8
- సమాగమా మదదమ మగమద దనిసన ॥
అవిహిత దోహల మృదులమ నోహర ॥
ససారిసా ససని దమద దనిసా సనిరిస దా ॥
సురభిల వకుల.త మా.. లే... ॥
ససారిసా మగరిస సనిదమ దనిసన ॥
ద్విజకుల కలకల మిలతసు కారవ ॥
దసాససా సనిదమ ॥ మామగదమ గరిగరి సా ॥
పూ రిత బహువిధ ॥ సాలే... ॥
ససీసమా మామమ ॥—సమామా— గమదా ॥
స్మరమవ లోకయ ॥ సమ యో— యం— తే ॥
దనిసన నిదదమ ॥ దనిదమ మమగా ॥
సహచర ధర్మా - బహువో—వివినే॥

.దసానిదా |దమమమ| గమదని సనిదమ |గరిగరిసా ||
 .తే-నవి |నా-నవ |లంతే.... ||

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :-

శుశ్రూషా తోషయంతి శంకరం తపసి స్థితం
 గృహంగతాపి సాగౌరీ మనస్సంభోధ్య భాషతే ||

అష్టపది :-

పంతువరాభి

చతురశ్రవేక

మలయానిల రథకిరతురంగమకూజిత కోకిల శాలి|
 మధుకర నజ్జిత పుష్పశరాసనయోజిత సుమనోమాళి|
 మదనోరతి మవలోకయతే రతిరపి మదన మవలోకయతే || 1
 భువన విమోహన వరాగపింజర శరపూర్ణేషుధిధారి
 నానామణిగణ విచిత్ర కోమల ముక్తాఫలమయహారీ || 2
 రతిముఖ సరసిజ చుంబనలోలుపచిత్తతయాయతమానం
 మోహవశేన ముహుర్ముహురున్మద మంగజ మద్భుతగానమ్ || 3
 పథిశుక మధుకర ముఖర మనోహర లలితరసాల విశాలే
 పథిక పధూజస భావ విదారణ కుసుమ శరావృత శాలే || 4
 అభిముఖరతికువ కలశ యుగోపరి విలిఖిత పత్రగమాంతే
 నీలోత్పల నవమల్లీపంకజ చూర అశోకవనాంతే || 5
 కరినస్తన భరజఘనోదంచిత పులకాలంకృతకాయా
 పథివరిరభ్యావిహృష్యప్తనఃపరిహాసరుచిశ్రిత మాయా || 6
 హరి హర విధిముఖనిభిల సురాసుర మాసన భేదనకారి
 ధృతమాణిరశరాసన మాధవ మగ్రేకృత్యవిహారీ || 7
 పంచరత్నకవి కల్పిత మన్మథయాన కథామృతపానం
 భవతు భవానీ పశుపతి ఘటనా సాధన మధిగతగానమ్ || 8
 సరినని. సరినని. సరిగరి. రిమగా || పమగపద. సనిదప.
 మలయా. నిలరథ. కీ.రతు. రం.గం || కూ..జిత. కో.కిల.
 పమగమ. పా.. || పమగపద. సనినస. సనిగరి. సనిదప ||
 శా... లీ.. || మ.దుకర. స-జ్జిత. పు.ష్పశ. రా.సన ||
 దసనిద. పమగరి. సరిగమ పమగరి. సా.. || పదనీ. సనిదప.
 యో.జిత. సుమనో. మా-..... లీ.. || మదనో. రతిమవ.
 పమగరి. గా.. || గరిగరి. నిదపమ. గరిరపమ. గరిసా ||
 లో.కయ. తే.. || రతిరపి. మదనం. అవలో.. కయతే ||
 (తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

అష్టపది :-

దేవగాంధారిరాగం

చతురశ్ర వీరతాళం

శంబరవైరి వినాభవనోదిత నయనహతాశన ఫాలం
భౌతిక సంప్లవ సమయసముజ్జ్వలదాయన భావిత ఫాలం
ధ్యానేరతమివహరమవికారంస్మరమమమానసశమితవికారం॥1
సరసిజకేసర సోదర భాసుర సాంద్ర టటాభర కాంతం
అంబుజకైరవ బంధువిలోచన మద్యయ మనిశం శాంతం

॥ ధ్యానే ॥ 2

శంకస్పటిక శశాంక సుధారస దుగ్ధ సమాకృతి భాగం
నిటల నిశాకర సమభాగోపరికల్పిత తల్పర భాగం

॥ ధ్యానే ॥ 3

సమయ విజృంభిత కువలయదళచయ శోభాజిత్యైర వామం
అనవసరాగతపిక శుకమలయ సమీరణ సంహృత కామం

॥ ధ్యానే ॥ 4

మునితన యావన సమయోదంచిత పాదతలాహత కాలం
అభిచరణాధ్వర హతవహ సంభవ ఘోరారవ మృగపాలం

॥ ధ్యానే ॥ 5

చిన్మూద్రాజపమాలాలంకృతకరయుగళం ధృత పాశం
మకుటతట స్ఫురదిందు శకలగల దమృత సేచన కాశం

॥ ధ్యానే ॥ 6

మదన మనోహర వదన సరోరుహ వంచిత శశధర బింబం
కుందవ్రతిభట దంతద్యుతియుగదంతచ్ఛదజిత బింబం

॥ ధ్యానే ॥ 7

పంచరత్న కవికల్పిత గుణగణ చింతామణి మయమాలా
శ్రమయతు దురితం కలయతు కామం కలుషిత కల్పకసాలా

॥ ధ్యానే ॥ 8

రీరిరి గమగరి రిసరిగ రిససన ॥ నిరిసని దద నిసరిస
శంబర వై-రివి నా-భవ నో దిత ॥ న-య-నహృతా-శన
రీగమ గరిరీ రిమాగ రిరి మవదద మవదరి సాసన ॥
పా.. లం..భౌ..తిక సంప్లవ సమయస ముజ్జ్వల ॥
సనిదద నిసరిస రీగమ గరిరీ దరిసా సనిదద ॥
దా-యస భా-విత ఫా.. లం.. ధ్యానే రతమివ ॥
ద నిద పవ మగగరి రిరిరిరి గమాగ గరి రిసరిగ సరిసా ॥
హర.మవి కా-రం- స్మరమమ మా..నన శమితవి కా-రం ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- సంజాత పాణిగ్రహణం శంకరం శశిభూషణం
ఉదాసితారం మన్వానా భవానీ ప్రాహతాం సఖీమ్ ॥

అష్టపది :-

కాంభోజిరాగం

ఆదితాళం

అథసవిధాగమతత్పరయా హిత— చింతా సంతతి జాలం
మదనోజ్జీవనకోమలయాలము—పాదతలాహతకాలం
రతయే జనిత మదనశరీరం—కథయకథాం సఖీరహసి
సహ రమయసి తాదృశశీలమయామ్ ॥ 1

మందాక్షోదయ వినమ్రయాపరి—వశ్యంతంపరభావే
పరిత పరీజననీత భియాబుధ—సంసార ద్రుమదావమ్ 2

కథమపి కేళి గృహంగతయాముని—భావితచిన్మయకాయం
పర్యంకస్థల సంగతయానతు—శమిత వికారమమాయమ్ 3

శయనీయోపరి విలగ్నయాఖిల—జగతాంకారణమేకం
అర్ధాంగీ కృత శరీరయాత్మని—విశ్వోత్పాదనసేకమ్ 4

వివిధ వయోరంజన యాపరి—కల్పితభేద వికారం
కామ కలారచనోత్సుకయానిట—లేక్షణ నిర్జిత మారమ్ 5

కుసుమ పరిష్కృతకుంతలయానను—భువనభయంకరవేషం
వివిధమనోరథ కాతరయానిజ—వపుషానిర్జిత శేషమ్ 6

నీల వలాహక మేఛకయాచిర—నిస్తోయాంబుద భాసం
రతిరణితోజ్జ్వల మేఖలయాసుర—పురదహనోచితహానమ్ 7

పరిణత మనుతను భావితయాదిమ—పంచరత్నముఖభాతం
హిమమయకులగిరి కన్యక యాభువి—కృతనామస్తవదాతమ్ 8

.దసా నిదా దా నిదదప| దసనిద| నిదనిప వప ॥

అథసవి ధా గ.మ. త.త్పర| యా...హిత ॥

.పా.పా. పా.ద పమమ రిగ| పాదా| సా.. ॥

.చిం.త. సం| త..జి. జా..లం.. ॥

.పదా సరీ గమరిగ సస| పద దరిస| సరిద సనిద ॥

.మదనో.జ్జీ వన| కో.మ.ల| య..ల.ము ॥

పాపప పాద పమమరిగ| పాదా| సా.. ॥

పాదతలా..హ..త. కా. లం.. ॥

పదసా. నిదప| మగరిస| రీరీ ॥

రతమే.జనిత| మదనశ| రీరం ॥

.సరీ రిరీ దపమగ| మరి రిరి మగగా| గరిగ సస ॥

.కథ యక థాం.సఖీ! ..రహ-సిమ! యా..సహ ॥

.ససరి గగమ గరి గసస! సని పదా! సా.. ॥

.రమ.యసి.తా..దృశ! శీ...! లం.. ॥

(తక్కిన చరణములు ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :-

దృశ్యమానస్య జగతోమిథ్యాత్వప్రతిపత్తయే
స్మృత్యర్థం గేయ రూపేణ విశదీకురుతే కవిః ॥

అష్టపది :-

భూపాలరాగం

చాపుతాళం

దృశ్య రూపమిదంత్య యేశ్వరకల్పితం కలయామి
సత్య చిద్భన మద్విదంతవరూపమిత్యపియామి
శివశివశివేతరతయాకథ మి దంకల యామి ॥

1

కల్పితం జగదేత దద్వయశుక్తి రూప్యవదేవ
సత్య హీనతయా వృథగ్గతయ విభాతి నదేవ ॥

2

ఏకమేవ సదంతరంనహినాంతరం త్వయి భాతి
తేనమాయక మేతదీశ్వరభానమేవపునాతి ॥

3

ఆత్మతత్త్వమర్హ రూపవైతి సంప్రతి యోపి
ముక్తరూపతయా తదానుభూరూప ఏవ సకోపి ॥

5

తస్య విశ్వమిదంచభాతివృథక్త యాత్మనినైవ
సద్విలక్షణ తా యథాస్యతథాసతోపితథైవ ॥

6

వ్యావహారిక సత్యతాస్తిసశాస్యత్య సత్యతయేవ
వ్యోమ నీరజ తుచ్ఛతేవనతుచ్ఛతాత్మతు దేవ ॥

7

పంచరత్నకవీశ్వరేణ సునిర్మితం సునయేన
గేయ మభ్యసనీయమేవంముముక్షుభిః ప్రణయేన ॥

8

యస్యచాత్మత యావిభాసినతస్యసాక్ష్యపదేశ
తస్యసాక్షి తయావిభాసి జగత్త్రయం పరమేశ

4

సారి | గారిరి ॥ సారి| గారిరి ॥ సారి| సానద ॥ దారిరి| సా- ॥

దృశ్య|రూపమి॥దంత్య|యేశ్వర ॥కల్పి| తంకల॥యా..మి॥

పాద |పాపగ ॥ పాద| పాపగ ॥ గదప పగగరి ॥ రిగరి సా- ॥

సత్య|చిద్భన ॥ మద్వ| యంతవ ॥ రూపమి త్యపి ॥ యా..మి- ॥

సరిగ |పదసా ॥ ససరి రిగగా ॥ రిగరి సానద ॥ దారిరి సా- ॥

శివశి |వశివే ॥ తరత యా.. ॥ కథమి దంకల ॥ యా..మి- ॥

(తక్కిన చరణములన్ని ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- గంగా తటాంత వివినవటముల నివాసినం
ధ్యానేనరహితంశంభు మాహగౌరీ దశాం నభీ ॥

అష్టపది :-

కర్ణాటకచేవగాంధారి

ఆదితాశం

మండన మనుతను నందతి ననభీ—గణయతి విధుమవిభానుం
నిందతి కమలం చందన మవీసా—వశ్యతి ఖదిర కృశానుం ॥

విరహకృశాభవదీయా భవ—విరహకృశా భవదీయా
మానద మదనజ తావభయాదివ—తావక వదగమనీయా ॥ 1

విరహదావానల కబళిత మానస-మధ్యగతం మమయాకాంతం
మోచయ కథమపిమామితి కథయతి-నైషాలవతినితాంతం ॥ 2

నవనళినీదళవిరచిత శయనం—హిమజల నిక్త సకాసం
విలుళిత మనసాతనుతేవపుషా—భస్మ భూతవలాశం ॥ 3

మలయజవవన సంకలయతిగిరిజా—విస్మరణ్మరజాలం
విపురతి భవమివవహతి సంలావం—విదళిత మౌక్తిక

మూలం ॥ 4

అంజన కలుషిత నయనజలం—బహుముంచతి ముహురురు
తావం

కుచకలశోపరి నివతిత మాస్రం—పదమువయాతి దురాపం ॥ 5

అతి మదనాకృతి వపుర పరంతవ—భావన యైవ నికామం
భువిపరికల్ప్య నదాతవపూజాం—కురుతేసాకిలకామం ॥ 6

మంగళావయా మనసిజ జనితం—క్షిప్ర మపాకురుభేదం
కుసుమ వితానిత శయనత—లోపరి—శయనం బహురతి
భేదం ॥ 7

దారిద్ర్యానల జనితభయంభువి—పుంసాం యదిశమ సీయం
పంచరత్న కవిభణిత మిదంభవ-భక్తధనం పఠనీయమ్ ॥ 8

.ససా గమా పవపవ । మగమగ మవ । మగమగ రి స ॥

.మం-డన మనుతను । నం...దతి । న-స-భీ ॥

.ససా ససా నిరిసన నిని । నిరిసన గమగగ । మపమమ నినిపా ॥

.గణయతి వి-ధు-మపిభా-----।----నుం---।

.నగా గగా మమ పదప । వమ గగగ । మపపదప ॥

.నిం-దతి కమలం--। చం--దన । మవీసా-- ॥

గమా గగా రిసరిసని సాసా సగమవ ॥
 పశ్యతి ఖదిరక్య శానుం... ॥
 ససా ససా నిరిసన నిని నిసరిగగా... గగ ॥
 విరహాక్య శా...భవ దీ...యా...భవ ॥
 గగా మపా మగగా రిసని సాసా.... ॥
 విరహాక్యశా.. భవదీయా... ॥
 నిసా రిగా గగ గగ రిసనిసరిగ గాగగ ॥
 మా-సద మరనజ తా...పభి యాదివ ॥
 గపా మపా మగ మావమ గరి వగరిరిసని నీ నిసగమ ॥
 తా-వక ప-ద-గమ నీ... యభ-వ ॥
 వమగా మపా మగగా గరి సని సాసా సా.. ॥
 విర హాక్యశాభవ దీయా.... ॥
 (తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- జననీ హృదయం జ్ఞాత్వా చింత్యమాన మివస్థితం
 ధైర్య మాంబ్య సా గౌరీశంకరం సమభాషతా ॥

శ్లో :- మోహన

ప్రదీప జ్వాలాభిః దివసకర సీరాజన విధిః
 సుధానూతేః చంద్రోపల జలల వైరర్హ్య రచనా
 స్వక్తియై రంభోభి స్సఖిలనిధి సౌహిత్య కరణం
 త్వదీయాభిర్యాగ్భిః తవ జనని వాచాం స్తుతిరియమ్ ॥

అష్టపది :- దేశాక్షి ఆదితాశం

అవనయ విషధర మణి మయహారం
 జీవయకథమపిదూరిత మారం
 కింతయాతవ శంకర చింతయా ॥
 త్యజన్కనకాహ్వయ కుసుమ వితానం
 వివిదోన్మాదన పితృ నిదానం ॥
 పరిహర భిక్షాటన మతి ఘోరం
 గౌరవ లజ్జాం బహు మతి చోరం ॥
 రుధిరచషకకృత నరకపాలం
 విస్మయ దహన మయ మాయ సఫాలం ॥
 కరటితస్యజ్మయగజవరిధానం
 ముంచ విలోపయదిక్పరి ధానం ॥

1
2
3
4
5

- అస్థి స్పృక్ పరికర్మిత ఫాలం
సంరుజ్యోన్నయ శశధర బాలం ॥ 6
- భజసియదీశ శుభ ప్రదరూపం
ఫలతి మనోరథ తనురను రూపం ॥ 7
- పంచరత్నకవి వరముఖ జాతం
గిరిజాగీతామృతమవదాతమ్ ॥ 8
- .మగా పపా స సరిగమ-గరిసని దవదా ॥
.అప నయ విష-ధర మణిమయ హారం ॥
.దరిసనీ దవమగ గరి గవవ పమ గ గరి స ॥
.జీవయ కథ మపి దూ..రిత మా..రం.. ॥
పమ గవ దన సన సని దదవ దవ మగ గరి సా ॥
కిం-తమ యా-తవశం- కరచిం-త-యా ॥
(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :-

సంసార సాగరే మగ్నాన్ ప్రాకృతాన్ విబుధానపి
సమీక్ష్య కారుణ్య వాన్ మునిః కశ్చిదభాషత ॥

అష్టపది :-

- అనందభైరవి అదితాశం
కుసుమ వితానే కనకవిమానే-జగదవనాయవసంతం
విరచిత వేషం తనుచితి శేషం-జనతా భజతభవంతం
శివశైలేశోద్భృతభుజగే-శోఘన తటవన వాసే
అమరతటిన్యా అనుజభవాన్యా-దేవ్యా వసతి విలాసే ॥ 1
- బహుమతమదనే విహరతి నదనే-జనయన్పరిజన మోదం
అపగతభేదంముఖరితవేదం-పశ్యతవివిధవినోదం ॥ 2
- అవిరతతానం సముదితగానం-పశ్యతన్మృతముదారం
ప్రణమతముదితం గణయతినహితం-ప్రశమితచిత్తవికారం ॥ 3
- బహుమణిభాయాం కనక స భాయాం-నటనం కలయతి సాయం
దరణీవిబుధా ముదితాబహుధా-ధ్యాయతి చిన్మయకాయం ॥ 4
- నిబిడితకేరే ఘటనాతీరే-సాంద్రతరాఖిలసాలే
పాలితమోదం బాణవినోదం-పశ్యన్ హృష్యతి కాలే ॥ 5
- మంజులగానే మంగలయానే-మదయతి మానసమాజం
దలయతితోదం జనయతిమోదం-భజసియాకృతిభాజం ॥ 6
- అనుదితతవనే మృదుతరవవనే-ధామని వసతి నలీలం
అవిదితపాదం ప్రతిహతవాదం-భావయ తాదృశశీలం ॥ 7

ప్రకటిత సేవం ప్రముదితదేవం-పంచరత్న కవిగీతం
పాతక భీతై ర్భావవిశు ద్వై-పరసీయం భవగీతమ్ ॥

8

సగమప పాపా వదనిద దపవమ ॥

కుసుమవితానే కనకవి మా-నే- ॥

గమపవ పమవమ గరి రిమ మగమగ పా-- ॥

జగదవనా --- యవ సంతం-- ॥

పని సన సా సా సనని నిరి స నిదదప ॥

విరచిత వేషం తను-చి-త శే-షం- ॥

గమ వదప పమవమ గరి రినిసా గరి రిగస సా ॥

జనతా.. భ.జి.తభ వం... తం... ॥

పమ పవస సా సారిసని సమగరి సనిసా ॥

శి.వశై.లేశో... దృతభుజి గే.శో ॥

ప పని సన సనిద దనిద దపపా పా.. ॥

ఘన.తటవ.నవా.. నే.. ॥

సవగ మమ మా ప మమగ గమపప పాపా ॥

అమ.రత టి- న్యా... అనుజభ వాన్యా ॥

పాస నిగరిసని సాసా పమగరి సా ॥

దేవ్యా.వసతి వి లాసే..... ॥

(తక్కిన చరణములన్ని ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :-

స్వాధీన పతికాసాధీన ధీరాహసి లాలితా

పరిష్కృతాం ద్రష్టుకామా పార్వతీపతి మబ్రవీత్ ॥

అష్టపది :-

మలహరిరాగం

ఆదితాళం

కలయ మృదు దలధామపరిష్కృత నిటలత లోపరిభాగం

శశిధర సకల సముజ్వల దుల్బణ మణిమకుటోదితరాగం

యాపి మానద సోమశేఖరమా భజభూషణ దోషం

యానివిభూషణ భావగతాన్యవి పరిహర తానిసతోషం ॥

ఉజ్జ్వల నవ మణిగణ విలసిత కుండల మండితగండం

తపముఖ మమలం, విలసితనయనం, నవమివ చద్రమఖండమ్ ॥

ఉడుగణ పరివృత హిమకరబింబమివోపరి వినిహిత నీలం

విలసతు జరరే తసమణి పతగం మదన తురంగమ కీలమ్ ॥
 బహుళతరల తరహారలతాహృది తాదావళిరివ కేశే
 భుజయుగళోపరి కనకమయే తవ కేయూరే జ్వలితాశే ॥
 కటితట సుఘటిత సారస నావృత కమనియాంబర పీతం
 విరచయ పదకమలోపరి హంసకమంజుల శింజిత గీతమ్ ॥
 మరకత మణి శకలాంచిత కంకణ ధలధల రోచిరుదారం
 విరచయ కరకమలద్వయ మవితే భక్తజనాభయ పారమ్ ॥
 పంచరత్న కవి చిత్తవికాసజ రుద్రాణీ పతివేషం
 కరగత బదరీ ఫలమివ సుకృతం చింతయ తామవిశేషమ్ ॥
 రిసరిమ పపపమ ॥ మదదప మగరిస ॥
 కలయమృదులదల ॥ ధా.మప దీ.ష్కృత ॥
 సరిమప గారిరి ॥ సాసా సరిమపదా ॥ మమపద సనసన ॥
 నిటులల లోపరి ॥ భాగం . . . ॥ శశిధర సకలన ॥
 సమగరి రిసనన ॥ పపదప మా.గారిరి ॥ సాసా పామగరిస ॥
 ము.జ్వల దుల్బణ ॥ మణిమకు ॥ బో..దిత ॥ రాగం . . . ॥
 సామడు గారిస ॥ దాప పమపద ॥ చనసరి సరిమామగగరి ॥
 యా.హి మానద ॥ సోప శే.భర ॥ మా.భజ భూ:ష.ణ. ॥
 రిససా . . . ॥ పదదద దాదద ॥ పదరిస సదదప ॥
 దో-షం . . . ॥ యా.నివి భూషణ ॥ భా.వగ తా.న్యవి ॥
 మమపప దాలమ పాపా పామగరిస ॥
 పరిహర తానిస ॥ తోషం ॥

(తక్కిన చరణములన్ని ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :-

యౌగ మాస్థాయతిష్ఠంతం శంకరం లోకశంకరం
 ప్రాప్య గౌరీ నఖీప్రాహ తదవస్థామి మాంక్రమాత్ ॥

అష్టపది :-

శంకరాభరణం అదితాశం

ధ్యాయతీసీదతివిలపతివితతం
 గమ్యతితవగుణగణమవినతతం
 ప్రదేవ గృహే ముహ్యతి గౌరీ తాపమితం ॥

- ముంచతి నయనజలం బహువిమలం
సింహతి ముహుర్ముహు కంచుకపటలం ॥ 2
- నాశీకం నతు పశ్యతి బాలా
నాశీరపి సాదృష్టి రసాలా ॥ 3
- ఆతప తాపితతనుమతిరేతే
తుహిన శిలామయ ఫలకేశేతే ॥ 4
- రోదిత శీలా కలహ విలాపా
శాదిత మదనవిలాసజతాపా ॥ 5
- పంచరత్నకవి కల్పిత గీతం
సోమ శేఖరముదేక్షు నుగీతం ॥ 6
- గమపవ దవపవ మదదని ననిసా ॥
ధ్యా.యతినీ.దతి విలవతి నితతం ॥
సనిగరి సనిదప గమపమ గరిసా ॥
గం.మృతీతవగుణ గణమపి సతతం ॥
సదసని సా.. సరిగమ పమగరి ॥
దే.వగృహే. ము.హృతి గౌ.రి. ॥
గరి గమసా.. మదదని సనిదప పమగరి సా ॥
తా.పమిదే.. ॥

(తక్కినచరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :—

శివానురాగజనితసంతాపం గౌర్వమజ్ఞానా
విజనే మానసచింతామాహగౌరీ మనోరథమ్ ॥

అష్టపది :—

అహిరిరాగం

ఝంపతాళం

- ఆతప మిషేనయదితాపకరగోపనం
శీతోపచారకృతజనితమతిగోపనం
కేనవాగోపయేయం తమిహ మనోరథం చింతయేనం ॥ 1
- హిమ సలిలసే కోపిమమ తపనసాధనం
మలయజర సన్నపనమపి మానబంధనం ॥ 2
- వృజనపవనోపి మమ మదన తురగాయతే
కుసుమమయ శయనమపి దహనశకలాయతే ॥ 3
- హరలతికావపుషి మారపాశాయతే
శీతకిరణోపిమమ తాపకిరణాయతే ॥ 4

నాలీకదల కలిత కంచుకీధారణం
అలికరజః పటవ దాత్తతనుదారణం ॥ 5

శయనమతి శంకాహిజనయతి హి
మాచతే దలనమపి నీహారశీతే శీలాతతే ॥ 6

పంచరత్నాదికవి తల్పిజరసాయం
పరమశివ సాయుజ్య గమనసుగమాయనమ్ ॥ 7

పదా నిసన ॥ సా నిసనని ॥ నిదనిదా నిసరిసా నినివ ॥ నిదపా ॥
ఆ. తపమి ॥ షే నయది ॥ తా... పకర. ॥ గో... ప.నం ॥
నగ. మవద ॥ నినిద. పమమగ ॥ సగమపదప. మవ గమ ॥
మగన. రిరిసా ॥

శీ. తో.ప ॥ చా.. రకృత. ॥ జ.ని... త.మతి ॥ గో... ప.నం ॥
సనగ. మపా ॥ దపపమ. పదనిస ॥ పా. పపమ ॥ పప. దవిస ॥
కే.. నవా ॥ గో... పయే.. ॥ యం. తమిహ ॥ మనో. రథ ॥
నిపద. పమగ ॥ పమగిస. రిసా ॥

చిం.. తయే.. పం...

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :-

కశ్యాణి

కథమపిరతిగేహే ప్రావయంతీ మృగాక్షిం
సరస వచన భంగయాసాదరం భాషమాణా
అపినపది విదిత్వాజాతకామాతిరేకా
సవిధ సహచరీ సాంభాషమాణేతియాతా ॥

అష్టపది :-

సారంగ

అదితాశం

బహుమత మదనే హిమగిరిసదనే-సంభృత రతిసాధనే
కదమపి సవిధం గతయావివిధం-కల్పితకనకాసననే
రుచిరే గంగాతట విసినే-విహరతి పురారిరుమయా ॥ 1

సురభిల సంతే వికసిత కమలే-వతనన గహనాంతరే
ఆవిదితభేదం గతరతిభేదం-కల్పితకుముదాకరే ॥ 2

నిబిడితకీరే జలనిధితీరే-కల్పకసురభీకృతే
పరచితభేలం ప్రభురతివేలం-సారసముఖరీకృతం ॥ 3

విలసిత చికురే కరధృతభ్రుకుచే-నజలకలితాజనే
అవగతకుహనం కుచభరనహనం-కలపనకమలాననే ॥ 4

శంకరపాదే మితనవివాదే-పంచరత్నశోభితే
విలసతు సదయంబుధజనహృదయం-పంకజ భవపూజితమ్ ॥ 5

.నిసారిసా రిమపా. .మపాదపా. దనిసా ॥

.బహుమతమదనే. .హిమగిరి. సదనే ॥

.నిరీ సనీ దదవమ. .దవమరిగ. రీసా ॥

.సం.భృతరతిసా. .వ.నే.. ॥

.మపాదపా దనిసా. .నిరీస సని. దదపా ॥

.కథ మవి సవిధం. .గ.తయా. వివిధం ॥

.పా.పమా గమరీ. .రిసా. రిగమవ దనిసా ॥

.కల్పిత కనకా. .సనం. ॥

.నిసాదా. పవమగా. దవపవమ. గమరిన ॥

.రుచిరే.గం..గా. తటనివి. నే... ॥

.నిసారిసా రిరి పమ ప. పద నిసా. మదపమ గమరిన ॥

.విహర తిపురా..రి. రు.మయా. ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము:—

ఆగలం గర లాక్రాంత మాకల్పిత భజంగమం

గోకర్ణేశంగతాప్రాహ బృహదంబా శాంసభీ ॥

అష్టపది :-

మలహరి

ఆదితాళం

గరళమలిన గళజనిత భయేన-వినరతి యావిష వచన నయేన
తామవ గోకర్ణేశ్వర హరహర-తామవ గోకర్ణేశ్వరహరహర ॥ 1

ఋజుగ వలయయుత భుజయుగళేన

జనిత భయావినిహితగరళేన ॥

2

మలయవన మిషతుషదహనేన

వ్యసనమితాతప ముఖపవనేన ॥

3

పికశుకముఖ ఖగకల రణితేన

లులితమనాధురి హితభణితేన ॥

4

మనసిజ శరతతి కృతదళితేన

వ్యధితతరహృది రసమిలనేన ॥

5

సులభిల మలయ జ రసతపనేన

వ్యధితరాతప రిపులవనేన ॥

6

అనల శకల సమదలశయనేన విధతతమానినశశి నయనేన ॥	7
అవిరల బహువిధ హిత కథితేన జనితసుఖా భవ తవ విహృతేన ॥	8
ప్రణమతభవమిహ శివచరితేన బృహదంబాసుత విబుధ కృతేన ॥	9
పంచరత్నాదిమకవిరచితే గోకర్ణేశ్వర హరహర ॥	10

.పపామ పప దనన, పదనరి, సా.ని నిదదప ॥
 .గరళ మలినగళ, జనితభ, యే...న. ॥
 .రిమాప సీనిద దనన, నిదవప, మగరిన ॥
 .విదుర తియా..విష, వచనన, యే..న ॥
 .నిదానసా రీ గరిరిన, రీగరి, నననన ॥
 .తా.మవ గోక...: ర్ణేశ్వర, హరహర ॥
 .పదానరీ నననిదప, పమచమ: గరిరిన ॥
 .తా.మవ గో..క., ర్ణేశ్వర, హరహర ॥

(తక్కిన చరణములన్ని ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- కామరిణా భగవతాప్రేషితా చంద్రమాశినా
మానేన విరసాం గౌరీం జగౌ హరదశాం సఖీ ॥

అష్టపది :- పరాశి యావతతాశం

గణిత మణిమయ మాలోమదన మనుసంధామ కలిత జలజ శకలో విరహదమనశమనాయ తవనిగమేపురవైరీ బతసీదతి బాతే ॥	1
వలతి జలద సమీరే మదనదహనభవాయ దహతి శశి కరనికరే స్వసఖి విజయకరణాయ ॥	2
రసతి వివినమయూరే విరహిజన విమోహాయ నరతి జలధర వివరే మదమోక్షివనాయ ॥	3
దవద, నిసని ॥ దసి: సరిగరిగ ॥ గగరి: ననని ॥ దసి: సా ॥ గలిత, మణిమ ॥ యమా: లో... ॥ మదన: మనుసం. ధా.యా. ॥	

పదని ననని ॥ దపమః దపపమగ ॥ గగగః దపమ ॥
 కలితః జలజ ॥ శకలో- ... ॥ విరహః దమన ॥
 పమగః గరిన ॥ సనినః గగా ॥ పవాదః పదా ॥
 శమనా..య ॥ తవని గమే ॥ పురవై .రీ ॥
 సనినః గరిరి ॥ సాసనినః ... ॥
 బతసీ .దతి ॥ బా..లే . . . ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

అష్టపది :-

తేదారగాళ

ఉదితాశం

విహరతి పురరిపు రిహమదనవనే-
 కిమితి విషీదతి సఖివద భవనే
 శంకరే కురుసఖి భావముమే ॥ 1
 అనుదిత మనుసర రహసివసంతం
 తవముఖ కమల మధూనివిబంతం ॥ 2
 శశిధరలేఖాలంకృతమకుటం
 నిజతను శోభారంజిత నికటం ॥ 3
 వికసిత సరసిజ సుందరవదనం
 రతిమకరచ్ఛజ మంగళ నదనం ॥ 4
 ఏనహితామృశితం త్యజపిఫలం
 ఇహసఖిమాకురు యౌవన మఫలం ॥ 5
 లజ్జామానౌ కథమపి వారయ
 మేనామానస రథమపి పూరయ ॥ 6
 భుంక్యతవఃఫలమదునోపనతం
 మంగళభాజన వపుషోవనితం ॥ 7
 పంచరత్న కవి భాషిత గానం ॥
 పార్వతీ పతి ముదే రసపానమ్ ॥ 8
 .రిమావసీ సరిరిరి రిమగరి సనిసా ॥
 .విహరతి పురరిపుః రిహమదః నవనే ॥
 .నిసారిసా సరిన నిదదపః పదప పమగః గరిమరి సా ॥
 .కిమితివిషీ...దతి సఖి.వ.దాభ.వ.నే ॥
 రిమపవ సీసరి .మగ రిరి సనిసా ॥
 శం.కరే కురుస. ఖి--భా--వము.మే... ॥

శ్లోకము :- మానేన విరహం ప్రాప్యకోపేన కలుషీ కృతా
గిరిజాముచితైర్వాక్తైర్మాన ప్రాగి శంకరః ॥

అష్టపది :-

ముఖారి

ఝంపెతాళం

నయన నశినేనయది పశ్యసి జనం ప్రియే
వ్యవనయతు దురితమతి దూరం
కనకమయ మందిరేకమలదలనుందరే
సతుపిబతు విషయసుఖపూరం శివే వామలీలే
త్యజనుహృదిరోష మవిదోషం
విషమశర పాతకీ విదళయతి దూరం
కామ పి పూరయనతోషం ॥ శివే ॥

1

భేదయసి మానకరణేనయదిమామయే
తావక సుఖాయయతనీయం
విరహ విషమాన్మరస్త్యమియమబలా
జనస్తపిదిద మనుచింత్య కరణీయం ॥ శివే ॥

2

శ్రమజలధి సాధనం రతివిరహ కారణం
పరిహర ముధామానసిమానం
యదివదసి కేవలం మమహృదయ మోహనం
ప్రభవాని తవసుఖ నిదానం ॥ శివే ॥

3

ముఖకమల మండనం తనుజడిమ ఖండనం
శిశిరసమ యోదయస్వేదం
ఖదిర రస సాదితం కర్పూర భావితం
తాంబూల మాద్రీయ స్వేదం ॥ శివే ॥

4

అయిజఘన మండలం మణి రశన యోచితం
విరచయనినాదరమణీయం
కుచకుట్మ లాంతరే నవరత్న మాలికా
రోచయతు కాంతికమనీయం ॥ శివే ॥

5

ఉరసిమమ వాసిసి సితినలిన భాసురే
శోభయ మమాభిలశరీరం
పదకమలయోరుపరి మంజీర శింజితం
శ్రుతిపథం కలయమమధీరం ॥ శివే ॥

6

నహికలహ కాలోయ మబలే రత్తిప్రియే
మాకృథా వితథమిహ కాలం
కమలదల నిర్మితం కాముక మనోహరం
శయన మవలోకయ విశాలం ॥ శివే ॥

7

హరముఖ సమీరితం హిమగిరి సుతాహితం
పంచరత్నాది కవిగీతం
రత్తి కలహభంజనం శృతిశిఖరబంధురం
శ్రో తవ్యమేతదవిగీతం ॥ శివే ॥

8

రిగ్ రిసనసా సగరిసని ॥ దనిద సరి గరి ॥ రిరిసని నిద పా ॥
నయ సనలి ॥ నే నయ-ది- ॥ వ-శృణిజ ॥ -నం... ॥ ప్రి-యే ॥
రిని దనిదనిద ॥ దప ద సననినిద ॥ పాపమ గరిరిసని రిగ రిసన ॥
వ్యవనయ ॥ -తు ॥ మ రి-త మ-తి దూ రం... ॥ కన ॥ కమయ ॥
సా సగరిసని -ద నిదం సరిమ మా మదపమగ రివగ రిసరి ॥
మందిరే... ॥ కకు లదల ॥ నుందరే... ॥ సతు పిబతు ॥
రిమగరి సనిని దనివ ॥ పమగరి రిస రిమపని ॥
వి-ష-య-ను-ఖ- ॥ పూ... ॥ రం... ॥
సాసా- ॥ -పద నిద రిసనిద ॥ దప పారి ॥ మప రిమ పదప ॥
శి-వే- ॥ మ-మ-శీ... ॥ లే శివేవా-మ... ॥
పమగరి రిసా రిగ రిసన ॥ సనినిద సనరి ॥ రిమగరి రిసా ॥
శీ...లే- ॥ త్యజ సుహృది ॥ రో...షమవి ॥ దో...షం... ॥
సరి మపనిద ॥ ద నిద నిద పదనిద ॥ నిదగ రిసన ॥ సనినిద పా ॥
విష మశర ॥ పా...త-కీ... ॥ విద-లయతి ॥ దూ...రం ॥
పగ రిసరి ॥ రిమగరి సనినిదప ॥ పమగరి సరిమపని ॥ నిదసాసా ॥
కా మమవి ॥ పూ...ర-య-స ॥ తో...షం... ॥ శి వే ॥

(తక్కిన చరణములన్ని ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :- భర్తు స్వమారాధనమంతరేణ భావోన సాహిత్యవినిశ్చయేన
సంజాతమంచాక్షతయావిహస్తాంసంబోధయామాస సఖీక్రమేణ ॥

అష్టపది :- కల్పాణి అదితాశం

అనుదిత మరుణ కరాంకురజ్ఞంభిత-కుసుమశరాసనబాణం
ఆహరపూజయ హరపద మచిరా-దవిదిత తరపరిమాణం
స్నిగ్ధేవుతరమరనం పరి వృథ మనునయబాలే ॥

1

పంకజ భవనవ పంకజలోచన-భావనయాపిమరావం
 శంకర చరణ జుషామచి విదుషాం-పరిహృదమాననతాపం ॥ 2
 శోభనపూర్వక గోమయ గోముఖ-రంగలతాభిరుచేతం
 పురుకళ్యాణ నిదాన మిహాశ్రమ-మామోదేననమేతం ॥ 3
 బేలా జనకుశ కల్పిత మానన-యోస్తీర్మోదకపాత్రం
 ఆసీయాంతిక మిధివనశంభో-రానమ్యానత గాత్రం ॥ 4
 కుంకుమ చందన ఘనసారేషుర-సాది రసాయన జాతం
 సంపాద్యోన్నతవేదితలోచరి-హరమారాధయ భాతం ॥ 5
 మోచాకేర రసాలకపిత్థప-లావినివేదయకామం
 దీపారాధన తోషితమయికురు-చశ్చాత్రాపయకామం ॥ 6
 శంభోశంకర శశధరశేఖర-సాంబ శర్వభవమోచన
 భక్తజనప్రియ పరమదయాలో పాహివద్మనిభలోచన ॥ 7
 ఇతినఖి కథితంగిరిజాదరితం-పంచరత్నకవిగీతం
 యోసౌగాయతి సాయంప్రాతః-దురితం తరతి పరీతం ॥ 8

పమనిద పమగరి గరినని నని దినిన ॥
 అనుదిత మరుణక రాం-కుర జృం--భిల ॥
 రిసరిరి పమగరి పమగ మపా ॥
 కుసుమశరా-నన బా... ఇం ॥

పమ గమవదపదద నివదని ననిరీ ॥
 అ.. హరపూ-జయ హరవద మచిరా ॥
 గరినన ననిదనివ పనిదని సా.. ॥
 దనిదితి త-రవరి మా.... ఇం.. ॥

నీరీ.... గరి ననని దననిద పపమ ॥
 స్నిగ్ధే.... పురమధ నం...వరి. ॥
 గరి గరిగరి నన రిగమ మగమవద దా.. ॥
 వృథ మ.ను.నయబా.. లే.. ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :-

శ్రీరాగం

త్యక్తాంతాపసవేషమాదిమమరం ప్రాప్తా జగన్మోహినం
 శృంగారాది రసాయనం త్రిజగతాం ఆనంద సందాపినం
 మందార ప్రభవ ప్రసూన కలికా సౌరభ్య సాంద్రీకృతం
 గౌరీశంకర మేవకేళి సదనే సానంద మైక్తిష్టతమ్ ॥

అష్ట పదీ :-

మహ్యమూపలి

ఆదితాశం

గౌరీముఖ సరసీరుహ దర్శన హర్షితమానస హంసం
 తుహినాచల మివభువనవిమోహన శశధర శకలవతంసం
 సాదరమైక్షతసాకరుణాకర ఆనందోజ్జ్వల హాసం
 హరమేకరనంవరమచిరద్యుతి భానం ॥ 1
 నయనమనోహర వదన నిశాకర-వంచిత హిమకరబింబం
 చుంబనలోలుప చంచలపుటయుగ-దంత వసనమిష బింబం॥2
 సురభి సరోరుహ మృదుల దళోపమ-నయనమమానమనంగం
 క్షిరాంభోనిధివేలాతటమివ-ముక్తాఫలకులనంగం ॥ 3
 కోమలమణిగణ ఖచితమనోరమ- కుండల మండిత గండం
 చింతామణిమివచింతిత ఫలద-మభంగురనచ్చిదఖండం ॥ 4
 అంబుద కోకిలషట్పరణన్వన-మంగీకృత్య వసంతం
 శంబరవైరి నమాగమ కారణ-మయ్యాదృత్యవసంతం ॥ 5
 మృగమద చందన సురభిశకంధర-మతిధవళం భగవంతం
 నవమదనోచిత విహరణ సాధన-శయనీయేప్రభవంతం ॥ 6
 వేదోహర ముఖవిబుధ మనోరథ-కల్పక కల్పక కందం
 సాకూలస్మిత లీలాదేక్షణ-మాలాయుక్త మమందం॥ 7
 సూత్రేమణిమివగుంఢితమమలం-పంచరత్నకవిబంధం
 పశ్యతి విబుధా భక్తిదమనిశం-గిరిజా కరుణాగంధమ్ ॥ 8
 .రిమా పమా రిరిసన, నిరిసన నిని, సారిరి ॥
 .గౌ.రీ.ముఖసర, సీ...రుహ, దర్శన ॥
 .రిమా మమా మామమ, హానినివమ, వమరీ ॥
 .హ.ర్షిత మానస, హం... నం.. ॥
 .రిమాపనీ నినినివ, వనిసరి, నిసనస ॥
 .తుహినా.చలమివ, భువనవి, మో.హన ॥
 .నిరీసనీ నివవమ, మమరిస రిమపని, సా.. ॥
 .శశధర శకలవ, తం-..... నం.. ॥
 ససా నిపా నీసన, .నిసా రిపమ, రిరిసన ॥
 .సా. దర మైక్షత, .సా.కరు, ణా.కర ॥
 .వనీనీ. సరిసని వమ, పా.ని సా, సరిసని పా ॥
 .ఆం. నం.దో...జ్జ్వల, హా..నం. హా.ర.మే ॥
 వనిసరిసని వవమమ, రీసన, రిమవని సా ॥
 కరసం...వరరుచి, రద్యుతి, భా...నం ॥
 (తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :— మోహన

చూడామణీ కృత శశాంక కలాసముద్యుత్
జ్యోత్స్నావితాన బహులీకృత చంద్రపాదైః ।
ఉద్భవ తారహానికేశి గృహే నివిష్టం
దృష్ట్వా హరం హర సఖీ మియవిత్యువాచ ॥

అష్టపది :—

ఘంటారవం

ధుంపెతాళం

కంజదల పింజరిత కామ భవనే
ఇహవిహర రహసి నవ కుందరదనే
సపది బాలే మంగళ నిదానం-సఖిపురారిం రంజయపురే ॥ 1
పరిలగ్న నవరత్న మంచఫలకే
ఇహవిహర వరమశివ భోగరసికే ॥ 2
శశి శకల మృదువవన జాతమదనే
ఇహవిహర కుసుమశర బాణనయనే ॥ 3
కమలవన గంధవహ సుమనోహరే
ఇహవిహర విషమశరకాతరతరే ॥ 4
సురభి భవకుసుమశర పోషిశరమే
ఇహవిహర నవమదన సాధకతమే ॥ 5
అతిధవళ మృదులతర శయనోదరే
ఇహవిహర వివిధరతి భేదచతురే ॥ 6
కందళిత కోరకిత చంపకవనే
ఇహవిహర కుటిలతర కుంతలఘునే ॥ 7
పంచరత్నాదికవి వర్ణితహరే
ఇహవిహర మదన బహుమానసమరే ॥ 8

సా॥రిసరి ॥ మా॥ పమ గగ ॥ గా॥ మవదపద ॥ పా॥ ... ॥
కం॥ జదల ॥ పిం॥ జ-రిత ॥ కా॥ మభి వ-నే॥ ॥
గగ॥ మ పదప ॥ గగ॥ మవ దప- గా॥ పమగగ రి-సా॥ ...
ఇహ॥ విరహ ॥ రహ॥ సి నవ॥ కుం ॥ద ర ద ॥ నే॥ ...
సరి-॥ మాపమ గా ॥ రిసరి॥ రిసీ ॥ నీ॥ సరి మాపమ ॥ గా॥ గరి రీ ॥
నవ॥ ది ... బా లే.. ॥ మం॥ గలని ... ॥ దా॥ నం .. ॥

(తక్కిన చరణములన్ని ఇట్లే పాడవలెను)

శ్లోకము :—

మానేన విరహం ప్రాప్యాసీ దమానాంమనస్వినిం
శంకరః ప్రణయాదాహగిరిజామ అనురంజయమ్ ॥

అష్టపది :- పంతువరాళి

ఆదితాశం

- కుసుమవితానితశయనమలంకురు-నిహితపదాన విలాసం
తవవద వద్మ సవత్న సరోరుహ-మిదమువయాత్ప్త వికాసం |
ఇహనవిధే విహసంతం భవమవలోకయజాలే || 1
- అనిల గలితనుమ మలకభరంతవ ధృఢసహనంకల యేహం
నిటలతలే తవ మృగమద తిలకం-మలయజ గంధిక దేహం || 2
- పరిహర విరహదమశుభకరం-తవ విఫల మమం హృదిమానం
శృతిసుఖదంతవముఖ కమలోదిత-మయిదయితే కురుగానం || 3
- కుచకలశోపరి పత్రలతామయి-విలిఖాం వ్యవనయ చోలం
అనుభవదైతే సహచర సవిధే-భేలనమనునయడోలాం || 4
- లంబిత పదయుగలే తవకామిని-యోజిత యావకసారం
అంబర మసితద్యుతి రివలంబయ మామవలంబిత హారం || 5
- మామయిమధురంతావకమధరం-పాయయవయ ఇవజాలం
వపురి దమబలే కవలయవపుష్ప-శాఖైరర్జున సాలం- 6
- అయిరశనాగుణ ముదితరవం-కురునా నాశింజితభేదం
విహరయథారుచివిగత భయాన్మర-సంజాతం త్యజభేదం || 7
- విలులితచికురం తవముఖకమలం-శ్రమజలకలుషకపోలం
ముహూరభివాంఛతి ననుమమ మానస-మువలోకితుమతిలోలం ||
పంచరత్న కవి భణితమిదం భవ-భక్తజనాభయ దానం
కలయతు గిరిజావతి పరితోషం-బహుకశ్యాణ నిదానమ్ || 8
- పదానిసా సని ద దప | ప పమ గమ | గరిరిస ||
కుసుమవి తా నిత | శయ-నమ | లంకురు ||
సనీ సనీ గామరి | గామ పా | దపమప దా ||
నిహితవ దానవి | లా.. సం | ||
మదా మదా నీనస | సనిగరి సన || సనిద నిస ||
తవ వద వద్మస | వ...త్సన | రో..రుహ ||
దసా నిదా వద ససని | సా.. | రిసని దపా ||
మిద మువయా-త్వవి | కా-- | సం ||
సనీ సరీ మమగ రీ వమగరి సా ... ||
ఇహ సవి ధేవి-హా | సం | తం .. ||
ససా ససా సాని దమద | సనిదప మగమగ | రీసా ||
భవమవలో .. కయ | బా లే... ||

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్టే పాడుకొనవలెను)

శ్లోకము :— రమ్యసాను వ నోదేశేశివ శైలస్య కంధరే
క్రీడంతంశివశైలేశం కల్యాణేప్రాహ శంకరమ్ ॥

అష్ట పది :— సారాష్ట్ర అదితాశం

విరచితమండన ఖండన తనుజిత-మన్మథఘటయ యథోచితం
శశిధరశేఖరచంద్రమనం మకు-టేన సుయోజితం ॥ 1

దనుజబయంకర శంకర హరకర-జేన నిజేన భుజాంతరే
నఖపద చంద్రకలాంకురు కుచయుగ-శేగళితాంతరే ॥ 2

మృగమద చందన నిందన కలుషిత-నిటలతలం తిలకాంచితం
పరిహర భీషణభూషణమనుతను-పురహరతవయదివాంచితం 3

కుచయుగశేచ గళేచనిరంత-కుంకుమచందనరోపణం
కలయ విలోలకపౌల విచిత్రిత-వత్రవిలేఖన గోవనం ॥ 4

నిత్య నిరంజన భంజనకోపన-లేపన శోభనమంజనం
ననునయనయనే కువలయనదృశే-భువనవిమోహనరంజకం ॥ 5

ఉరసీనిరంతరదంతుర హరల-తాపరి కల్పిత కంచుకం
యోచనమోదయలోచనచంద్రిక-యానుఖముత్సుకచుంచుకం ॥ 6

అనుదిత దూషణ భూషణభూషిత-మాత్మా నంతవఢేలయ
శివశైలే మహేశమనోహర-నిత్యంమామవి వేలయ ॥ 7

శివగిరి వివరే గుచిరే వచనం-కల్పన్యా మృదు సంహితం
శృతిపథమధురంభిదురంవివదాం-పంచరత్నకవిబృంహితమ్ ॥ 8

.దసీ ససా సా ససని దదని ససని దద దవ ॥

.విరచిత మండన. ఖం..డన. తనుజిత ॥

.దసా దపా మగగరి గమ దదప దా.. ॥

.మ.న్మథ ఘటమయ థో..చి. తం.. ॥

.దసీ సరీ రిషు గరిస ససని దవ మమగ రిస ॥

.శశిధర శే..ఖర చం..ద్రమ సం..మకు ॥

సా.ని దద ససని సరి గమపమ గరిగరి సా.. ॥

టే..నసు మో.జి తం..... ॥

.గమాపా. పపా.మద దా.ద సనిరి సా.. ॥

.గిరిజా. జగా..వి తి.సుం..ద రే... ॥

.దనీసా. సనిదదప. మగనరిరి. సా.. ॥

.శివశై. ల.సా.ను. కుం...ద. రే.. ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

అష్టపది :- హమ్మీరుకల్మాణి ఆదితాశం

ఋతు సమ యోచిత కరణ కలాపా

గళిత మదన కృత మానస తాపా

కామ జనితజవాకమనీయరూపా

కామ జనితజవా విహరతి హసిపురరిపుణా ॥

1

స్మరణ విషయ రతి విఘటిత చోళా

నిహిత చరణ యుగ చలన్నవ దోల ॥

2

కుచ తట విరసితకోమల హారా

కుసుమ నికర యుత కుంతలభారా ॥

3

మృగమద సురభిశకలుషకపోలా

పురరిపు నాసహ విహరణ లోలా ॥

4

జఘన విలంబిత గమన విశేషా

మదన విజృంభిత సమర దృగీషా ॥

5

మందస్మిత యుతవదనసరోజా

కందర్పొత్సవ కలశోరోజా ॥

6

హంసక హంస పదాంబుజయుగళా

శంభుతనూకృత నిజతను శబలా ॥

7

పంచరత్న కవి కల్పితకామా

వరమ శివాహిత పంకజ దామా ॥

8

.నిసా రిసా రిమపప. .మపాదపా. దనిసా ॥

.ఋతుసమయో.చిత. .కరణక. లా.పా ॥

.నిరీ సనీ దదవమ. రీగమ. రీసా ॥

.గళి తమ దనకృత. మానస. తాపా ॥

పా.మ మదపమ గమ. దా.. దదనీస ॥

కా.మజ.నితజ. వా.. కమనీ. ॥

రిసనిని దదపా పమగమరీ సా.. ॥

.యరూ...పా..... ॥

.మపద పమగమ రిరిసని సా. ॥

.విమరతి రమని పురరిపు ణా.. ॥

(తక్కిన చరణములన్నీ ఇట్లే పాడవలెను)

శ్రీ అత్రికులతిలకాయమానానంతయజ్ఞ కులకలశసింధు

కౌస్తుభాయమాన కృష్ణదీక్షితతుర్యతనయ

మృత్యుంజయార్యతమనంభ

వానంతనారాయణనామధేయ

పంచరత్నకవికృతం

గీతశంకరం

సమాప్తమ్

శ్రీ గీతగోవిందములోని అష్టపదులకు ప్రాచుర్యంగా ఉన్న రాగతాళాలు

వేషి	అష్టపది	ముద్రితరాగం	ముద్రితతాళం	ఇతరరాగతాళాలు
1.	ప్రళయపయోధిజలే	మియమల్వార్	ఏకతాళం	రూపక
2.	శ్రీరణమలా	భీంపలాసీ	రూపక	త్రిపుట నిస్సార
4.	లలితలవంగ	బవంతబహార్	ఏక	ఆది యతి
6	చందసచ్చిర	తిలంగ్	ఏక	యతి
8.	సంచరదధర	తోడి	త్రిపుట	యతి
9.	నిశ్చలనికంజ	ఆహరిఁబైరవ్	ఏక	ఆది ఆది ఆది
12.	మామియం	భూపాలోడి	త్రిపుట	ఏక ఏక
15.	నిందతిచంద్ర	బాగేశ్వరి	ఏక	ఆది యతి ఏక ఏక ఏక

పేజీ	అష్టపది	మృత్రితరాగం	మృత్రితతాళం	ఇతరరాగతాళాలు
16.	స్త నవినిహితమవి	పట్టదీప్	ఏక	దేశాక్షరి ఏక
19.	వహతిమలయ	పీలూ	రూప్యక	దేశాఖ్యి ఏక హంతువరాళి రూప్యక దేశాక్షరి రూప్యక దేశవరాళి రూప్యక
20.	రతిసుఖసారే	తైరవి	ఏక	ఘూర్జరి ఏక పాడి ఏక
29	వశ్యుతిదిశిదిశి	బృందావనసారంగ్	ఏక	గుండక్రియ రూప్యక శయరాభరణ రూప్యక గుణ్డరీ రూప్యక
25	కథిలసమయే2వి	అపారి తైరవ్	ఝంపె	మాళవ యతి అపారి జంపె వసంత యతి
26.	స్మరసమరోచిత	సారంగ	త్రిపుట	ఘూర్జరి ఏక
27.	సముదితమదనే	సావేరి	చాపు	పున్నాగవరాళి ఆది
29.	అనితరళ	పీలూ	ఆది	దేశవరాళి రూప్యక
31.	ర్షజనిజనిత	భీంషాస్	ఆది	తైరవి ఆది తైరవి యతి

38.	హరితభిసరతి	సింధు శైలరవి	ఆది	యదుక్షులకాండ్లోటి రామకరి ఘూర్జరి	ఆది ఆది యతి
39.	వదనీచుది	చేక్	ఆది	దేశివరాళి ముఖారి	మధ్యమాది జంపె
39	విరచితచాటు	యమన్	ఆది	మోహన్ క్షత్వాణ్ణి వసం	ఆది చాపు యతి
40.	మంజుళర	కాపీ	ఆది	బంగళవరాళి ఘంటా	రూపిడి జంపె
41.	రాధాపదన	దుర్గా	పద	మాళవ మధ్యమావతి వరాళి	ఆది ఆది యతి
44.	క్షేపయశయన	నిఖావ	పద	నిఖావ నాదనామ నిఖావ	ఆది పద పద
46.	నయనపురింగ	లలిత	పద	మంగళకౌశికి రామక్రియ	చాపు యతి

గీతశంకరములోని అష్టపదులకు ముద్రిత తదితర రాగతాళాలు

చేజీ	అష్టపది	ముద్రితరాగం	ముద్రితతాళం	ఇతరరాగతాళాలు
51.	శవివళగృత్రితయే	మాయామాళనగౌళ	ఆది	మాలవి ఆది
54.	మలయానిల	పఠువరాళి	చతుశ్రపః	రాష్ట్రకియ ఆది సంతుపరాళి ఆది
55.	శంఖర వై	దేశగాంధారి	చతుశ్రపః	పఠువరాళి ఆది
65	గరిళమలి	మంజుశ్రీ	ఆది	ముఖాగ్నే ఆది వరాళి ఆది
69	అనుడిమరుణ	చల్లార్థి	ఆది	పాళగజైగని ఆది
72.	కుంజులి	ఘంటాగవం	రుంపె	దేశచరాటి రుంపె
74.	విరచితమందన	పౌరాష్ట్ర	ఆది	మంగళకౌళి ఆది

శ్రీ గీతగోవిందములోని అకారాది పద్యానుక్రమణిక

పదము	పుట
అంగేష్వాఖరణం .	24
అంతర్మోహన .	32
అక్షోన్నీడి . . .	10
అత్తిన్ద్రమృపాంగం .	42
అత్రాం చరేచ .	25
అత్రాంగరేమస్పృణ .	35
అధః ధమపియూమినిం ..	31
అధకాండరతిశాంఛ ...	46
అధతాం గంతుమశ ..	23
అశనానాసానుప్రీయం .	45
అథాగతాం మాధవ .	26
అనిలగర్భః (అప్తపది)	29
అనేనాకినరకశ .	5
అహమిహనివసామి .	19
ఆవాసోపి నాయతే ..	16
ఆత్మేషాన్మచుంబనాదను . .	22
ఇంద్రోస్తామనుస్పృత్య ..	12
ఇథంతేభిజతి .	44
ఈషన్మీలితదృష్టి .	46
ఉన్మీలన్మధుగంధబుద్ధ .	5
కంధప్రక్షయసం .	17
కంసారపిసంసాం ..	12
కథితసమయేపి (అప్తపది) ..	25
కాశ్మీరగౌరవపుషా ..	40
కిం విశ్రామ్యసి ...	24
కినలయ శయనగతే . .	44
క్షణమపివిరహః ..	17
గణయతిగుణగ్రామం ..	9
గబవతిసఖిబృందే	44
చందనచర్మితనీలం ఛేదన (అప్తపది) ...	6
జయశ్రీవిన్యతైర్మహాత ..	43

చత్కిం కామపి	28
తవేదం వశ్యం త్యాః	..	82
చస్యాః పాటల	45
తానిస్పర్శసుఖానితేచ	..	14
తామథ మస్మథ	38
తిర్యక్కంఠవిలోల	..	14
త్వద్వామ్యేన సమం	21
త్వాంచిత్రేనచిరం	41
దరవిదళిత	...	5
దురాలోకస్తోకస్తబ్ధ	10
దృశ్యావముదాలసే	37
దోర్భ్యాం సయమిశ్నః	...	45
నయక కురంగ తరంగ (అష్టపది)	.	46
నాయాత్స్నా	28
నిందతి చందన (అష్టపది)	...	15
నిత్యోన్మగిన	...	7
నిభృజనికుంజ గృహం (అష్టపది)	..	9
పద్మాపయోధరచటే	..	4
పరిహరప్రతాపకే	..	37
పశ్యతి దిశి దిశి (అష్టపది)	.	23
పూర్వం యత్రసమం	..	20
ప్రత్యూహాఃపులకాంకురేణ	.	45
ప్రసరతి శశిధర	.	25
ప్రళయ పయోధిజలే (అష్టపది)	..	1
ప్రాణామారురు	.	13
ప్రాతర్నిల నీచోల	.	34
బంధూః ద్యుతి	...	37
బాధాం విదేహి	..	30
భజంత్యాస్తలూపంచం	..	42
భూచాపేనిహితః	..	3
భూపల్లవం	18
మంజుతర కుంజరల (అష్టపది)	..	40
మనోభవానందస	...	29
ముగ్ధేవిధేహిమయి	37

మామియం చలితా (అష్టపది)	12
మేమైరేదుర మంబరం	1
యదిహరిస్మరణే	1
యద్గాంధర్వకలాసు	47
యమునాతీరవానీర	15
రచయకుచయోః	47
రజని జనిత (అష్టపది)	81
రతిసుఖసారే (అష్టపది)	20
రాధాముగ్ధముఖారవింద	22
రాధావదనవిలోకన (అష్టపది)	41
రాసోల్లాసభరేణ	7
రిపురివసఖి	30
లలితలవంగలతాపరిశీలన	4
వదనీయదికించిదపి (అష్టపది)	35
వసన్తేవాసంతి	4
వహతిమలయసమీరే (అష్టపది)	19
వార్దేవతాచరిత	..		1
వాచః పల్లవ	1
వామాంకే రతికేళి	45
వికిరతిముహూః		21
విపులపులకపాళిః	24
విరచితచాటువ (అష్టపది)	39
విశ్వేషామనురంజనేవ	7
విరహపాండుమురారి	27
వేదానుద్ధరతే	3
వృష్టివ్యాకుల	13
విహరతి వనేరాధా	8
వృధయతి వృధామానం	37
వ్యాకోశః కేశపాళ	46
శశిముఖ తన భాతి	37
శ్యామల మృదుళ	44
శ్రిత కమలా కుచమండల	3
శ్రీ భోజదేవప్రభవస్య		..	47
సంచరద ధర సుధా (అష్టపది)	8

సప్రీతిం గనుతాం	...	33
న భయ చకిలం	...	22
సముదితమదనే (అష్టపది,	...	27
సాంధ్రా సంచ	...	34
సాహస స్థిగ	...	11
సాంధ్యం సంచనూను	...	43
సామాంద్రక్షత్తి	...	22
సారోమాంచతి	...	17
సాన సాధ్యన	...	41
స్థిగేయపురుషాసి	...	34
సుచిర మనుయేర	...	39
సౌందర్యే నిధే	...	43
స్తవనిరమహోర (అష్టపది)	...	16
స్తరసమగోచిగ (అష్టపది)	...	26
స్తరాతురాందైవత	..	17
స్వాద్వి ! మాధ్వీ !	..	45
హరిరఖిసరతి (అష్టపది)	..	33
హస్తస్తవిలాసవంశ	...	10
హారావళీనరళ	...	40
హృదిఖిసలాహారో	...	13

గీతశంకరములోని అకారాది పద్యానుశ్రమణిక

పదము	పుట
అశనవిధాగమ (అష్టపది)	56
అనుదిగ (అష్టపది)	60
అనయ (అష్టపది)	59
అవిహితదోహల (అష్టపది)	53
ఆగలం	65
ఆరవమిషేక (అష్టపది)	63
ఋతునమయోచిత (అష్టపది)	75
కంజదల (అష్టపది)	72
కథమపి	64
కలయమృదు (అష్టపది)	61
కామూరిణా	63
కుసుమ వితానిన (అష్టపది)	72
కుసుమ వితానే (అష్టపది)	60
గంగా చటాన	59
గణిత (అష్టపది)	66
గిరళ మలిక (అష్టపది)	65
గౌరీముఖ (అష్టపది)	71
చూడంమణి	72
జగజ్జన్మాది	52
జననిహృదయం	59
త్రైకైం తానన	70
దనుకులమూల (అష్టపది)	52
దృశ్యమానస్య	57
దృశ్యరూపమిదం (అష్టపది)	57
ధ్యాయతినదతి (అష్టపది)	62
నయన (అష్టపది)	68
ప్రదప జ్వాలాఖి	59
పాణిగ్రహణ	52
ప్రాసిరిపితస్య	1

బహుమతి (అష్టపది)	64
భర్తృస్సమారాధన	69
మండన మనుజులు (అష్టపది)	53
మలయానిల (అష్టపది)	54
మానేరవిరహాంప్రాచ్య	68
మానేరవిరహాంప్రాప్రాప్తి	72
యోగమాస్థాయ	62
రమ్యసాను	74
విరచితమండన (అష్టపది)	74
విహరతి (అష్టపది)	67
శంబరవైరి (అష్టపది)	55
శమిత జగత్తిరయే (అష్టపది)	51
శివానురాగ జనిత	63
శుక్రూషా	54
సంజాతపాణి	56
సంసార సాగరే	60
స్వాధీపతికా	61

శృంగారపదములు

(పాటలు-పద్యాలు)

ఇందుమతీ పరిణయము

(ప్రబంధము)

ప్రచురణలపై

ప్రముఖ పండితుల అభిప్రాయములు

డా॥ దివాకర్ల వేంకటాచల ధాని

ఆంధ్ర శాఖాధ్యక్షుడు
ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము

వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష
శ్రీ శాస్త్రపూర్ణ

శ్రీ వడ్డమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారికి
Joint Director, oriental Manuscripts
Library and Research Institute
Hyderabad-12 (A. P.)

నమస్కారములు.

తాము గయతోబంపిన ఇందుమతీపరిణయప్రబంధము, శృంగార పదములు, రాధావంశీధర విలాసనాటక్ అను హిందీయక్షగానము అను మూడుగ్రంథములును జేరినవి ఇందుమతీ పరిణయమునకు ముందు తాము రచించిన తొలిపలుకు చదివితిని. తాము ఏడవ వైవస్వత మన్వంతరములోని పంచమ మహాయుగమునందలి ప్రతేతాయుగములో శ్రీరాముడవరచించినట్లును, రామభద్రకవి యిందుమతీ పరిణయమును రచించుటకుఁబూర్వమును రచించిన రఘువాళను గాక రచించుచున్న సమయమందే కృష్ణభూపతి ఆ ప్రబంధమును రచించి కంకితమిమ్ముని అడిగినట్లును, కవి కృష్ణభూపతి పంశమును వర్ణించుచు విష్ణుపాదాదిగా నాల్గవజాతిని పేర్కొనుట అతని ఆస్పదవిజ్ఞానలోపమును సూచించుచున్నట్లును తెలిసిన విషయములు యుక్తముగానున్నవి. కాళిదాసు కావ్యములు మూడును విశిష్టశిష్ట కావ్యములనువిషయమును జిజ్ఞాసువుల యెఱుకకై తామొక గ్రంథముగా రచించుట యుక్తముగా నుండును సమ్మోహనాస్త్రమును గుఱించి తాము వివరించిన ఆస్తివజ్ఞాన పిశిష్టమైన పరిశోధన అద్భుతముగా నున్నది అట్లే తాము తెల్పిన ఛందోబంధవిశేషము లపూర్వములై కూలంకషమైన తమ ఛందశ్శాస్త్ర పరిజ్ఞానమును వెల్లడించుచున్నవి. చంపను లేఖకు లెవరో చాపగా వ్రాయుటవలనఁగలిగిన పొరపాటును తాము చక్కగా సూచించి యున్నారు. ఆ దిద్దుపాటు యుక్తియుక్తముగా నున్నది.

శృంగార పదములకు తాము రచించిన విపుల విజ్ఞానవంతమైన పీఠికను పరించి ఆశ్చర్య చలీతులు కానివారుండరు పదమనగా పాట అనియు, పద్యమనగా పృథ్వుమనియు లోకమున పండితులు నైతము నలంచుచుండుట పరిపాటిగా నున్నది తాము ప్రమాణ నిదగ్ధన సాతువాద పూర్వకముగా పద్యశబ్దముచేత మాత్రాబద్ధములైన పదములు కూడా గ్రాహ్యములగునని నిరూపించిన తీరు అప్రత్యాభేదియమై అద్భుతముగా నున్నది తామందుఁజూపిన ప్రమాణము లసంఖ్యాకములై అందలి యాధార్థ్యమును వేయి విధముల నిరూపించుచున్నవి పదశబ్దమును తాము వివరించిన తీరు యుక్తియుక్తముగా నున్నది. పాద, చరణ, శబ్దములు పర్యాయ

పాపములే యైవను చరణములందు పాపములుండునని తెలిపిన విషయము నాకు నూతనము ద్విపదాదులు చూడ శుద్ధ దేశీయములు కావను విషయమును తాము చూపిన ప్రమాణములను దిలకించిన వరువాత నెవ్వరును కాదనజాలరు. శార్దూల దేవుని సంగీత రత్నాకరమును కానబడు ఛందస్సంగీత శాస్త్రముల సమశ్చయమునకు సంబంధించిన అనువగాహ పూర్వమైన అసమగ్రము తాము సప్రమాణముగా ప్రకటించియున్నారు. వృత్తాఖ్యై వృత్తములను గూర్చియు పదమనగా కేవల శృంగార పదము మాత్రమేకాదను విషయమును గూర్చియు, తెలుగునందలి పద వాఙ్మయమును గూర్చియు, శృంగారపదములయు, సీసములయు కర్తృత్వమును గూర్చియు, ధాతుమాతావులను గూర్చియు, మహారాష్ట్ర రాజుల చరిత్రను గూర్చియు, వారిలో కొందరి తెలుగునందనమును గూర్చియు తాము తెల్పిన యంశములు పరిశోధన పూర్వకములై అపూర్వకములుగా నున్నవి. తమ పీఠిక విమర్శ వాఙ్మయమునకొక నూతనాలంకారము.

తమ యాజమాన్యమున సముద్రితములైన గ్రంథములందు తమ అపూర్వములైన పీఠికా వివరణాదులతో వెలువడి ఆంధ్రవాఙ్మయమున కభినవ సౌందర్యమును సమకూర్చుగాక యని యాశించుచున్నాను.

విధేయుడు

దివాకర్త వేంకటాచలధారి.

శృంగారపదములు

పదకవితాశాఖ పద్యకవితాశాఖ యని రెండు విధములుగా ప్రవర్తిల్లుచున్న తెలుగు సాహిత్యమున నింతవఱకు, పద్యకవితాశాఖను గూర్చియే పరిశ్రమ జరిగినది గాని పదకవితాశాఖ యందంత పరిశ్రమ జరుగలేదు. ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రమున పద్యకవితాశాఖకే ప్రాధాన్యముగాని పదకవితకు స్థానములేదు. పద పద్య కవిత లలో, పద్యకవిత కంటె పదకవితయే ముందని సాహిత్య విమర్శకులు సారస్వత చరిత్రకారు లంగీకరించినదే-అయినను పద్యకవితయందు పండితులకు గల యభిని వేశము, పదకవితయందు లేకపోవుటచేత, పదకవితలను గూర్చి పరిశ్రమ యిప్పటికి నలువదేండ్ల క్రిందటనే ప్రారంభమైనను, ఉత్తమ సాహిత్య విమర్శనా పథకమున పదకవితకు స్థానము లేకపోయినది-సమగ్రాంధ్ర వాఙ్మయ పరిణామ చరిత్రకు, పద కవితల పుట్టుపూర్వోత్తరములు, పదకవితా తత్త్వము, పదకవితా వికాసము నత్యంతావశ్యకములు-అట్టి పదకవితను గూర్చి పరిశ్రమ చేయుటకు ననేకవిధము లుగా దోహదముచేయునది ప్రస్తుతము ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమువారు ప్రకటించిన

శృంగారపదములు

అను గ్రంథము-ఈ గ్రంథమునకు వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష కళా-ప్రపూర శ్రీ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారి ఏబది నాలుగు పుటల పీఠిక పదకవితా వాఙ్మయ చరిత్రకే పీఠికగా నున్నది.

ఈ శృంగారపదముల మాతృక తంజావూరిలోనే సరస్వతీ మహాలు గ్రంథాలయమున కలదని శ్రీ గోపాలకృష్ణయ్యగారు తెలివినారు-ఈ సందర్భమున వారు పదములను గూర్చి 40 గ్రంథములున్నవని తెలుపుచూ, వాని గ్రంథ సంఖ్యావివర ములనిచ్చినారు-ప్రస్తుత ముద్రణము అందుగల B. C/632 ప్రతి M. 136 అనుప్రతి ఆధారముగా ముద్రితమైనది పీఠిక * (పుట 38)

ఈ గ్రంథ ప్రకటనము వలన సాహిత్యలోకమున కెంతో మేలు కలిగినది అది యీగ్రంథపీఠిక-ఈ పీఠికలో కళా-ప్రపూర్ణ శ్రీ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారి వఱకు, సాహిత్య విమర్శకులు, పద వాఙ్మయ చరిత్రకారులు నెఱుగని, యపూర్వాదృఢత విషయములు, శాస్త్రీయముగా పోషవత్తికముగా చర్చించియున్నారు. మొదటిది.

* కీర్తిశేషులు వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి బసవపురాణపీఠిక (1929) మూలము నను, చిలుకూరి నారాయణరావుగారి పండితారాధ్య చరిత్ర మూలమునను, పద కవితలను గూర్చి పరిజ్ఞానము తొలుత సాహిత్యలోకమునకు గలిగినది.

1. పదము—నిర్వచనము

పదమంటే లోకములో వాడుక ప్రకారము పాట అని, పద్యమంటే ఛందో విశేషమని వ్యవహరించుట కలదు. ఇంతేకాదు, అక్షరచ్ఛందస్సులకు సంబంధించిన వన్నియు పద్యములని లాక్షణికులు నిర్వచించినారు. వారే మాత్రాచ్ఛందస్సులైన- తరువోజ ద్విపద సీసాక్కరాది ఛందస్సులను-పద్యములనియే చెప్పినారు-అయినను పదములు గేయములుగా నుండునవన్నియు మాత్రాచ్ఛందస్సులే. అప్పుడు మన ఛందో లక్షణకారులు పద్యములుగా చెప్పిన పై మాత్రా ఛందస్సులన్నియు పదములే. కాబట్టిపద్యశబ్దముచేత,మాత్రాబద్ధములైన గేయములుగ్రాహ్యములవుతవి.

ఇంతవఱకును, మనము పదమువేటు పద్యమువేటు అని భావించుచున్నాము. కాని నేడు గోపాలకృష్ణయ్యగారు, బహుసూక్ష్మముగా పరిశీలించి, పద, పద్యములు, పర్యాయపదములుగా వాడవచ్చునని నిరూపించినారు. ఇందుకు తార్కాణంగా, ప్రస్తుతము ప్రకటితమైన శృంగారపదములే చూపవచ్చును. ఇందులో పదములే కాక శృంగారపదములు అను శీర్షికగల రెండవ భాగములో అన్నియు పద్యములే. దీనికి మూలమైన తాళపత్ర ప్రతిలోనివి-“పదములు” గానే చెప్పబడినవి గాని పద్యములుగా చెప్పబడలేదు-పాఠకులకు స్పష్టముగా తెలియుటకై మూలము తాళపత్ర ప్రతినుండి చూపుచున్నాను.

ప ద ము లు

M. 136.S $\frac{148}{10} \times \frac{12}{10}$ L. 22.11.4.5. G. 140

Beginning

సీ. చేరియింకొకసారి చిన్నారి నెమ్మొము
కన్నులు చల్లగాఁ గందు నొక్కొక్క
తెలియనింకొకసారి తియ్యని పలుకులు
వీనుల విందుగా విందునొక్కొక్క.

End

వేగమరుకేళినలయించి వేడ్కమించి !
ముదమున చెలంగి యేలవె మోహనాంగి.

S. పదములు

* వృత్తాలు గణ, సమకబద్ధాలు-జాతులు మాత్రా, సమకబద్ధాలు అని కవి జనాశ్రయకర్త నిర్వచించినా గణసమకబద్ధాలతో-అక్షర సమత్వము లోపించునని గోపాలకృష్ణయ్యగారు రాముడు-భర్గుడు-అన్న గణములను ఉదాహరణముగా చూపినారు. ఈ సందర్భములో వారు, సీస పద్యమునందలి మాత్రాగణములను తీసికొని-“నల” “భ” గణాలు మాత్రమేగాని, “న గ” “ర త” లు మాత్రమే గాని ప్రయోగించి ఆ తరువాత సూర్యగణాలు ప్రయోగిస్తే సమమాత్రకాలు కావచ్చునని నిరూపించినారు-ఆటవెలదితప్ప మిగిలిన జాతులన్నీ సమమాత్రక గణాలు కలవిగా మాత్రమే కాదు సమగణాలు కలవిగా ఉండేట్లు కూడా రూపొందించవచ్చు అని విశదముచేసినారు.

* పద్యానికై నా గేయానికై నా ‘పదము’ అని వాడవచ్చును.

అక్షరచ్ఛందస్సులైన వృత్తాలలో గురు లఘుక్రమముతో వ్యత్యస్తత వుండరాదు-అనగా రెండు లఘువులొక గురువుకాదు-గురువు గురువే-లఘువు లఘువే. ఈ యంశము వ్యక్తపఱచుటకు-వారు, గేయాలలో “పల్లవి” అను పల్లవి విడిచి పెడితే, చరణాలలో-సమమాత్రాకత్వ-అసమ మాత్రాకత్వ గణ సమకత్వాలలో, ఏదో ఒకటి గోచరము కాక తప్పదు-ఇందువలన-గేయ రచనాచ్ఛందములో జాత్యుపజాతులలో చక్కగా నిముడును-అందువలన పదములను, పద్యములన్న దోషము లేదు. భరతముని మతమున పాటపాడుట, పద్యము చదువుట అని లోక వ్యవహారమున్నను పద్యము కూడ పాడవచ్చును, చదవవచ్చును, అని వాల్మీకి రామాయణము నుండి ప్రమాణపూర్వకముగా నిరూపించినారు. పద్యములను, రాగములతో పాడు సంప్రదాయము మనకు చిరకాలమునుండి సంప్రదాయసిద్ధమై యున్నది. పురాణములు శ్రీరాగముతో చదువవలయునని నియమము గలదు. వసుచరిత్ర యందలి, కొన్ని పద్యములలో, సందర్భానుసారముగా నుపయోగింపబడిన పదములాయా రాగములను నిరూపించి ఆయా పద్యముల నాయా రాగములతో పాడవలయుననియే రామరాజభూషణుడట్లు రచించెను-

“నానాసూన వితాన వాసనల”-అన్న పద్యమున “సారంగమేలా నన్నొల్లిదటంచు” అన్న “సారంగ” పదము, సారంగ రాగమును సూచించును-అనగా ఆ పద్యము సారంగ రాగముతో పాడవలెను-తక్కిన, కాంభోజీ, హిందోళ మొదలగునవి-స్పష్టముగా పద్యమందున్న వే.

పద్యములు రాగముతో పాడవలెన్న సంప్రదాయము నాటకములయందు, మన కవులు పాటించిరి. ధర్మవరమువారి చిత్రనళియమున-ఇచ్చాపురపువారి రసపుత్రవిజయమున పద్యములతో రాగములపేర్లు పొందుపఱుపబడినవి. నటకులాయారాగముల నా పద్యములను పాడుచుండెడివారు-ఒక సీసపద్యమున నాల్గు పాదములు నాల్గు రాగములున్నప్పడితే నాల్గు రాగములు పాడెడివారు

వృత్తములుగాని కంద పద్యములుగాని - అనుప్రాసలతో నున్నప్పుడు వానిని తాళములతో పాడవచ్చునని-భాగవతమునుండి పద్యములు తాళములతో పాడి పురాణ హరికథగా కీ. శే. బంకుపల్లి మల్లయ్య శాస్త్రులవారు వినిపించెడివారు (1876-1946).

పద్యములు పాడడము అన్న విషయమీనాటి వారికపరిచితము. అట్టిదానిని సాహిత్య విమర్శకులదృష్టికి తెచ్చినందులకు శ్రీ గోపాలకృష్ణయ్యగారి నెంతయేని యభినందింపదగియున్నది

పదకబ్బిచర్చ-వాఙ్మయ ప్రపంచమున నింత శాస్త్రీయ దృక్పథముతో, నిశిత పరిశీలన యింతవఱకు నెవ్వరును చేయలేదు ఇందన్నియు నిదివఱకు లోకమునకు

1. వీరు భాగవత పద్యములను విశాఖపట్టణమున-1935 కవితాసమితి సమ్మేళనము వినిపించునపుడు, విను భాగ్యము నాకు లభించినది. ఈ విషయము నా “పోతన” అను గ్రంథమున తెలివినాను. (చూ. పుట 102)

పరిచితము కానివే-పదశబ్దము వేదమున గలదని నిరూపించుటయేగాక-ద్విపదలకు “ద్విపద” అని వ్యవహారమున్నట్లు శార్ఙ్గదేవుడు సంగీతరత్నాకరములో తెల్పినన్న విషయము సంగీత, సాహిత్య శాస్త్రపరిశోధకులకందఱికి కనువిప్పు.

పదమేకాక, గీతము, పదకవిత వీనిని గూర్చి అపూర్వ విషయము లిందు గలవు శ్రీ దివ్య తిరుపతి షేత్రమున సంకీర్తనాచార్యులగు, తాళ్లపాక అన్నమయ్య గారు పదకవితా సార్వభౌములై, సంకీర్తన లక్షణము నెందులకేర్పరిచినారో అన్న విషయమందు, శాస్త్రరీత్యా, సమన్వయము చేయబడినది అన్నమయ్యగారి కాలము నాటికే “పద విజ్ఞానాంధులున్నట్లును” పదవాఙ్మయము యొక్క ఉత్తమస్థాయిని నిరూపించి, దానిని సాహిత్య చరిత్రమున సుప్రతిష్ఠితము చేసిన విచారణ యీ పీఠికకు, మెలుగులు దిద్దుచున్నది.

అన్నమయ్యగారు సంకీర్తనలక్షణములో ప్రారంభమున పదమును గుఱించి భరతనాట్య శాస్త్రమున 15వ అధ్యాయమున వివరించిన శ్లోకము లిందు తాత్పర్యముతో నిచ్చుటచే-పదమును గూర్చి-నిర్దిష్ట పరిజ్ఞానము సలవఱుచుకొనుట కేతయో తోడ్పడుచున్నది

* అన్నమయ్య సంకీర్తనలక్షణమున కింతవఱకు వ్యాఖ్యానివరణ పూర్వకమైన సాధికారము ద్రణలేదు అట్టిది చేయుటకు శ్రీగోపాలకృష్ణయ్య గారికి తప్ప యితరులకు సాధ్యము కాదేమో? కాని వారు ప్రథమముగా పాఠకలోకమున కిందుగర్భితమైన గంభీర విషయములు ప్రదర్శించుటచే, దానినిగూర్చి యితరులు పరిశోధన చేయుట కవకాశము కల్పించినారు.

స్థాలీపులా కన్యాయముగా నిందలి విషయములు కొంతవఱకు ప్రదర్శించితిని ఇంకను ఇందలి “వృత్తాఖ్య వృత్త త్వం సార్వత్రికం” అన్న శ్లోకలో ఉక్తాత్మకైది యిరువదాఱు ఛందస్సులలో మొదటి ఛందస్సునుండి ఎట్లు క్రమక్రమముగా నిరువదారు రూపొందినవో యిందు సోదాహరణపూర్వకముగా వివరింపబడినవి. ఇంతవఱకు ఛందశ్శాస్త్రమునుగూర్చి యెన్నో గ్రంథములు వెలువడినవి. కాని యింతవఱకు, నీ విషయమై ఎవ్వరూ స్పృశింపనేలేదు దీనికి సేతువులేదు. ఇట్టి వివరణకు కేవలము ఛందశ్శాస్త్రము పరిణత ప్రజ్ఞయున్న చాలదు. సంగీత శాస్త్రమునందు, వైదిక ఛందస్సునందు, నిష్ఠాతులైనవారే యిట్టి పనిచేయుటకధికారము గలవారు. శ్రీ గోపాలకృష్ణయ్య గారట్టివారు కావుననే యీ పీఠికలో

* తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు 1935 లో ప్రచురించిన మూలము తప్ప వేఱు ముద్రణ దీనికింతవఱకు లేదు ఆంధ్రప్రదేశ్ సంగీతనాటక అకాడమి వారు దీనిని విస్తరించిరి.

నిట్టిలోకోత్తర విషయమును ప్రకటముగా, ఆంధ్రుని పండిత లోకమున కందించి నారు ఇట్లొక్కొక్క విషయముగూర్చి చెప్పించిన గ్రంథ విస్తరమగునని విరమించు చున్నాను

శ్రీ గోపాలకృష్ణయ్యగారి పీఠికలో నిట్టి యద్భుత విషయములుండుటలో ఆశ్చర్యములేదు. వారి రచనలలో ప్రత్యేకరయే యిట్టిది ఆయన ప్రతి విషయ మును బహుముఖములుగా లోతుగా పరిశీలించిన గాని బయటపెట్టరు సాహిత్యమం దేగాక, ఇతర శాస్త్రములందును వారికి గల వ్యక్తిత్వమివఱకే వివరించినాడను. *

శ్రీ గోపాలకృష్ణయ్యగారి పీఠికయందలి పద వాఙ్మయమునుగూర్చి విషయము లన్నియు ప్రత్యేక గ్రంథముగా రూపొందింతురు గాక - యని - విన్నవించుచూ నీ గ్రంథసమీక్ష ముగించుచున్నాను

పద వాఙ్మయ పరిశోధకులు సాహిత్య విమర్శకులు నీ పీఠిక యందలి విష యములను, అధ్యయనముచేసి పద వాఙ్మయమును గూర్చి పరిశోధన చేయుదురు గాత.

నిడుదవోలు వెంకటరావు, హైదరాబాదు.

* వాఙ్మయ మహాధ్యక్షుని పరిశోధనా వాఙ్మయం. జాను తెనుగు-నానుడి. 7వ పుట.

ఇందుమతీ పరిణయము

తెలుగువారి కింద అకు చిరపరిచితుడగు తెనాలి రామకృష్ణకవి తమ్ముని పునుమడు రామభద్రకవి రచించిన ఇందుమతీ పరిణయము, ఇంతకుముందెవరో కొంతమంది పరిశోధకులకు పప్పు తక్కినవారికి తెలియనే తెలియదు. ఇంతవఱకు ముద్రితముగాక, మఱుగున పడియున్న యీ ప్రబంధమును నేడు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాండాగారము పరిశోధనా సంస్థవారు (ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నమెంటు ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్టుస్ లైబ్రరీ అండ్ రిసర్చ్ ఇనిస్టిట్యూట్ వారు) సర్వాంగ సుందరముగా ప్రకటించినందులకు వారినెంతయు నభినందించుచున్నాము

ఈ గ్రంథము డాక్టరు దివాకర్ల వెంకటావధానిగారిచే పరిష్కృతమై 14 పుటల ఉపోద్ఘాతముతో నొప్పుచున్నది - వాఙ్మయ మహాధ్యక్ష, కళా-ప్రపూర్ణ వర్ణమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారి 24 పుటల తొలిపలుకు గలదు.

ఈ కావ్య మింతవఱకు అపరిచితమగుటచేత నిందలి వివరములు తెలుపుచున్నాను. ఇది 4 ఆశ్వాసముల కృతి-

ప్రథమాశ్వాసమున --	146
ద్వితీయా ,,	118
తృతీయా ,,	152
చతుర్థా ,,	256
	<hr/> 667

గద్యపద్యములు గలది

ఇందిరుపదియూలు గద్యములు - అనగా వచనములు మాత్రమే గలవు అందు రెండు మాత్రమే పెద్దలి తక్కినవి అంత - అప్పుడు వంటి చిన్న వచనములు కాబట్టి ప్రాయశముగా నిది పద్య ప్రబంధమని చెప్పవలెను.

తెనాలి రామభద్రకవి విరచితమైన ఇందుమతీ పరిణయమును గూర్చి మొదట తెలిపినవారు కీర్తి శేషులు మానవల్లి రామకృష్ణకవి మహాోదయులు ఇప్పటికి ఏబది యెనిమిదియేండ్ల క్రిందట 1914లో ఆంధ్రప్రదేశ్ సంవత్సరాది సంచికలో వారు “తెనాలి కవులు” అను వ్యాసము ప్రకటించి, అందు రామభద్రకవి గ్రంథమే గాక, తెనాలి కవులను గూర్చి, ఎన్నో క్రొత్త విషయములు తెలివినారు (ఈ అమూల్య వ్యాసము “మానవల్లి సంచిక” అను గ్రంథమున పునర్ముద్రితమైనది ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారి ప్రచురణ సంపాదకులు - నిడుద వోలు వెంకటరావు - డాక్టరు పోణంగి శ్రీరామ అప్పారావు.)

ఉపోద్ఘాతమున కావ్యవిశేషములనుగూర్చి గాని అపురూప పద ప్రయోగములు గూర్చిగాని - ఏమియు చర్చింపబడలేదు - తెలుగు భాషలో ఇందుమతీ

పరిణయము తెన్నియున్నవి? వానిలో రామభద్రుని కృతి కాలక్రమమున ననుసరించి యెప్పటిది - అను విషయములే యిందు లేవు ప్రస్తుతము లభ్యములైన యిందుమతీ పరిణయములలో, కమార ధూర్జటి ముద్రితమై వాల్మీకిలోనున్నది * పరిష్కర్తలు, కమార ధూర్జటి కృతితో దీనిని తులనాత్మక పరిశీలనచేసి రామభద్రుని కృతిలోని ప్రశ్నోత్తర విశిష్టత వెల్లడించవలసియుండెను.

ఈ గ్రంథ పరిష్కరణ విధానమెట్లున్నను, దీనికి కళాప్రపూర్ణ వడ్లనూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారు వ్రాసిన తొలిపలుకు గ్రంథమున గల కొన్ని విషయములను గూర్చి యనే నూతనాంశములు వెల్లడించుచున్నది.

1. ఇందుమతీపరిణయగాథ అతి పురాతనమైన పురాణ కథలలో నొకటి. అజ మహారాజు మనుమడైన శ్రీరాముడు మరమనుకొను త్రేతాయుగములో కాక, 23 చతుర్థ్యగాల పూర్వమున్న చతుర్థ్యగంలో త్రేతాయుగమున నున్నాడు.
2. కాళిదాసు కమారసంభవ, మేఘ సందేశాలతోపాటు-రఘువంశ కావ్యం కూడా విశిష్టశ్లేష కావ్యమే.
3. ఆక్షిప్తాన గృప్తితో చూచినపుడు - అజుడు మామూలు అజుడుకాదు - సుహృత్తులమై అజుడు కాలరూపుమై అజముహూర్తం పరమ హంస పరమైది "సోహం - హంసః" అన్న మూలస్వరూపానికి ప్రతిబింబం ఇందుమతి - ఇందు శక్తి - మతిగా రూపొందిన శక్తిస్వరూపిణి

దైహికమై తొలిమై నామరూపాదులున్నా, అవి అతొకిన శక్తి స్వరూప చేష్టావలయంలోవే కాని తద్విన్నాలు కావు. (4వ పుట)

కాళిదాసుని కావ్యాలలో నిగూఢమై మహాగంభీరమైన, యిట్టి అపూర్వ విషయాలను వివరించుటకు ఆక్షిప్తానము నామూలాగ్రముగా నాకళించుకొన్న గోపాలకృష్ణయ్యగారికి దశ యిరదులకు సాధ్యముకాదు.

వర్ణవర్ణవర్ణ

ఇందుమతీపరిణయ కృతిభక్తి పాలచూరి కృష్ణభూపాలుడు చతుర్థ కులజుడు అన్నదానిని పురస్కరించుకొని గోపాలకృష్ణయ్యగారు, వర్ణవర్ణవర్ణ నిజస్వరూపమును, వేదోక్త ప్రమాణములతో నిరూపించినారు వర్ణవర్ణవర్ణమూలరత్నము నెటుగుటకు మన సాహిత్యమున నకాండ తాండవము చేయుచున్న వర్ణవిభేదములను, వివాదములను నశింపజేయుటకు నిందున్న నాలుగు పుటలను సంస్కారముగల వారందఱు చదువుకొని మననము చేయవలసినవి.

తెలుగున ఇందుమతీ పరిణయాలలో, మతుకుమల్లి సృసింహకవి అజచరిత్ర మిక్కిలి ప్రౌఢమైనది

* వీనిని శ్రీ గోపాలకృష్ణయ్యగారు తమ తొలిపలుకుతో తెలిపియున్నారు.

సమోహనాశ్రమం

కథలో గంధర్వుడైన ప్రియవర్చనుడు అబ్బిన సమోహనాశ్రమము నిచ్చి, ప్రయోగోపసంహారములను మంత్రప్రభావ్యముగా నుపదేశించును ఈ శీర్షికలో శ్రీ గోపాలకృష్ణయ్యగారు వ్రాసిన, మంత్రశాస్త్ర సంబంధములైన మహాగంభీర విషయములు చూచిన, వారికి మంత్రశాస్త్రమునందుగల మహా విద్యుష్ణము వర్ణించుచున్నది. ఇందుపయక్తములైన - అజ, ఇందుమతి, విదర్భ శబ్దాలు బీజాక్షర వరమైనవి-అని కాళిదాస హృదయమును లోతుగా పరిశీలించి శ్రీ గోపాలకృష్ణయ్యగారు వెలుగుగకు తెచ్చిన విషయములు వ్యాఖ్యానాలు కూడ తెలుపలేదు ‡ ఈ శీర్షికను బట్టి చూడగా, కాళిదాసశత్రులు, మంత్రశాస్త్రదృష్ట్యా ఎంత సూక్ష్మాని నూత్నముగా పరిశీలించవలెనో తెలియగలదు. తెలియును మన మపగాహనము చేసికొనవలసిన శీర్షిక *

ఛందో విశేషములు

పక్కర్తల ఉపోద్ఘాతములలో కని ఛందోవిషయములను గోపాలకృష్ణయ్యగారు తెలిపినారు

కృక్వీప్రమునము లాక్షణికులు 12 వ అక్షరము చెప్పగా-రామభద్రకవి తొమ్మిదవ అక్షరాన్ని యతి పాటించాడు. అని “సంకర చరమాపమానిర సతీశ యజ్ఞాధిరా” (1-146) ఉదహరించినారు కృక్వీ ప్రమునము, 9 వ అక్షరము యతి శ్రీనాథుడు పాటించినాడు

చతుర్ముఖ నిలాసినిశయ విలాస సంకేతహా

సూతామృతమధూశికా సురభిసార సారస్వతా-వైష 2-146

ఇది సంస్కృత సంతప్రదాయము “వనగ్రహ యతిశ్చ కృక్వీ” రామభద్రకవి శ్రీనాథుని యనుసరించినాడు

కవిరాజవిరాజిత వృత్తము - 8, 14, 20 మూడుయతులను లాక్షణికులు చెప్పిరి-ఇందు రామభద్రకవి

“స్థిరగుణభూషణ శాంధవపోషణ శ్రీరథాషణ మేరుదృఢీ” (3-15) అని 14 వ యతులము నొక్కచోటనే యతి పాటించినాడు. ఇది స్వయం సంప్రదాయము

చని చని ముందట నాజ్యహోర్ధ్వ-సౌరభధూమంతాతతులన్ (ఆది 4-21)†

‡ మంత్రశాస్త్రము శ్రీ గోపాలకృష్ణయ్యగారధుత కృషిచేసినారని నాకు తెలియును.

* ఇట్లే కేవలము రసైకమని మనము భావించు కాళిదాసుని మేఘసందేశము యోగము. శివతత్త్వము పూర్తిగా నిరూపితములైనవి. ఇవి వ్యాఖ్యాతలు తెలుపనివి. చూ-పట్నగి మేఘసందేశము-నా పీఠిక.

† రామభద్రకవికి పూర్వమే పెక్కు అక్షణ గ్రంథాలవతరించాయి అందువల్ల అక్షణగ్రంథాల సనుసరించకపోవడం నిర్దిష్టమైనది. (వ గో కృ.)

బంధాలు

తెలుగు బంధుస్వమును గూర్చి గోపాలకృష్ణయ్యగారు ప్రస్తావించి, ఇందును సరిణయము గల బంధములను మూడింటిని గూర్చి వారెంతో శ్రమచేసి మరకు వారిని వర్ణిస్తున్నారేననినారు. వాచాక్షిలోనున్న వారివంద పరిశీలన చేసి వీనికి బూసముల నిచ్చినారో యీ ప్రతిపానిని గూర్చి తెలియగలదు...

1. పుష్పనూలికాబంధము :- ఇందులోనున్నది ఈ బంధస్వరూపవర్ణచిత్రము చూచి బంధమునందెంత నిమగ్నముగా నిమిడ్చిరో తెలియగలదు.
2. ఓవర్లబంధము - వ్రాచాక్షిలో ఓవర్లబంధమని కూట్రమే యుండగా, దానిని చతుర్దశ సర్వబంధముగా ఊహించి, అంత అసహ్యముగా నుండునో గోపాలకృష్ణయ్యగారు, చిత్రముతో చూపి, దీనిని “త్రివళ చంకబంధము” అను బంధముగా వర్ణచిత్రసహజముగా చూపినారు. ఇట్లు బంధములను వర్ణచిత్రములలో స్ఫుటముగా చూపుట యిందపట్ల వాఙ్మయమునలేదు. దీనికాద్యులు గోపాలకృష్ణయ్యగారే ఇది హృద్యాన్వితవర్ణము అయితే వాఙ్మయప్రపంచము నిదివఱకెవ్వరు చూడవలె నుమాను 300 విభిన్న బంధాలనిమగ్నముకొన్న నిజయశ్రీ శృంగార చంద రించిరి. బంధవితా పాఠీకులు శ్రీ గోపాలకృష్ణయ్యగారికియొక విశేషముకాదు దీనినిఁబట్టి మరము గోపాలకృష్ణయ్యగారి కిష్టమును గూర్చి పరిశోధనచేయుట యావశ్యకమై యున్నది.

పూర్వకపులలో గణపపాపు నేనినది “ప్రబంధరాజనియ వేంకటేశ్వర” నిలాసకర్త బంధవివర్ణమును ప్రవీణుడు అదునిలలో మంసపా సార్వభౌమేశ్వరశాస్త్రి గారు-ప్రబంధసంబంధ బంధనిబంధసంగ్రహమున బంధలక్షణములు వ్రాసి, “కవితా నిసోః కోశము”† అను గ్రంథము వారికి లక్ష్యములు వ్రాసినారు.

బంధవితను గూర్చి పరిశోధనచేయుటకు వై విషయమెంతయో దోహద మొసగుచున్నది.

తొలిపలుకు పేరునకు తొలిపలుకుగాని యిందు విలువగల విషయములు గ్రహించదగినవి చాలా గలవు పాఠకమహాశయులేగాక, వాఙ్మయ చాదిత్రుల పరిశోధకులు, విమర్శకులు, సాంఘికముగా మనము చేయుదురుగాక

నిడుదవోలు వెంకటరావు

*గ్రంథము తొలిపలుకు 18 వ పుటలో పేర్కొనబడినది.

†కవితానిసోదకోశము—క్రీ. శ. 1933 లో ఆంధ్రకవుల చిత్రపటప్రదర్శనమున- అపూర్వగ్రంథములలో నది ప్రదర్శితమైనది. పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి పాత్రులు దానినిచ్చిరి. ఆ గ్రంథము సంపాదించదగినది. నేనా సభలో పాల్గొన్నవారిలో నొకడను.

మిత్రులు

శ్రీ వడ్లమూడి గోపాలకృష్ణయ్యగారికి నమస్సు మీరు విశ్వాసంతో పంపిన శృంగారపదములు-సీతారాధనము అను రెండు పుస్తకాలు చేరిన ధన్యవాదాలు.

ఇటువంటి గ్రంథాలను ప్రచురించే మీ సంస్థ-ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్ట్స్ ట్రైబరీ అండ్ రిసర్చ్ ఇనిస్టిట్యూట్-స్వధర్మాన్ని చక్కగా నిర్వహిస్తున్నదని నా హార్దభావనలు తెలుపుకొంటున్నాను

ఈ కార్యానికి మీవంటి మంత్రోత్సాహ సంపన్నులైన పండితులను నిర్దేశిత పదవికి తెచ్చుకోగలగడం కూడా చాలా అభినందనీయమని ప్రత్యేకంగా వ్రాయవలసినదనిలేదు. మీ నిర్దేశకత్వం క్రింద యీ సంస్థ కొంత నెమ్మదిగా చిరకాలం అనేక సత్కర్మాలను ప్రకటిస్తుండగలదని నమ్మినాను

మరి యీ జాబు యి త నిదానంగా వ్రాయడానికి వయోమూలమైన దృష్టి హస్తాల దౌర్బల్యమూ భారత కార్యప్రసక్తి కారణాలంతే-దీన్ని ఉదాసీనంగా భావించగలిగి నమ్మి కను దిద్దిస్తున్నాను

పై రెండు గ్రంథాలూ మీ ఉపోద్ఘాతాలు నెమ్మదిగా చదివినాను అచ్చు కాయితాలు అందంగా ఉన్నాయి కానీ అచ్చు చిత్తులను యింకా కొంత శ్రద్ధగా చూచివుంటే బాగుండేది రచనలను గమనిస్తే పై రెండు గ్రంథాలలో తెలుగు సారస్వతంలోని దాక్షిణాగ్ర శాఖా గ్రంథాలన్నీ కావస్తున్నవి ధారాళమైన, మధురమైన చెక్కితీర్చి-భాష మునిగితేలేయ శృంగారభావాలు సూక్ష్మమైన లోతైన భావాలు యెన్నో పున్నవి

మీ పీఠికలు మీ అనేక గ్రంథాలలో సహజమైన వెలువరిస్తున్నవి నా అభిప్రాయాలు ఒకటి రెండు విమర్శించితిరి. “మహాగజాః పలాయంతే మశకానాంతు కాః ధా” విషయచర్చకు విశ్లేషణం మూలధర్మమే దాని ఆధారంతోనే శాస్త్రాలన్నీ నాటికీ నేటికీ సాగుతున్నాయి కాని విశ్లేషణానికి ప్రస్తావ గణితానికి ప్రయోజన దృష్టిలేకపోతే అవి వట్టి ఆడంబరాలే అవుతాయి అవ్యాప్తి, అతివ్యాప్తి లేని లక్షణం దేనికి మనం చేయలేము అట్లు చేయవలెనని ప్రయత్నం వాది పరాభవంతో మాత్రమే ముగియవచ్చు. కాని తత్వజ్ఞానానికిగాని లోకవ్యవహారానికిగాని అది ఉపకరించదు కనుకనే తత్వజ్ఞానువులు పెద్దలెందరో తర్కాన్ని తిరస్కరించినారు ఈ దృష్టితోనే నేను “పద” శబ్దాన్ని చర్చించి ఉపయోగించింది కృతి, కీర్తన, వర్ణం, జావళి మొదలైన శబ్దాలన్నీ వ్యవహార దృష్టితో ఏర్పడిన పారిభాషికపదాలు, వాటి వ్యుత్పత్తి చరిత్ర మొదలైన చర్చావిషయాలు కొంతవరకూ వినోదంగా మాత్రమే ఉండగలవు.

‘శృంగారపదములు’ పీఠిక XX పుటలో మీరు శార్దూలదేవుని మతాన్ని విమర్శించడం అతడు ‘గుహ్యద్గుహ్యకర్మమై పద్ధతితో’ ప్రబంధాధ్యాయాన్ని రచించలేదని చెప్పడమూ సరిఅయినదే-సంగీత ప్రబంధాల ప్రస్తారం అతడు చేసిందే వాడుకలోకిరాక చాలాభాగం అంతరించిపోయింది ఇంకా ఎక్కువగా ప్రబంధాలను విశ్లేషించి ప్రస్తరించివుంటే వాటి సంఖ్య, మీ రిచ్చిన సమార్థనను విషమ వృత్తాల 19 అంకెల సంఖ్యవలెనే, వట్టి అబ్బురపు పనిగా పరిణమించి, అసలు గ్రంథమే అంతరించిపోయి వుండేదేమో. మీ సరిశ్రమకు సంతోషిస్తా. హార్దికంగా మీ అభ్యుదయాన్ని కోరే మిత్రుడు.

భవదీయుడు

జయనగరం,

రాళ్ళవల్లి అనంతకృష్ణశర్మ

బెంగళూరు